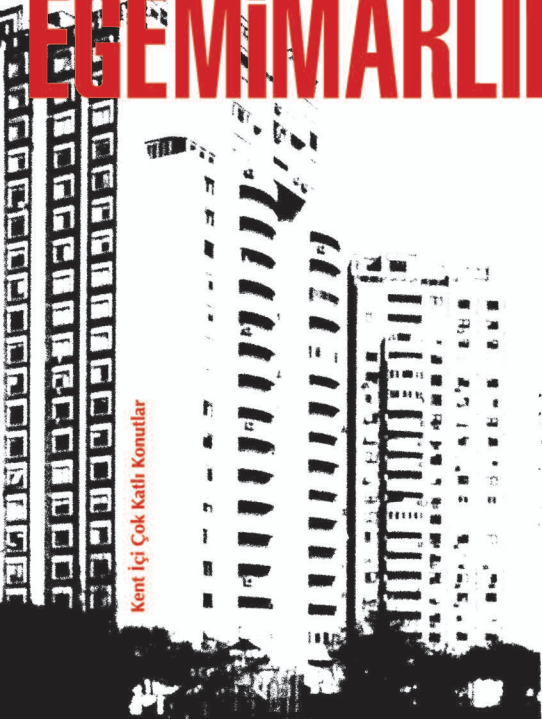
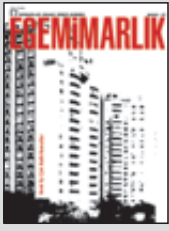

EGEMİMARLIK

Kent İçi Çok Katlı Konutlar

Yıl: 16 Sayı: 57 2006/2

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi tarafından üç ayda bir yayınlanır.

Yerel Süreli Yayın

Mimarlar Odası İzmir Şubesi Üyelerine ücretsiz gönderilir.

Yayınlayan:

Mimarlar Odası İzmir Şubesi adına;

Yayın Komitesi

Sahibi: Tamer Başbuğ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:

Nilüfer Çınarlı

Grafik Tasarım:

Ömer Can Bozkurt

Yayın Komitesi:

T. Didem Akyol Altun

Tamer Başbuğ

Nilüfer Çınarlı

Şeniz Ergeçgil Çıkış

Ebru Türkdamar Diktaş

Erdal Onur Diktaş

Özgür Dincer

Galip Ergeneci

Zehra Akdemir Ersoy

Hikmet Gökmen

Eser Gültekin

Fatma Gündoğan

Güngör Kaftancı

Emel Kayın

Nezihat Köşklük

Sevgi Molva

Gürhan Tümer

İnci Uzun

(Soyadına göre alfabetik)

Yayın Yeri:

1456 Sokak No: 8/10 Alsancak -İZMİR

Tel : (232) 421 89 95 - 422 26 61

Faks : (232) 463 52 12

e-posta : egemim@izmimod.org.tr

web : www.izmimod.org.tr

Akhisar Temsilciliği : (236) 414 86 50

Aydın Temsilciliği : (256) 213 45 33

Bodrum Temsilciliği : (252) 316 02 85

Denizli Temsilciliği : (252) 712 29 99

Didim Temsilciliği : (256) 811 25 29

Fethiye Temsilciliği : (252) 612 23 71

Kuşadası Temsilciliği : (256) 612 00 91

Manisa Temsilciliği : (236) 232 68 07

Marmaris Temsilciliği : (252) 412 11 05

Milas Temsilciliği : (252) 512 22 87

Muğla Temsilciliği : (252) 214 03 08

Nazilli Temsilciliği : (256) 312 84 83

Ortaca Temsilciliği : (252) 282 65 11

Ödemiş Temsilciliği : (232) 545 73 73

Salihli Temsilciliği : (236) 715 08 23

Turgutlu Temsilciliği : (236) 313 57 78

Uşak Temsilciliği : (276) 212 29 57

Alaşehir Oda Temsilcisi : (236) 654 50 18

Aliağa Oda Temsilcisi : (232) 617 11 62

Bergama Oda Temsilcisi : (232) 631 38 60

Dikili Oda Temsilcisi : (232) 671 81 06

Selçuk Oda Temsilcisi : (232) 892 67 17

Tire Oda Temsilcisi : (232) 511 17 66

Torbalı Oda Temsilcisi : (232) 856 61 96

Yayın Koordinatörü:

Ahmet Buğdaycı

Teknik Hizmetler, Reklam Pazarlama ve

Basım Dağıtım:

Yapı-Endüstri Merkezi

Cumhuriyet Cad. 329

Harbiye 34367 İstanbul

Tel : (212) 230 29 19

Faks : (212) 248 48 14

e-post : yayinpazarlama@yem.net

web : www.yem.net

Baskı:

Doruk Grafik San. ve Tic. Ltd. Şti.

100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi,

5. Cadde No: 44 Bağcılar - İstanbul

Tel : (212) 629 01 26

Faks : (212) 629 26 46

e-posta : dorukgrafik@tnn.net

Baskı Tarihi: 24 Ocak 2006

Yayın Koşulları

• Gönderilecek yazılar 1600 kelimeyi geçmemeli. Türkçe ve İngilizce özet içermelidir. • Görsel malzeme, teknik işlemlere uygun orijinal fotoğraf, dia olabilir (Dijital ortamda iletilebilir ise min. 20 cm. eninde, gerçek 300 dpi çözünürlükte olmalıdır). Çizimler, küçükliklerinde okunabilir olmalıdır. • Yazıların her türlü sorumluluğu yazarına aittir. • Yazı ve fotoğraflar için kaynak gösterilmesi zorunludur. • Yayın Komitesi'nin kararına yazara yazılı olarak iletilir.

İÇİNDEKİLER

Başyazı			2
Haberler			3
Dosya:	Şeniz Çıkış	Editörden	7
Kent İçi Çok Katlı Konutlar	Şengül Öymen	Konuta Dair...	8
	Yasemin Sayar	İzmir'de Alternatif Bir Konut Alanı:	14
	Dürriin Sürer	Karşıyaka Emlak Bankası Uygulamaları	
	Ebru Çubukçu	Toplu Konut ve Kent Merkezi	20
	Sevgi Akdeniz Girginer	Yerleşimlerinde Kullanıcı Memnuniyeti	
	Hikmet Sivri Gökmen	Konutta "Çocuk" Var mı?	24
	Derleyenler:	Mimarlar:	Mimarların Görüşleri
	Şeniz Çıkış	Salih Zeki Pekin	
	Hikmet Sivri Gökmen	Şükrü Kocagöz	
		Nafi Çil	
		Aytekin Yazıcı	
		Ahmet Sayar	
		Metin Kozlu	
		Hüseyin Egeli	
	Belgin Terim	İzmir'de Çok Katlı Konutlara Düünden	36
		Bugüne Bir Bakış	
Kent	Emel Kayın	Dönüşüm Sürecindeki Alsancak İçin	42
		Öneriler	

Şube'den

Şube Genel Kurulumuz ve seçimler 11-12 Şubat 2006 tarihlerinde gerçekleşti. 14-15-16 Nisan tarihlerinde Oda Genel Kurulu gerçekleşecek. Geçtiğimiz iki yıllık çalışma döneminde meslek ortamımızı düzenleyen çalışmalar ön plana çıkmış olup bunun yanı sıra ülkemizde ve dünyada önemli siyasi, ekonomik gelişmeler yaşanmış ve bu gelişmeler mesleğimize yansımıştır.

Avrupa Birliği tam üyelik sürecinde uyum yasaları içinde yer alan hizmetlerin serbest dolaşımı kapsamında gündeme gelen "mesleki yeterlilikler" konusunda önemli gelişmeler olmuştur. AB Parlementsos ve Komisyonu'nun "Mesleki Yeterliliklerin Tanınmasına İlişkin Direktifi" 7 Eylül 2005 tarihli Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nde yayımlandı. Buna paralel olarak ülkemizde de gerekli yasal düzenlemeler yapılacak olup, Mimarlar Odası olarak AB Sekreterliği başta olmak üzere gerekli kurumlarla ilişkiye geçilerek, Oda raporları sunulmuştur. Bu direktifle eğitimin süresi ve mimarlığın uygulama koşulları düzenlenecektir.

Mesleğimizle ilgili yasal düzenlemeler bu dönemde Odamız gündeminde yer almıştır. "Mimarlık Hakkında Kanun" ve "Türkiye Mimarlık Politikası" çalışmaları sürdürülmektedir.

Bu dönemde mimarlığın uygulama alanları ile ilgili mesleğimizi tehdit edici düzeyde gelişmeler yaşanmıştır. Mimarlar Odası Olağanüstü Genel Kurulu'nda kabul edilerek yürürlüğe konan SMM Yönetmeliği, Genel Merkez tarafından Resmi Gazete'de yayımlanmak üzere TMMOB'ye gönderilmiştir. TMMOB Yönetim Kurulu, Yönetmelikte yer alan mesleğin uygulama alanlarını yetkisi olmadığı halde değiştirerek Resmi Gazete'de yayımlatmıştır. Bu kararın iptali için Mimarlar Odası TMMOB'ye dava açmış olup dava devam etmektedir. Mesleğimizin eylem alanlarına ilişkin müdahaleler çeşitli platformlarda sürdürülmekte olup bu konu önümüzdeki dönemde de önemli mücadele alanları içinde yer alacaktır.

Şube Yönetim Kurulumuz meslek ve kent gündemine ilişkin konularda gündemine alarak çalışma programını oluşturmuştur. Üyelerimizin katkı ve katılımını bekliyoruz.

YÖNETİM KURULU

Ege Mimarlık'tan

Dergimizin bu sayısında yapı çevremizi biçimlendiren kent içi çok katlı konutlar ele alınıyor. Editör Şeniz Çıkış tarafından hazırlanan dosyada Şengül Öymen Gür, Yasemin Sayar, Dürrin Süer, Ebru Çubukçu, Sevgi Akdeniz Girginer, Hikmet Sivri Gökmen, Belgin Terim makaleleriyle yer aldılar.

Salih Zeki Pekin, Şükrü Kocagöz, Nafi Çil, Aytekin Yazıcı, Ahmet Sayar, Metin Kozlu, Hüseyin Egeli kent içinde gerçekleştirdikleri çok katlı konutlara yaklaşım biçimlerini örnekleriyle aktardılar.

Bu sayımızda yayımlanan dosya dışı bağımsız bir makale Emel Kayın'ın "Dönüşüm Sürecindeki Alsancak İçin Öneriler" temasında ele aldığı yazısı kent merkezinde yaşanan dönüşümü irdeliyor.

İzmir'de bulunan apartmanları irdelediğimiz bu sayımızın ilginizi çekeceğini umuyoruz.

Gelecek sayımızda "Karşıyaka"yı ele alacağız. Kentimizin bu önemli bölgesini geniş kapsamlı yansıtmaya çalışacağımız bir dosya ile karşınızda olacağız.

YAYIN KOMİTESİ

38. Olağan Şube Genel Kurulu ve Seçimler 11-12 Şubat 2006'da Gerçekleşti

Şube Genel Kurulumuz 11 Şubat 2006 tarihinde Dokuz Eylül Üniversitesi Desem Salonunda yapıldı. Geçtiğimiz iki yılın değerlendirilmesi yapıldı, yeni dönem çalışma ilkeleri görüşüldü. 12 Şubat Pazar günü gerçekleşen seçimlerde önümüzdeki iki yıllık süreçte görev yapacak olan Şube Yönetim Kurulu, Şube Soruşturma ve Uzlaştırma Kurulu, Şube Denetleme Kurulu, Şube Meclisi üyeleri seçildiler.

Yönetim Kurulu

Başkan	: Tamer Başbuğ
Başkan Yard.	: Alev Ağrı
Sekreter Üye	: Nilüfer Çınarlı
Sayman Üye	: Necdet Ulema
Üye	: Hikmet Gökmen
Üye	: Arif Alptürk
Üye	: Boygar Özlen

Yedek Üyeler

Ebru Diktaş
Selin Zağpus
İlker Özdel
Hakan Kılınçarslan
Seçkin Kutucu
Ali Okan Yılmaz
Mehmet Serhat Akbay

Soruşturma ve Uzlaştırma Kurulu

1. Perihan Utan
2. Mehmet Ağrı
3. Mahmut Ayan

Yedek Üyeler

1. Harun Gürhan
2. Şeref Aldemir
3. Nazife Taşdemirel

Denetleme Kurulu

1. Ş. Leyla Kuterdem
2. Murat Oran
3. Kadri Uygur Candemir

Yedek Üyeler

1. Aysun Tarakçı
2. Erdal Onur Diktaş
3. Gonca Bilgili

Zaha Hadid İzmir'de

Mimarlar Odası İzmir Şubesi ve İzfaş'ın ortak girişimiyle dünyaca ünlü mimar Zaha Hadid, 31 Mart Cuma günü İsmet İnönü Kültür Merkezi'nde bir konferans verecek.

Zaha Hadid

1950 yılında Bağdat'ta doğan Zaha Hadid, mimarlık eğitimini Londra'daki Architectural Association'da tamamladı. Tasarım, uygulama, eğitim ve araştırma çalışmalarını eşzamanlı sürdüren Zaha Hadid, 1977'de Office of the Metropolitan Architecture'a ortak oldu.

Harvard Üniversitesi Tasarım Yüksek Okulu'nda Kenzo Tange Kürsüsü'nün ve Chicago'daki Illinois Üniversitesi Mimarlık Okulu'nda Sullivan Kürsüsü'nün başkanlığını yaptı. New York'ta Columbia Üniversitesi'nde Masters Studio'da Misafir Profesör olarak dersler verdi. 2004 yılında New Haven, Connecticut'taki Yale Üniversitesi'nde ve Eero Saarinen Mimari Tasarım Misafir Profesörü olarak çalışan Hadid, halen Viyana'daki Uygulamalı Sanatlar Üniversitesi'nde ders veriyor.

Zaha Hadid, Vitra İtfaiye Merkezi, Londra'daki Millenium Kubbesi, Roma Çağdaş Sanat Ulusal Merkezi, Taiwan Guggenheim Müzesi, Napoli Hızlı Tren İstasyonu ve Leipzig'deki BMW Merkez Fabrikası projeleriyle de tanınıyor.

Pritzker Ödüllü Mimar: 2004'te mimarlığın nobeli sayılan Pritzker ödülünü alan Zaha Hadid, bu ödülü alan ilk kadın mimar ünvanına da sahip oldu. Pritzker Mimarlık Ödülü'nü alan arasında Frank O. Gehry, Luis Barragan, Kenzo Tange, Aldo Rossi, Renzo Piano, Rem Koolhaas gibi mimarlar da bulunuyor.

Phaeno Bilim Merkezi'nin Açılışı, Wolfsburg, Almanya

Yaşasın Kentler Yarışması 2 (Celebration of Cities)

UIA Başkanı Jaime Lerner, Uluslararası Yaşasın Kentler Yarışması (Celebration of Cities)'in ilki için yaptığı açıklamada 'kentsel akupunktur' temasından yola çıkarak bütün mimarlar ve mimarlık öğrencilerini çağdaş kentlerin karşılaştığı dengesizlikler ve ayrımlar için farklı operasyon olanakları ortaya çıkartmaya çağırıyordu. Kent üzerine pek çok farklı çalışma ve tartışma alanlarının yaratılabileceğinin bilinciyle şekillenen Yaşasın Kentler Yarışması ile sağlanan diyalogu devam ettirebilmek için bu sene 2.si açılan yarışmanın temaları demokratik kentler yaratmak için bir duyarlılık sağlamayı hedefliyor. Bütün dünya kentlilerine daha iyi bir yaşam standardı önermelerini de barındıracak olan bu temalar çerçevesinden 3. milenyum için yeni bir 'hümanist' yaklaşım geliştirilmesi amaçlanıyor. İlk yarışmada belirlenen dört senaryoya; tarihi şehirler, banliyö kentleri, ürkütücü habitat – çevre ve kent çeperleri, eklenen yeni önermelerle kentlerimizi dönüştürmek için zengin bir düşünce zemini oluşturulacak. Bu senenin temaları ise kentlerimizi cazip, çekici ve devingen kılmak...

Kenti cazip kılmak ve herkese kucak açabilmesini sağlamak; hem geçici hem de kalıcı olanaklar sunabilen ve kentliye sürekli fırsatlar yaratan bir ortam oluşturabilmek... Aynı zamanda da eğlence, güvenlik, servis ve erişebilirlik bakımından herkese kucak açabilen bir kimlik yaratmak...

Kenti hareketlendirmek – devingen kılmak; kent içi dolaşım ve ulaşımı edilgen ve aktif bir duruma getirmek, yaya yolları, park yerleri, kent içi sirkülasyonu, ulaşım alternatifleri geliştirmek ve yeni modeller üretmek...

Yarışma Jürisi

Yarışmanın değerlendirilmesi ulusal ve uluslararası olmak üzere 2 aşamadan oluşacak. Bütün etapları internet üzerinden yürütülecek olan yarışma her etaplarda yarışmacı kimliklerinin gizliliği esası dikkate alınarak yürütülecek. Pdf. formatında internet üzerinden gönderilecek yarışma dokümanları bir ana bilgisayarda toplandıktan sonra buradan UIA üye ülkelerin temsilciliklerine iletilecek. Her üye ülkenin oluşturduğu ulusal jüri değerlendirmesinden geçen projeler buradan uluslararası jürinin değerlendirmesi için ana merkeze gönderilecek. Yaşasın Kentler 2 yarışması UIA'yı temsilen CNAPPC (Consiglio Nazionale Architetti, Pianificatori, Paesaggisti e Conservatori), UIA İtalya kesimi ve L'ARCA Dergisi tarafından yürütülmektedir.

Uluslararası Jüri Üyeleri:

Gaetan Siew	(UIA Başkanı)
Jaime Lerner	(Önceki Dönem Başkanı)
Jordi Farrando	(Genel Sekreter)
Donald G. Hackl	(Sayman)
Louise Cox	(1. Başkan Yardımcısı , 4. Bölge)
Martin Drahovski	(2. Başkan Yardımcısı, 2. Bölge)

Giancarlo Lus	(Başkan Yardımcısı, 1. Bölge)
Mauricio Rivero Borrell	(Başkan Yardımcısı, 3. Bölge)
Seif Abou Alnaga	(Başkan Yardımcısı, 5. Bölge)
Wolf Tochtermann	(Uluslararası Yarışmalar Programı Yöneticisi)
Tarek Naga	(Mısır)

Her UIA Ulusal Kesiminin oluşturacağı ulusal jüri profesyonel ve öğrenci kategorilerinin her biri için:

20 öneri gönderildiğinde 3 proje
30 öneri gönderildiğinde 4 proje
40 öneri gönderildiğinde 5 proje
40 üzeri öneri gönderilmesi halinde ise 6 proje seçerek uluslararası jüri değerlendirmesi için gönderecektir.

Ödüller

Uluslararası jüri 20 profesyonel ve 20 öğrenci projesine toplam 20 000 Euro (en az) ödül verecek.

Uluslararası jüri değerlendirmesi sonucunda verilecek ödüller:

Profesyonel kategori için 1. ödül : 5 000 Euro

Öğrenci kategorisi için 1. ödül : 5 000 Euro

Aynı zamanda Uluslararası jüri tarafından seçilecek her UIA Bölgesi birincilerinin öğrenci ve profesyonel kategorilerinin her birine 1000 Euro verilecek (her biri 1000 Euro'dan toplam 10 ödül).

Büyük ödülü kazanan proje ve bölge birinciliğini kazanan projenin çalışması halinde 1000 Euro'luk ödül bölge ikincisine verilecek. Bütün ödül alan projelerin temsilcileri 2008 yılında Torino'da düzenlenecek olan UIA Dünya Mimarlık Kongresine davet edilecek.

Katılım Şartları

Yarışmaya sadece UIA üyesi olan ülkelerin mimarları ve mimarlık öğrencileri katılabilir. Profesyonel kategori için katılımcıların bulundukları ülkenin UIA Ulusal Kesimi tarafından tanıyan mimar kimlikleri gerekmektedir.

Öğrenci kategorisi için de katılımcılardan bulundukları ülkenin UIA Ulusal Kesimi tarafından tanınan bir mimarlık okulunda öğrenci olmaları gerekmektedir.

Yarışmaya kayıt proje teslimiyle aynı zamanda internet üzerinden yapılacaktır. Katılım ücreti profesyoneller için 80 Euro, öğrenciler için ise 20 Euro dur. Katılım ücretleri internet üzerinden katılım formu doldurulurken kredi kartı (VISA – AMEX, Mastercard) ile yapılacaktır.

Yarışma dokümanları, kendi ülkelerinin dili yanında İngilizce ya da Fransızca tercüme olması şartıyla teslim edilebilir. Proje dokümanları Pdf formatında teslim edilmelidir. Teslim için gereken teknik bilgiler www.celebcities2.org adresinden temin edilebilir.

Yarışma Takvimi

Yarışmanın XXII UIA İstanbul Kongresi'ndeki tanıtımı	: 3-7 Temmuz 2005
Yarışmanın ilanı	: 1 Şubat 2006
Yarışma Dokümanlarının İnternet Sitesinde Yayınlanması	: 6 Mart 2006
İnternet üzerinden kayıt ve proje tesliminin başlama tarihi	: 19 Nisan 2006 (12:00 GMT)
İnternet üzerinden kayıt ve proje tesliminin bitiş tarihi	: 27 Nisan 2006 (16:00 GMT)
Ulusal jüri değerlendirmelerinin CNAPPC (ana merkeze) teslimi	: 12 Mayıs 2006 (14:00 GMT)
Uluslararası jüri değerlendirmesinin başlama tarihi	: 22 Mayıs 2006 (12:00 GMT)
Uluslararası jüri değerlendirmesinin bitiş tarihi	: 5 Haziran 2006 (12:00 GMT)
Yarışma sonuçlarının internet adresinden açıklanması	: Haziran 2006

Bilgi İçin

UIA Türkiye Ulusal Kesimi Yarışma Sekreteryası
Derin İnönü, Mimarlar Odası Genel Merkezi
e-mail: derin@mo.org.tr

UIA Yarışma Sekreteryası
e-mail: info@celebcities2.org
www.celebcities2.org

10. Ağa Han Mimarlık Ödülleri

Ağa Han Vakfı 10. Ağa Han Mimarlık Ödüllerine başvurmak için proje kriterlerini ve yeni dönem yönetim komitesini açıkladı. 2005 yılından 2007 yılına kadar 3 yıllık bir dönemi kapsayacak olan Ağa Han Mimarlık Ödülleri'nin organizasyonunu ve ana jüri üyelerini Ağa Han yönetim komitesi belirleyecek. Her dönem projeler için katılımlarını, ödüller için tematik yaklaşım ve öncelikleri belirlemede ve gelecek dönemler için planlar yapmakta olan yönetim komitesinin bu dönem için seçilen üyeleri: Prof. Omar Akbar (Bauhaus Dessau Kurumu Yönetim Kurulu Başkanı, Dessau), Jacques Herzog (Herzog & de Meuron Mimarlık Bürosu ortağı, Basel), Glenn Lowry (New York Modern Sanatlar Müzesi yöneticisi), Prof. Mohsen Mostafavi (Cornell Üniversitesi dekanı, Ithaca), Prof. Farshid Moussavi (Foreign Office Architects, FOA mimarlık bürosu ortağı, Londra ve Harvard Üniversitesi yüksek lisans tasarım bölümü profesörü), Prof. Hani Rashid (Asymptote Architecture mimarlık bürosu ortağı, New York ve Columbia Üniversitesi yüksek lisans planlama ve koruma bölümü profesörü), Prof. Modjtaba Sadria (Chuo Üniversitesi Kültürler-arası ilişkiler ve Doğu Asya Çalışmaları bölümü profesörü, Tokyo), Billie Tsien (Tod Williams Billie Tsien Architects mimarlık bürosu ortağı, New York'dan oluşmakta. Ağa Han Ödüllerinin genel sekreteri ise Dr. Suha Özkan.

Ödüller:

Ağa Han Ödüllerinde bu seneki toplam ödülü 500.000\$ (mimarlık dünyasının en büyük ödülü). Bu ödül bağımsız jüri üyelerinin seçeceği projeler arasında dağıtılacak. Bugüne kadar 92 projenin ödül aldığı Ağa Han Ödülleri 1977 yılından beri süregelen yarışma sayesinde bütün dünyadan geniş bir katılımla gerçekleştirilmektedir.

Katılım Şartları:

Ağa Han Ödülleri'ne katılım için kesin belirleyici bir kıstas aranmamaktadır. Katılan projeler herhangi bir yerde, konumda ve değişik

fonksiyonlar barındırabiliyor olabilirler. Tek istenen kriter projelerin tamamının ya da bir bölümünün Müslüman kesimler tarafından kullanılması ya da onlar için tasarlanmış olması gerekmektedir. Ayrıca katılmak isteyen projelerin 1 Ocak 1994 – 31 Aralık 2005 yılları arasında yapılmış olması ve bu dönem içinde en az bir yıldır kullanılıyor olması gerekmektedir.

Ağa Han Ödüllerine katılım aday gösterme yoluyla gerçekleşecektir. Ağa Han Ödülleri aynı zamanda aday gösterme için atadığı kişiler çerçevesinden geniş ve gizli bir bilgi ağı oluşturarak pek çok proje önerisi almaktadır. Bunun yanında bireysel ya da kurumsal başvurular internet üzerinden www.akdn.org adresinden yapılabilir. Katılım değerlendirmeleri ve bunların dokümantasyonu 2006 yılında sürecektir. Ödüllerin belirlenmesinde Ana Jüri'nin kararları ve internet üzerinden proje değerlendirmelerinin izlenmesi ise 2007 yılında olacaktır.

Teslim Tarihi :15.10.2006

Ağa Han Ödülleri ve Ağa Han Vakfı aktiviteleri hakkında daha fazla bilgi için:

The Aga Khan Award for Architecture
Adres: P.O. Box 2049, 1211 Cenevre 2, İsviçre
Tel: (41 22) 909 7292
e-mail: akaa@akdn.org www.akdn.org

AĞA HAN ÖDÜLLERİ TAKVİMİ

Proje Aday Gösterme ve Proje Katılım Başvuru Tarihi	: Nisan 2005 – 15 Eylül 2006
Proje Dokümanlarının Teslim Tarihi	: Haziran 2005 – 15 Ekim 2006
1. Jüri Değerlendirmesi	: Ocak 2007
Projelerin Yerinde Değerlendirilmesi	: Şubat – Nisan 2007
2. Jüri değerlendirmesi	: Haziran 2007
Ödüllerin Açıklanması ve Ödül Töreni	: 2007 Sonbaharı

Dosya: Kent İçi Çok Katlı Konutlar

Şeniz Çıkış, Yrd. Doç. Dr.
İYTE Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Editörden

Hepimiz bir birey ya da mimar olarak konut konusunda çelişkili durumlarla karşılaşmışızdır. Örneğin, yaşadığı çevreden memnun olmayan sıradan bir kullanıcı, en iyiyi yaratma çabasında olan idealist bir tasarımcı, konutun toplumsal öneminin bilincinde olan bir entelektüel, imar mevzuatından muzdarip bir uygulamacı, beton yığınlarından şikayetçi olan bir vatandaş... Tüm bunlar, bir birey ya da bir meslek adamı olarak sıkça karşılaştığımız durumlar. Yani hem çözümün hem de sorunun bir parçası olarak bu açmazları deneyimlemek durumunda kalıyoruz. Konutla ilgili, sorunlarımız onun yalnızca değişen barınma örüntülerinin, kullanıcı talep ve beklentilerinin ve inşai ya da tasarımsal yaklaşımların dışı vurulduğu bir alan olmayışından kaynaklanır. Konut tüm bunların yanı sıra kamu otoritesinin empoze edildiği, üzerinde rant beklentileri oluşturulan ve bireyin var olmaya çalıştığı bir alan olarak karşımıza çıkıyor. Bir başka deyişle konut kerhen varılmış uzlaşmaların, arakesitinde biçimlenen bir yapı türü. O arakesitin özel koşullarında mimar olarak bizler hem kendimize biçtiğimiz öncü rolünü hem de bu senaryonun içinde bize biçilen rolleri bir arada götürmeye çabalayıp duruyoruz.

Konut tipolojileri arasında belki de en kısıtlayıcı kent içi çok katlı konutlar. Bu yapı türünün üretim süreçlerinde mimarın rolü o denli kısıtlayıcı olsa gerek ki kimi istisnai durumlar hariç güncel mimarlık alanında görmezden gelinir. Çoğu zaman dergilerde kitaplarda hatta meslekdaşlarımızla sohbetlerimiz de bile yer almaz. Oysa yapı stoğunun ağırlıklı olarak çok katlı, kent içi konutlardan oluştuğu düşünülecek olursa hiç kuskusuz üzerinde düşünmemiz, anlamaya çalışmamız ve deneyimlerimizi paylaşmamız gereken bir alan. Modernizmin mimara yüklediği ve mimarın da bir meslek adamı olarak memnuniyetle üstlendiği ideolojik rollere ters düşüyor olması bu alanı göz ardı edişimizin belki de en önemli sebebi. Çünkü modern dünyada bir mimar, mesleki kimliğini mevcut uzlaşıların tekrar üretilmesi üzerinden değil farklılığının vurgulanması üzerinden kurgulamak durumundadır. Oysa konut hele de kent içi çok katlı konut, bu anlamda özgürlüklerin kısıtlandığı, mimarın kendi farklılığını ortaya koymakta güçlük çektiği bir yapı tipi. Aynı zamanda, en hayati, hergün yüzleşmekte olduğumuz ve hiç bir zaman da kaçıp kurtulamayacağımız bir yapı tipi...

Ege Mimarlık Dergisinin bu sayısını kent içi çok katlı konutlara ayırmamızın gerekçeleri kısaca bunlar. Bu sayı, adı bilinir mimarların yaptığı gösterişli apartmanların olduğu kadar kıyıda kenarda kalmış, yapsatçı ve küçük orta müteahhit eliyle yapılmış olan apartmanların da toplumsal ve bireysel yaşamımızı etkilediği, topyekün bir uzlaşının ürünü olduğu ve bunlardan da büyük dersler çıkarmamız gerektiği inancıyla oluşturuldu. Yapılanları kısır cümlelerle eleştirmek yerine, onlardan dersler çıkarmak, beklenti ve uzlaşıları anlamak, bir parçası olduğumuz bütünü ve onun içinde yüklendiğimiz rolü kavramak üzerimize düşen en önemli görev. Bu da yeni dünya düzeninde mimarın yeni rolünü abartmadan, mesleki şövenizmden uzak durarak mümkün olabilir ancak.

Dosyamızda yer alan yazıların büyük bir çoğunluğu bu görüşler doğrultusunda seçildi. Belgin Terim'e ait görsel ağırlıklı ve 'İzmir'de Çok Katlı Konutlara Düünden Bugüne Bir Bakış' adlı çalışma, İzmir kentinde inşa edilmiş, çoğumuzun bildiği ve nitelikli olarak tanımladığı yapılardan oluşmaktadır. Şengül Öymen Gür'ün hazırladığı 'Konuta Dair' adlı makale modernleşme sonrası geliştirdiğimiz konut tasarım ve üretim pratiklerimizi eleştirel ve aynı zamanda yapıcı bir dille irdelemektedir. Ardi sıra gelen, Dürrin Süer ve Yasemin Sayar'ın ortaklaşa hazırladıkları yazıda kent içi çok katlı konut deneyiminin alternatifleri olarak nitelendirdikleri Emlak Kredi Konutlarının gerçekleştirme süreçleri, bu süreçlerin tarihsel koşullarını incelemişlerdir. Ebru Çubukcu 'Toplu Konut ve Kent Merkezi Konut Yerleşimlerinde Kullanıcı Memnuniyeti' adlı yazısında söz konusu konut tipolojilerini mercek altına alırken aynı zamanda niteliksel ve niceliksel bir değerlendirmeye tabi tutmuştur. İzmir'de konut deneyimi olan değerli meslektaşlarımızın bireysel görüşlerini aktardığımız derleme ben ve Hikmet Sivri Gökmen tarafından oluşturuldu. Hikmet Sivri Gökmen aynı zamanda 'Konutta Çocuk Var mı?' adlı yazısı ile konut tasarımında ihmal edilemeyen önemli bir kullanıcı grubuna yani çocuklara değinmektedir.

Dergimizin 57. sayısını ayırdığımız 'Kent İçi Çok Katlı Konutlar' adlı dosyanın konu hakkında düşünmemize ve yeni pozisyonlar almamıza aracılık etmesi dileklerimizle...

Şengül Öymen Gür, Prof. Dr.
KTÜ, Mimarlık Fakültesi

Konuta Dair...

Modernleşmede Çeviri Sorunu ve Çağdaş Konutumuz

Modernleşme durumunda çok sayıda insan günlük yaşamın başlıca rutinlerini küreselleşmiş toplumsal ilişki düzeninin belirlediği yerinden oynatılmış kurumsal pratiklerin koşullarında sürdürür. Her uyanışında yeni ve tedirgin edici bir deneyim evrenine sürüklenen "modern insan", toplumsal yaşamı geleceğin normlarından koparmak ve zamanı mekandan bağımsızlaştırmak üzere bilgi üreten acımasız bir sistemin dirençsiz bir parçası olmaya koşullanır. Bu devinimde 'Modern Batı' özgün ulusal kimliğin zorunlu koşulu olan tarihten kopmadan kendini yeniden ve yeniden tanımlarken çevre ülkelerinden sayılan bizler neden bunu başaramadık?

Wohnpark am Berlin Müzei

Wohnpark am Berlin Müsesi

Varlığı dünyada özdeksel varoluş biçimleriyle tanırız. Bireylerin de ulusların da varoluşu zamansaldır. Zamansallığın kanıtı ise tarih ve yaşanmışlıklardır. Sözlü, yazılı ve coğrafiyasal-kentsel tarih ulusların kimlik bağlamıdır. Biz Modernleşirken öylesine yaktık-yıktık kentsel tarihi ki artık varoluşumuz sorgulanabilir hale geldi. Biz gerçekten var mıydık? Neden Roma, Prag, St. Petersburg, Amsterdam ve bir çok tarihi Avrupa kenti Modernleşme karşısında kuvvetle direnebildiler de İstanbul, İzmir, Bursa, Edirne, Trabzon, Antakya gibi tarihi yerleşmelerimiz direnemedi? Çünkü biz ciddi bir çeviri hatası yaptık!!! Modernleşmeyi yanlış çevirdik.

Konuşulan dillerde bir dilden diğerine çeviri yaparken kaçınılmaz bir biçimde değişen bağlama göre yorum yaparız. İyi, doğru ve güzel bir çeviri için bunu yapmak zorundayızdır da. Bağlam hakkında en ufak bir fikri olmayan Alta Vista programındaki gülünçlüğe işaret eden Eco bu programda yaptığı bir çeviriyi örnek verir (2003; s.10):

Shakespeare'in çalışmaları (Türkçe) **The Works of Shakespeare (İng.)**
Gli impianti di Sakespeare (İtalyanca) **The plants of Shakespeare (İng.)**
Shakespeare'in bitkileri (Türkçe) ¹

Cörüldüğü gibi, bağlamı, yani coğrafya ve kültürü göz ardı eden aktarmalarda "çalışma" "bitki" olur çıkar. Üst-yapısal dillerde de kavramlarla düşünmek yerine dillerin sembollerleriyle düşünme alışkanlığımızdan vazgeçemedikçe ancak anadilimizin izin verdiği kadar anlarız. Üst-yapısal bir dil olan mimari dili, ve özellikle Modern Mimarinin dilini de böyle anladık! Geleneksel dile bir türlü çeviremeyince eskiyi atıp Moderni aldık

Bu, kendi içinde tutarlı ama topografyası, iklimi, anıları ve simgeleri olmayan, sunakları talan edilmiş, toprağı alttan alınmış-üste katılmış, savaşlar sonrasının çaresiz nüfuslarını zorla ev sa-

hibi yapmış dilin, aslında küreselleşmenin, hızla aynılaştırmanın sinsisi fısıltısı olduğunu kavrayamadık. Mimarlık hizmetlerinin sanatçı bürolardan anonim mimar kadroların eline geçmesi, özellikle konutun 1 yerine 1000 yapıyor olması, konut bölgelerini diğer hizmet alanlarından daha kapsamlı bir biçimde etkiledi. Üretim adedi öyle büyüdü ve öyle önemli oldu ki konutun eskisi yenisi örtüşmez oldu; konuta dair minik şeyler ise hepten unutuldu gitti.

Çünkü; dilden dile çeviride daha çok kayıp, pek az kazanım olur. Anlam eşdeğerliği aramak yerine yazarın bırakmak istediği etkiyi kavrayıp onu sağlayacak söz dizinleri bulmak en doğrusudur. Bunu yaparken çevirmen bir pasajı tamamen yeniden yazmak zorunda kalabilir (Eco, 2003). Genel olarak Modernleşme ve Modern Mimari bizim için yeniden yazılması gereken, anlam eşdeğerliği sağlanamamış karmaşık metinlerdir. Ülkemizin çağdaş konutu da bu metnin yeniden yazılması gereken çok önemli bir paragrafıdır.

Toprağı oturmuş ve doğayla yakın temasta olan, simetri değeri yüksek, yani bir orta mekandan diğer odalara rahatça geçilebilen; dağılım değeri yüksek, yani ön bahçe, arka bahçe veya sera kapısı olduğu için etrafında dolanarak yaşanabilen; ailedeki küçük çocuklara oyun imkanı, yaşlılara doğayla uğraşma, güneşlenme, dinlenme, sabah gazetesi okuma gibi hoş imkanlar sunan, çamaşırların güneşle kurutulduğu, ısı kaybı az, kışın az enerjiyle kolay ısınan, yazın güneş ısınısını içe düşünce düşünce alan ekolojik konutlardan, oldukça hızlı bir biçimde Kübist, Pürist, basit dikdörtgen kutulara geçtik. "Modern" konut ülkemize medya yoluyla sızdı. Kente sanayi işçisi gibi göçüp statü değiş-tiren kırsal kesimden dolayı bizim de daha hızlı ilerleyen konut üretim biçimlerine geçmemiz zorunlu gibi görünüyordu. Ama Alta Vista tarzında gerçekleşen bu çevirilerde aslında Batı'da

Gropiusstadt dönüşüm projesi

BBR Wohn häuser Gropius Blokları

uygulanan Modern konutların-özellikle Avrupalı öncü Modern mimarlar, Marcel Breuer, Guiseppe Terragani konutları ve José Luis Sert'in kaleme aldığı "Can Our Cities survive?" konulu CI-AM yayınında basılan konut plan, görünüş ve fotoğrafları var şu anda aklımda-ince düşünülmüşlüğü hiçbir zaman bizdeki projelerde yer almadı. Bir avuç ciddi Modern mimarımızı tenzih ederim ama bizim Modern konutlarda portmantosuyla, aynasıyla, ayakkabı dolabıyla sık bir biçimde örgütlenmiş antrelerimiz hiç olmadı. Eski yüklükler gittiği gibi, yerine çamaşır-havlu nişleri, sokak gereçleri için özelleşmiş mahaller, çeşitli depolar, kilerler, faydalı merdiven altları, duvara monte olup geceleri açılan çocuk ranzaları, lavabo altı dolapları, duvar nişleri, pencere altı nişleri, kapı üstü rafları bize hiç gelmedi....Evlerimiz düpedüz duvar, henüz boyanmamış tuval oldu. Çeviri, anlamını Batı'da bıraktı ve bize çıplak ev-ev olmayan- olarak geldi. Ev, ev olmaktan çıktığı için bir yaşam öngörüsü de yoktu doğal olarak. Ya da vardı: hiç yaşam.

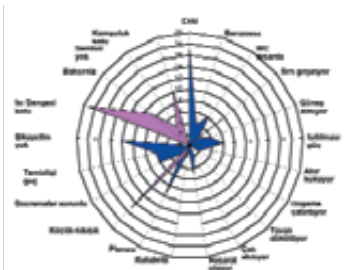
Çeviride Neleri Nasıl Kaybettik?

Gelenek değer yüklüdür, tarihî elemenden geçmiş konut tipolojilerinin bir rasyonalitesi vardır. ² 'Müstakil, bahçeli, sağlıklı, ferah, sakin, doğal ve güzel malzemeden yapılmış, simgesellik barındıran, hoş çatı örtüsüne sahip konutlardan, planlı ve rahat

olduğuna inanılan , banyo ve tuvaletleri düzenli sanılan (!), teknik olarak güvenilir olduğu düşünülen (!!!), geniş salonlu ve bakımlı konutlara' yöneldik (Gür, 2000; s.144) . Eski ve yeninin olumlu yanlarını örtüştüren konutlara geçemedik (Şekil 1).

Geleneksel konutlarımızı 'eski, plansız (yeni yaşam alışkanlıklarıyla bağdaşmayan), sık sık döşeme, tavan, çatı ve doğrama onarımları gerektiren, haşarat sorunları olan, temizliği ve ısıtılması güç olan, ses geçiren (eskimiş ahşap kaplamanın tıkırtısı), koku sorunu olan (köylerde ahır olarak kullanılan bodrum katlarda), güneş almayan (kentsel dokuda etrafı beton ağlarla örülmüş olanlarda)' binalar olarak yorumladık (a.g.y; s.144). Diğer yandan yeni evleri, "komşulaşma üretmeyen, bahçesiz, küçük-sıkışık, ısı dengesi kötü, hiçbir simgesel değeri olmayan" binalar olarak eleştirdik (a.g.y; s.144). Eski geleneksel evlerimizle yeni üretilen konutlarımızın olumlu özelliklerini bir arada çözen melez tipler üretmediğimiz gibi her ikisinin de olumsuz özelliklerini bertaraf edemedik (şekil 2). Eskileri onarmaya gücümüz yetmedi, yenileri ise eleştiriler doğrultusunda geliştirmedik. Ööyle duyarsız seyirci gibi baktık durduk yıllarca.

Sadece evin "müstakil" olma durumuna ara çözümler getirdik ve başımıza yeni işler çıkardık. Nasıl tek başımıza taksi tutmanın güçlüğü içinde kamu ulaşımına alternatif olan "dolmuş" fikrini yarattıysak, "kat mülkiyeti" fikrini yarattık. Apartmanların

Şekil 2. Eski ve yeni konutların olumsuz özellikleri önlenemedi

Şekil 1. Eski ve yeni konutların olumlu özellikleri örtüşmedi

zemin katında hem herkese ait olan hem de kimseye ait olmayan yeşil bantlar, dolmuşlar kadar bile işe yaramadı. Komşuyu çağırmadan et-mangal yapılır mı? Yapılmaz. Komşuyu çağırmasan koku komşuya takılır mı? Takılır. Zemin katı dolaylayan bantta çocuklar oyun oynamaya kalkarsa zemin kattaki aileler kızar mı? Kızar. Bu koşullarda o incecik yeşil zar-yeşilse tabii-ne işe yarar?

Geleneğin yaşam öngörüsü bütüncüldür. Mahallenin geleneksel ev sahibi vardır. Bütün sosyal ilişkileri başlatan, düzenleyen ve denetleyen eski mahalle sakinleridir. Bu insanlar mahallenin çeşitli donatılarından çok daha önemli bir toplumsal işleve sahiptir. Yeni taşınan kiracıya yapılacak ilk toplu ziyareti onlar tasarlalr, bunun adına "Hoş geldinize gitmek" derler (Gür ve Enön, 1990). Adı ister "sosyal konut" olsun, ister TOKİ konutları olsun, kent eteklerindeki apartmanlaşmada tüm bloklar yaklaşık aynı zamanda inşa ve iskan edildiği için mahallenin "eskisi" (buna sivil inisiyatif de diyebilirsiniz!) yoktur, bu nedenle yeni yerleşmelerde eski komşulaşma alışkanlıklarının sürdürülmesi olanaksız hale gelir. Kimseye ait olmayan ve kimsenin de ait olmadığı yeni yerleşmelerde yaşayan herkes artık kimsesizdir.

Aslında semtlerin konutlardan çok daha önemli olduğu varsayımı toplumlarda halen değişmemiştir. Konut çevresiyle yaşar. Ama bu gün semt kavramı sosyal statü göstergeleriyle tanımlanmakta; 'iyi komşu=paralı komşu' anlamına gelmektedir. Paralı komşuların olduğu pahalı ve homojen semtlerin üretilmesine ülkemizde de tanık olduk ve ne yazık ki bunların da iyi yaşamadığını gözlemleme fırsatı bulduk. Ama bu noktada temkinli olmalıyız. Nostaljik ve romantik bir biçimde cıvıl cıvıl komşuluk birimleri beklentisi içinde çevreye bakıp da bunları saptayamayınca vahlanmak da doğru olmayabilir. Çünkü; dayanışmadan çok mahremiyetine aşırı düşkün nüfuslarla da karşı kar-

şıya olabiliriz (Michelson, 1970). 'Cennetşehirler, Gülbahçesişehirler, Koruköyler'³ gibi çekici adlarla pazarlanan bu yeni ve çok lüks yerleşmelerde yaşayan nüfuslar henüz ülkemiz konut araştırmaları arasında yerlerini almamıştır.

Ama ne olursa olsun, biz nitelikli kentlere ilgi duyanlar hem bu bıçakla bölünmüş kentsel coğrafya anlayışına karşıyız, hem de nitelikli kentsel yaşamı, insanın sağlıklı yaşama hakkı, sosyalleşme hakkı, estetik hakkı olarak yorumlarız. Bu da iyi toplumsal ortam (komşu), iyi fiziksel olanaklar, doğru çevresel koşullar ve estetik mekanlar anlamına gelir. Evet, estetik de bir insan hakkıdır... Böylesi ortam özelliklerini, fiziksel olanakları ve çevresel koşulları sağlayan kentsel mekanlarda iyi yaşam 'kendiliğinden' sağlanır. Çocuk oynar ve sosyalleşir, yetişkinin günlük ritmi kolaylaşır, yaşlı endişelerinden arınır. 'Kendiliğindenlik' başarılı ortamların rutinlerinin adıdır. Kentsel hareketlilik ve kiracılık ne yazık ki 'geçicilik' kavramı ile birlikte 'sahiplenil-memişlik' duygusunu besler ve niteliği aşağı çekerler. Eğer toplumsal yaşamı güvence altına alan bazı hizmetler ve fiziksel kurgularla yerleşmelerimizi donatmazsak, işletme ve bakım modelleri geliştiremezsek, bir yandan çağın gerekleriyle başa çıkabilen, diğer yandan 'mahallenin cemiyet olduğu günleri' çağrıştıran kentleri yakalamamız zor gibi görünür bana.

Modernleşmenin San(r)ıları...

Diğer yandan, Modernleşme ile ilgili çeviri ötesi hatalar da vardı. Modernleşmenin Batılı mimarları özgün metni kaleme alırken insan evrenselleri olarak salt birincil insan gereksinmelerini düşündüler: yeme-içme, çoğalma, güvenlik vb. Fin vernakülerinden esinlenen Alvar Aalto bu konudaki tek istisnadır. Heterotopik tasarımlarıyla vernaküler tipolojilerdeki geleneksel ruhu ve akli tasarımlarına mayalayan Aalto'da işlev, toplumsal belleği ve anıları kapsayan derin bir anlam taşır. Onun dışında

Rittrsfraße Nord Anayola bağlantısı

Wohnbebauung Fraenkelufer

kalan Modern Mimarının tüm öncü mimarları tarih ve geleneğe karşı tez üretme çabaları içinde tasarımlarını sürdürmüş, kendi idyosinkretik değerlerini topluma ve konuta dayatmışlardır. Ev halkı bilardo oynamasa da F. Ll. Wright'ın konutlarında bodrum "muş" gibi ele alınan tüm zemin kat çözümlerinde bir bilardo salonu bulunurdu! (Gill, 1987). İşe bakın!!!

İnsan evrenselleri salt birincil gereksinimler değildir. Annelik-babalık davranışı, düşler kurmak, rüyalar görmek, işten kaytarma arzusu duymak, olmak istemek, doğayı koklamak, çimenlere serilip-uzanıp yatmak, suya değmek, gittim-gördüm-kanıtım var demek, keza, Heideggerci varoluşun tarifi olan 'yeryüzünde "yer" tutmak, bir evin sahibi olma yoluyla kendini nesilden nesle sürdürmek' bir insanlık evrenseleridir. Konutlandırma ve konut çözümleri bu saydığımız, ve sayamadığımız, insan ruhunu ilgilendiren evrenselleri kavrayana dek konut araştırmaları önemini koruyacak, ve bu, arkaik ve zamanı olmayan evrenselerin irdelenmesi konut, sokak, semt, kent bütünlüğü içinde daima aranacaktır.

Bizim San(r)ılarımız...

Bu eksik yorumlara ve hatalı çevirilere eşlik eden bazı ciddi yerel yanılgılarımız da oldu ve bunlar halen de büyük ölçüde sürmektedir:

"Batı Ne Yapsa Doğrudur=Akademik Görüş"

1828'de Alman Heinrich Hübsch'ün mimarlık tarihinde ilk kez başlattığı "Hangi tarzda inşa etmeliyiz?"¹⁴ sorusu artan küreselleşme etkisiyle yanıtı her zaman yeniden tarif edilmesi gereken bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Benjamin (2003) ulusal tarzların Modern Mimarının ve Uluslararası Modern Mimari Dönemin etkisiyle dönüşüme uğramak durumunda kaldığını ve ulusal tarzların bu güçlü düşünce ve sanat akımlarının ışığında her zaman yeniden tanımlanması gerektiğini ifade eder. Gereklilik midir emin değilim ama uluslararası düşünceler her zaman ulus devletlere olanak ortamı yaratırlar. Eğer kültür için ve kültür adına gerekli görülürse bu olanaklar değerlendirilebilirler. Benjamin'in atladığı, Modernleşmenin son durağı Kürselleşme ise mültivalent (çok, karmaşık ve çelişkili değerlere sahip) ve masurem olmayan bir kavramdır. Ekonomik düzlemde dünya çapında kapitalist sistemin hegemonyasını imler, siyasi düzlemde uluslararası düzenlemelerle ulus-devlet kavramını baskılar, networkleşmiş bilgi ve iletişim olanaklarıyla teknolojik ortamı belirler ve kontrol eder, ve son olarak, düşüncede giderek artan bir biçimde homojenleşen, tüketici odaklı bir yaşam ve düşünce biçimine yönelir. Archigram'ın ünlü "Yürüyen Kent" ve "Anında Kent" projeleriyle ve Superstudio'nun "Sürekli anıt" ütopyalarıyla görsellik kazanan, McLuhan'ın ünlü "Küresel Köy" kınaması ile 1960'larda tepki çekmeye başlayan Kürselleşme bu günün eleştirisinde çok önemli bir kavramdır (Ockman, 2003).

Erken Cumhuriyet Döneminin bir an önce Modernleşme kaygısıyla yaşanan yıllarında Modern Mimariyi pek az mimarımız tepkiyle karşıladı. Bunlar daha çok yabancı mimarlara kaybedilen işlere karşı tepkilerdi, ama devşirilen tarzı da bir ölçüde kapsıyordu tabii. Tepki koyanlar büyük olasılıkla 'aşırı milliyetçilikle' suçlandılar,¹⁵ hep böyle olur... Aydınlar arasında "muasır medeniyetler seviyesini" yakalamak Osmanlı'nın unutturulmasını da ima ederek Batı'yı sorgu-sualsiz ithal etmek anlamına geliyordu. O yıllarda kürselleşmenin tehditlerinin Modernleşmede tohumlandığı pek de anlaşılamamıştı. Terörün bile kürselleştiği içinde bulunduğumuz yıllarda en azından bazı Türk aydınlarının gözlüklerini yenilediği gözlemlenmektedir. Bu iyi. Ama Batılılaşmanın erken yıllarında akademik yaşamda "Batı ne yapsa doğrudur" akademik görüşü hakim görüştü. Sonuçta konut gibi özdenci ve yukarıda az-çok betimlenen insan evrensellerine dayalı olması gereken, geçerli doğal, kültürel ve toplumsal paradigmaları olan insan barınağı tüm anlamından soyutlanarak paketlenip ülkemize taşındı.

1980'lerde çevre istismarı ve kültürel tek-biçimlilik kavramlarına önemli bir karşı duruş yine Batı kökenli bir mimarlık tarihçisi olan Frampton'dan geldi (Frampton, 1980): Eleştirel Bölgecilik. Paul Ricoeur, 1955 yılında yayımladığı "Evrensel uygarlık

ve ulusal kültürler" konulu denemesinde "evrenselleşme" kuramını kıyasıya yermiştir. Onun görüşlerine koşturarak Frampton, küresel Modernleşmenin gittikçe artan bir güçle geleneksel, tarıma dayalı, endojen kültürleri hızla yok ettiğini savundu ve '1940'larda başlayıp günümüze dek süren yeni Bölgeci Mimarlık, küresel kapitalizmin evrenselleşen teknolojik normlarını fark etmek, etkilerini frenlemek ve bunların neden olduğu "yersizlik" kavramını tersine çevirmek amacı taşıyan bir akımdır' şeklinde Bölgeciliği tanımladı. Eleştirel bölgecilik doğası itibarıyla diyalektik olup çelişkilidir.

Modernleşmeyi hem kabul eder ve hem de ona karşı savaşır. Eggener, bu haliyle bu akımın, aslında Frampton bir mesafe koymak istese de, Postmodernizme yakın bir akım olduğunu ifade eder ve Frampton'ın bu başlık altında çeşitli dünya ülkelerini tek bir mimar ışığında anlatmasını eleştirir. Eggener'e göre bir ulusalcı Barragán koca bir Meksika'yı açıklamaya yetmez, dolayısıyla Frampton'un farkına varmadan savunduğu ulusal mimarilerdir ki bu tarzlar öze "yer" yaratmanın elverişli bir yolu değildir (Frampton, 2002).

Uzun sözün kısası, eleştirel mimarlığın eleştirisi, ulusal diller değil yere özgü dillerin araştırılması ve yaratılmasının savunulmasıdır. Benim zaten çok önceden ifade etmiş olduğum (Gür, 1996) ve Eggener'in düzelttiği şekliyle Eleştirel Bölgecilik, küreselleşmeye karşı kültürel çeşitliliği korumaya çok elverişli bir duruştur. Akademik görüşü bu anlamda eleştirel olmaya çağırırız.

"Konut Tasarlıyorum=Uygulamacının Görüşü"

Akademik sınavı aşan Modern konut uygulamada kolayca yer buldu. 1970'lerin yapsatçıları elinde, kullanıcıyı "en ekonomik, en kullanışlı" olduğuna inandırarak ve "betonarmenin kolaylığı-

na" sığınarak fiziksel çevrede kendine geniş bir yer açtı. Özgün konut araştırmaları hem gecikti hem de uygulamacıya zamanında ulaşamadı. Araştırmalar geleneksel bölge konutlarının saptanması konusunda yoğunlaştılar, bunların ne işe yarayabileceği konusunda söylemleri yoktu. Benim sinkretik (geleneksel konut ile modern konutun iyi yönlerini birleştirmeye yönelik) önermelerle dolu araştırmamın bile tarihi 1993'tür. Kitabım ise 2000 tarihlidir. Gözlemlerimizde geç kalmadık ama bizi destekleyecek yayıncı bulmamız zaman aldı. Bilimsel ortamlarda sunulan konutla ilgili bildirilerin hemen hepsi mevcut yerleşmelerin ve konutların incelenmesine yöneldiler. Gelebilecek eleştiriden çekinerek öneri yapma inisiyatifini kullanamayan bir akademik birikim ne işe yarar? Ülkemizde akademik ve kurumsal birikim mimari görüş oluşturmaktan uzak durdu. Bolca çeviri yazdık...Bu nedenlerle ülkenin konut tasarlamayan, onun yerine fotokopi yapan uygulamacılarını, ve siyasilerle dirsek temasına girmekten çekindiğimiz için biz yokken yapılmış (!!!) konut politikalarını yermeye de hakkımız çok yok.

"Ulusa Ev Yapıyoruz=Siyasi Görüş"

Akademik çevreler konut konusunda bir görüş oluşturmayıp uygulamaları denetleyemeyince siyasiler "olan en iyisidir" şeklinde bir yorum çıkararak konutta nitel değerlerden çok nicel değerlere yöneldiler. Hazır sorgulayanları da yokken bir iki üstleniciyi zengin etmek uğruna ülkeyi yükseltip, boyayıp duruyorlar. TOKİ elinde bir fotokopi dosyası ile il il dolaşıp nereden geldiği belli olmayan bir akarla il toraklarını kapatıp sefertasları üretmeyi sürdürüyor. Hiçbir akademisyen de, bıkmıklık ve yılgınlık olabilir nedeni, "dur-sus!", "n'apıyorsunuz?" demiyor. Zaten desek ne olacak? □

Dip Notlar:

- 1 Türkiye çeviriler yazara aittir.
- 2 Frampton'un (1980) "Rasyonalistler" şeklinde aktardığı, aralarında Rossi, Grassi, Krierler gibi mimarların da bulunduğu kalabalık bir grup mimar da aynen benim gibi düşünür
- 3 İsimler uydurmadır.
- 4 Heinrich Hübsch, Im Welchem Style Sollen Wir Bauen? (Karsruhe, 1928) (Wolfgang Herrmann'ın editörlüğünde basılan In What Style Shall we build? The German Debate on Architectural Style, Santa Monica, Calif.: Getty Center, 1992 konulu çalışmada İngilizce çevirisi mevcuttur.)
- 5 Örneğin B. O. Celal (Mimar Dergisi, sayı 5, 1933; s.163) yabancı mimarlara karşı kendi haklarının önceliğini savunmuştur. Mimar Behçet ve Bedrettin Beyler, Selçuklu ve Osmanlı Mimarisinin artık bir değer ifade etmediğini, Türk ruhunun daha sade ve basit olduğunu ve çağdaşlaşmadan ödün verilemeyeceğini söylemişlerdir (Mimar Dergisi, Sayı 9, 1933, s.XX). Bu anlamda Mimar Kemalettin ve Vedat Tek beylerden daha yenilikçi oldukları açıktır. Ama ne yazık ki sözünü ettikleri Türk ruhunun mimari dili konusunda pek fazla açıklama yapamamışlardır.

Kaynaklar:

- Benjamin, Andrew (2003) "The style of architecture", The State of Architecture at the Beginning of the 21st Century, Bernard Tschumi ve Irene Cheng, der., New York: The Monacelli Press, s. 44-45.
- Eco, Umberto (2003) Mouse or Rat? Translation as Negotiation, Londra: A Phoenix Paperback.
- Éliade, Mircea (1952) Images et Symboles, Paris (Images and Symbols, New York, 1961)
- Frampton, Kenneth (1980) Modern Architecture: a Critical History, London: Thames and Hudson.
- Frampton, Kenneth (2000) Seven Points for the Millenium: an Untimely Manifesto (edited keynote address given at the Twentieth Congress of the UIA, Beijing, June 1999), JA 5, Spring, s. 21-33.
- Gill, Brendan (1987) Many Masks: a life of Frank Lloyd Wright, New York: Da Capo.
- Gür, Şengül Ö. (1996) Mekan Örgütlenmesi, Trabzon: Gür.
- Gür, Şengül Ö. (2000) Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü, İstanbul:YEM.
- Gür, Şengül Ö., Enön, Zerrin (1990) The Changing Socio-Spatial Aspects of Neighbourhoods: Design Implications, Ekistics, Vol.57, No: 342-343, May/June/July/August, s.138-145.
- Michelson, William (1970) Man and His Urban Environment: a Sociological Approach, Don Mills, Ontario: Addison-Wesley.
- Ockman, Joan, Criticism in the Age of Globalization, The State of Architecture at the Beginning of the 21st Century, Bernard Tschumi ve Irene Cheng, der., New York: The Monacelli Press, s.78-79.

Yasemin Sayar, Yrd. Doç. Dr.
Dürrin Süer, Yrd. Doç. Dr.
DEÜ Mimarlık Fakültesi

İzmir’de Alternatif Bir Konut Alanı: Karşıyaka Emlak Bankası Uygulamaları

Apartmanlar, Türkiye kentlerinde konut gereksiniminin karşılandığı başat yapılaşma biçimidir. Kökenleri 1930lu yıllara kadar giden apartman bloğu tipi, ilk uygulandığı dönemde de ticari bir yatırım ürünü olan ancak bugünden farklı olarak genellikle tek kişiye ait, kiralanmak amacıyla yapılan yapılardır. Bağimsız ve tekil mülkiyet altındaki bu yapılar toplum gözünde sahibi ile özdeşleşmiş, prestij unsurlarıydı. Meslek çevrelerinde de tasarım, teknik ve üretim açılarından heyecan verici yapıtlardı (Balamir, 1994). Ancak daha sonraki yıllarda kent nüfusunda ki artış buna karşın imarlı arsa sunumunun sınırlı kalması gibi nedenlerle, tüm kentlerde arsa fiyatları çok yükselmiş, tek parsel üzerinde konut yapma olanağı azalmıştır. 1965 yılında çıkarılan Kat Mülkiyeti Kanunu ile bir parsel üzerinde birden fazla kişinin bir araya gelerek gerçekleştirdikleri "apartmanlar"da bir kat sahibi olunması bu soruna bir çözüm olarak gelişmiştir (Tekeli, 1998). Türkiye'nin sosyal bünyesi tarafından üretilmiş, küçük üretime dayalı bir organizasyon olan "yap-satçı sunum mekanizması" olarak adlandırılan bu model ile apartman yapılarının çoklu mülkiyete dayalı üretimi ve anonimleşmesi sonucu bir önceki dönem özelliği kaybedilerek niteliksiz bir yapı stoğu üretimine yol açılmıştır. Nitekim 1950'lerden 1980'lerin ortasına kadar üretilen konutların yarısı bu mekanizma ile üretilmiştir.

1980 sonrasına konut üretimi açısından bakıldığında ise, kentleşmenin ilk yıllarında ortaya çıkan konut sunum biçimlerinin yerini yeni konut sunum biçimlerine bıraktığı görülür. Bu dönemde Türkiye konut sektöründe yap-sat tarzı küçük üreticiliğe dayanan konut sunum biçimi hakim sunum tarzı olma özelliğini yitirmiş, bunun yerini daha büyük ve düzenli kent parçalarının geliştirilmesini gerekli kılan toplu konut-kooperatifleşme biçimi almıştır (Güvenç & Işık, 1999). Kentlerin birer birer yapıların eklenmesiyle büyüme biçiminden, kente büyük parçalar eklenmesiyle büyüme biçimine geçilmiştir. 1990'larda kentlerin

imarlı kesimlerinde inşa edilen her üç konuttan biri kooperatifler eliyle gerçekleştirilmiştir. Bu durumda temel rolü oynayan da 1984 yılında kurulan Toplu Konut İdaresinin sağladığı kredi olanaklarıdır. Kooperatiflerin konut üretiminden aldıkları payın artması, kentlerin büyüme süreçleri üzerinde de önemli ölçüde etkili olmuştur. Ölçeklerinden ötürü daha büyük alan gerektiren kooperatif girişimleri, çoğunlukla kent çevresindeki ucuz arsaları tercih etmiş ve böylelikle de kentlerin desantralizasyon sürecini hızlandırmıştır (Güvenç & Işık, 1999). Bu dönemde gözlenen diğer bir eğilim, üst ve üst-orta sınıfların kendi özel alanlarını kurmaya başlamalarıdır. Bunun üç temel biçimde -kent dışında bahçeli villalar, kent içinde yada kentin çeperlerinde yüksek katlı gösterişli siteler- geliştiği görülmektedir. Kısaca özetlenecek olursa, günümüzde kentlerin genel görüntüsünü, kent merkezlerinde parselasyon sistemi içinde gelişen yap-satçı apartman bloklarının, çeperinde de gecekondu ile kooperatifler ve/veya kamu-özel girişimciler tarafından üretilen, farklı nitelikteki toplu konut öbeklerinin belirlediği gözlenebilir. Bu bağlamda Emlak Bankası Türkiye’de konut sunum sürecinin her aşamasında, kent içi ve kent çeperinde ürettiği konut alanları ile öncü rol yüklenen mekanizmalarından biridir. Bu yazıda da, tekil yap-satçı üretimin pahalı konut arzına alternatif olarak oluşan toplu konut sunum biçiminin, yukarıda sözü edilen dönüşüm sürecini sergileyen ve Emlak Bankası tarafından kentsel mimari ölçekte farklı yaklaşımlarla üretilmiş, Karşıyaka-Bostanlı uygulamaları çalışma alanı olarak seçilmiştir. Öncelikle Emlak Bankası’nın kurumsal yapısı ve gelişimi incelenecek buna bağlı olarak, çalışma alanındaki konut sunum biçimleri kullanıcı özellikleri, mekan organizasyonu ve çevreyle etkileşimi açısından tartışılacaktır.

Emlak Bankası’nın Kurumsal Yapısı ve Gelişimi

2001 yılında tasfiye edilen Türkiye Emlak Bankası, inşaat teşebbüslerini desteklemek, gerekli kredileri sağlamak ve yetim haklarını korumak amacıyla 1926 tarihinde "Emlak ve Eytam Bankası" adı altında kurulmuştur. 1946 tarihinde dönemin koşulları paralelinde bankanın kurumsal yapısı ve adı değiştirilmiş, yeni oluşum Türkiye Emlak ve Kredi Bankası olarak 1988 yılına kadar konut sahibi olmak isteyen bireylere, kooperatiflere konut kredisi vererek, konut üretim ve satışı yaparak hizmet vermiştir. Kurum tarihi içinde 1988 yılı önemli kırılma noktalarından biridir. 1980’li yıllar Türkiye’de ekonominin büyük çaplı değişimler gerektirdiği bir yeniden yapılanma dönemidir. Bankacılık sektörünün de uluslararası rekabet kurallarına göre yeniden yapılandırıldığı bu ortamda Ocak 1988’te yayımlanan bir kararname ile Türkiye Emlak ve Kredi Bankası ile Anadolu Bankası T.A.Ş. birleştirilerek, Türkiye Emlak Bankası Anonim Şirketi kurulmuştur. Kararname ekinde yayımlanan ana statü ile Emlak Bankası "dış ticaret ve konut alanlarında bir sektör bankası" olarak tanımlanmış, bu iki alan bankanın esas faaliyet alanları olarak belirlenmiştir.

Toplu konut sunumu Emlak Bankası’nın uzun yıllardır bilgi ve deneyim sahibi olduğu bir üretim alanıdır. 80’li yıllar daha önce de belirtildiği gibi, birbirinden kopuk küçük kent parçalarının küçük üreticiler/yap-satıcılar eliyle imara açıldığı kentsel gelişme tarzının geride kaldığı, bunun yerine kentsel gelişmeyi bir bütün olarak gören, konut çevresinin altyapısıyla birlikte üretilmesi esasına dayanan ve görece daha büyük kent parçalarının imara açılmasını gerektiren toplu konut türü gelişmelerin hakim olmaya başladığı yeni bir dönemdir. Bu dönemde Emlak Bankası, özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentlerde, kentsel gelişmeyi yönlendirici projelere öncülük ederek kentlerin dışı yayılma/desentralizasyon sürecini hızlandırmıştır. Banka yönetiminin her türlü alt yapısı sosyal, kültürel, ticari gereksinimlerin sağlandığı, içinde yaşayanların kendilerini çağdaş bir dünyanın parçası olarak hissettikleri, gelişmiş bir çevre ile şehir

Fotoğraf: Berk Altınışık

rin bir parçası olan prestij alanlarının yaratılması amaçlanmıştır. "Sosyal konut" üretimi amacı terk edilerek, farklı gelir gruplarına hizmet eden "ticari konut" yapımına yönelinmiştir (Güvenç, Işık, 1999). Yazıda ele alınan Karşıyaka-Bostanlı toplu konut uygulamaları da Emlak Bankası'nın sosyal konut üretiminden ticari konut üretimine geçişini birarada sergileyen örneklem alanlarından biridir.

Emlak Bankası Karşıyaka-Bostanlı Toplu Konut Uygulamaları

Türkiye Emlak Bankası'nın İzmir'deki toplu konut uygulamaları Karşıyaka - Bostanlı'da yoğunluk kazanmaktadır. Eski Gediz deltası üzerinde yer alan, 1955 yılında Hazine ve İzmir Belediyesi'nden satın alınmış olan uygulama alanı azmaklarla yarılmış, yarı bataklık görünümündeydi. 1969 yılında başlayan alandaki yapılaşma çalışmaları dokuz etap halinde -Bostanlı Konutları, Atakent Konutları, Mavişehir Konutları- günümüze kadar devam etmiştir.

1. Emlak Bankası Bostanlı Konutları

1969-1984 yılları arasında gerçekleştirilen ilk beş etap Emlak Bankası Bostanlı Konutlarını oluşturmaktadır. 1972 yılında inşaat faaliyetleri başlayan I.etapta, 150 konut ve 6 dükkan birimini içeren 2 ve 4 katlı 18 blok yer almaktadır. Konvansiyonel sistemle inşa edilen konutlar 3 odalıdır ve soba ile ısıtılmaktadır. 115.300 m2 lik arsa alanının yüzde 44'ü inşaat alanı, yüzde 56'sı yeşil alan olarak değerlendirilmiştir. 1977 yılında inşaat çalışmalarına başlanan II.etap, 5 katlı 27 ve 12 katlı 13 blokta oluşmaktadır. Yıldız blokların birinde kullanılan prefabrik sistem dışında, inşaatlar konvansiyonel sistemle yapılmıştır. 1.149 konut ve 36 dükkan yer aldığı yerleşimde zemin katlar genellikle ticari kullanıma ayrılmıştır. Kullanılan arsa alanı 130.300 m2 dir. 5 katlı 10 blokta oluşan 200 konutluk III. etap uygulamalarına 1981 yılı Ocak ayında başlanmıştır, 1982 yılı Ocak ayında tamamlanmıştır. İnşaatlar konvansiyonel sistemle yapılmış kullanılan arsa alanı da 34.100 m2dir. IV.etap inşaatları için ayrılan alan, belediye tarafından yeşil alan olarak kamulaştırılmış, ortak sosyal ve kültürel tesisler yapılarak kullanıma açılmıştır. 1982 yılında başlanan V.etap inşaatları, 2 farklı tipte 5 katlı 17 blokta projelendirilen 372 konut ve 10 dükkanlı bir çarşıyı kapsamaktadır. İnşaatlar konvansiyonel sistemle yapılmıştır. Kullanılan arsa alanı 66.00 m2 dir. Konutların tümünün net alanı 100 m2 nin altındadır.

2. Emlak Bankası Atakent Konutları

1986 yılında başlayan VI.etap-Atakent uygulaması 170 hektar arazi üzerinde 28 blokta yer alan 1072 konut ve 61 dükkanı kapsamaktadır. Daha önceki uygulamaların parselasyona dayalı mevcut kentsel dokunun devamı niteliğindeki yaklaşımından farklı olarak, içe dönük, kente sırtını veren bütüncül bir planlama anlayışı ile tasarlanmıştır. Atakent uygulamasında Emlak Bankası'nın toplumun değişen ihtiyaçlarının ve beklentilerinin karşılanması doğrultusunda konut yapım politikasındaki de-ği-

Fotoğraf: Berk Altınışık

şiklikleri görmek mümkündür. Altyapı, çevre düzenlenme, konut standardını yükseltici mahal listesi değişiklikleri ile birlikte sosyal ve kültürel tesisler, ticari alanlar konut projesinin içinde bütünün parçaları olarak değerlendirilmiştir. Bu bütüncül planlama içinde üç farklı konut bölgesi oluşturulmuştur. Eğrisel lineer bir hat tanımlayarak alanın kentle sınırını çizen ve farklı büyüklüklerde konut tipleri sunan çok katlı (9-14 katlı) bloklar, denize paralel konumlandırılmış az katlı (5 katlı) ve dubleks daireler de içeren tekil bloklar, geniş su kanallarının çevresinde yer alan iki katlı sıra ev özelliğinde villalar. Bu proje kapsamında çevre düzenlemesi ve peyzaj çalışmalarına ayrı bir önem verilmiştir. Su kanalları ve göletlerin yanı sıra iki adet süs havuzu, 2000 m2'lik 800 kişinin kullanabileceği yüzme havuzu, 1500 kişilik anfi tiyatro, üç adet tenis kortu ve tenis kulübü site içinde yer alan sosyal tesislerdir. Ayrıca Atakent konutlarında konut yapımının başladığı günden itibaren kullanılan konvansiyonel yapım yöntemlerinden vazgeçilerek kısmen endüstrileşmiş bir yapım sistemi olan tünel kalıp kullanımına geçilmiştir. İnşaatlar 1989 yılının ilk yarısı içinde tamamlanmıştır. Bu yerleşim bölgesinin kurulmasından sonra çeperinde yer alan, alt gelir grubuna hitap eden mevcut doku, rant sağlamaya dönük bir yön almış lüks yap-sat mimarisi örnekleri görülmeye başlamıştır (Özçelik, 1998).

3. Emlak Bankası Mavişehir Konutları

1992 yılında başlayan, son üç etabın oluşturduğu Çiğli-Mavişehir konutlarının yer aldığı 270 hektar büyüklüğündeki yerleşim alanı; doğuda Atakent toplu konutları, batıda eski Gediz nehri yatağı, kuzeydoğuda, Şemikler'de İzmir Büyükşehir Belediyesiince geliştirilmiş bulunan Gecekondu İslah İmar Planı kapsamında bulunan gecekondu alanı ile çevrelenmekte, güneyde İzmir Körfezi iç kesimine kıyı oluşturmaktadır. Banka tarafından yapılan bu etap konutları İzmir Körfezi'nin kuzeybatısına doğru yayılarak Bostanlı'nın Çiğli ile birleşmesini sağlamıştır.

Yerleşim alanının üretim sürecindeki etaplamaya bağlı olarak, konutların tipleşmesinde ve konumlanmasında farklı özellikler yansıtan üç bölgeden oluştuğu gözlenmektedir. 1. bölgede yer alan, ağır kütle etkili dikdörtgen prizması şeklindeki sosyal konut tiplerini anımsatan bloklar denize dik olarak yerleştirilmiştir. Yerleşme alanının geneline bakıldığında planlamanın bu şekilde yapılması, tüm dairelerin deniz manzarasını görebilmesi ve denizden gelen esintinin kesilmeden devam etmesini sağlamıştır. Ancak bloklar arasında bırakılan yeşil alanlar yeterli boşluk etkisi verememektedir. Çok katlı blokların arasında dubleks villalar yer almaktadır. Bu durum yüksek blokların arasında villaların ezildiği hissini uyandırmakta, görsel olarak mahremiyetlerini zedelenmektedir. 2. bölgede bahçeli dubleks villalar yerine, çok katlı bloklarda dubleks daireler planlanmıştır. 1. bölgeden farklı olarak blok tasarımlarında kütle etkisi çok daha hareketlidir. Cephelele çıkma ve çekmelerle dinamizm kazandırılmıştır. 3. bölge konutları ise, deniz kıyısında konumlanan, büyüklükleri, tasarım yaklaşımları ve hitap ettikleri kullanıcı kesimi ile diğerlerinden farklılaşan, birbirine paralel olarak

konumlandırılmış, tripleks bahçeli sıra ev tipinde villalardan oluşmaktadır. Yerleşim alanının planlanmasında farklı aile modellerinin taleplerini karşılayabilmek amacıyla, 57 ile 413 m2 arasında değişen farklı plan tiplerinde konutlar yapılmıştır. Böylelikle aynı yerleşim alanında yaşlı, öğrenci, bekar veya çok çocuklu ailelerin bir arada yaşayabilmesi sağlanmıştır. Ayrıca, site alanı içerisinde Karşıyaka için bir alt merkez olma özelliği taşıyabilecek alışveriş merkezi-EGS Park-, ve spor merkezi de yer almaktadır. Tasarım alanının güvenliği ve mahalli idare açısından gereksinimi düşünülerek PTT binası ile Muhtarlık yapılmıştır. Üretim biçimi olarak bu uygulamada da kısmen endüstrileşmiş yapım yöntemlerinden biri olan, çok sayıda ve hızlı üretilen talep edilen toplu konut çevrelerinde tercih edilen, tünel kalıp yöntemi kullanılmıştır.

Emlak Bankası Bostanlı-Atakent-Mavişehir Konut Alanlarının Karşılaştırmalı Değerlendirmesi

Emlak Bankası'nın 1969 yılından günümüze değin sunduğu konut alanları her dönemde kullanıcılar tarafından tercih edilen yaşam alanları olmuştur. Bununla birlikte, tercih nedenlerinin bankanın kurumsal dönüşümüne paralel bir değişim gösterdiği söylenebilir. Kurumun sosyal konut arzını karşıladığı ilk dö-

Fotoğraf: Berk Altınışık

Fotoğraf: Berk Altınışık

nemlerde bu yerleşimlerin öncelikli tercih nedeni konut sahibi olmak iken günümüzde prestij unsuru ön plana çıkmıştır. Ayrıca kent içinde yeniden yapılanmalarla yoğunlukların artması, trafik baskısının yükselmesi, hava kirliliği gibi çevre koşullarının giderek bozulması nedenler ile kullanıcılar yeni yaşam alanları olarak bu tür sitelere eğilim göstermektedirler. Çalışmanın bu bölümünde, Emlak Bankası tarafından dokuz etapta üretilen Karşıyaka-Bostanlı uygulamaları, yerleşim biçimi, üretim yöntemi farklılıkları ve bu çerçevede ortaya çıkan mekan-sal ilişkiler ve sosyal yansımaları bağlamında karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir.

Yerleşim Biçimi

İnşa edildiği dönemde kentin çeperinde, bataklık özelliği gösteren bir arazide konumlanan ilk beş etabın yerleşim organizasyonu, kentsel parselasyon mantığına benzer şekilde oluşturulmuş, yapı adaları içerisinde konumlanan bağımsız bloklar düzenindedir. Bu konut alanının, imar planının öngördüğü bina (ön bahçe)-kaldırım-taşıt yolu dizgesi içinde genellikle bitişik nizamlı, yap-satçı mekanizma eliyle oluşturulmuş konut dokusundan ayrılan temel özelliği, yapı oturma alanı ile yeşil alan oranının farklılığı ve bu bağlamda yeşilin içinde yüzer nitelikte, taşıt yollarından bağımsız bloklardan oluşmasıdır. Bu özellik kent içi konut alanlarının sahip olmadığı ortak yeşil alan kullanımını avantajını beraberinde getirmektedir.

Atakent uygulaması ise, yukarıda da belirtildiği gibi, Emlak Bankası'nın bu bölgedeki diğer uygulamalarından farklı olarak bütüncül bir planlama anlayışının ürünüdür. Kültürel ve rekreatif faaliyetlerin içinde yer aldığı, merkezde konumlanan yeşil alan ilk beş etaba kıyasla daha aktif olarak kullanılmakta, tüm site için bir çekim merkezi oluşturmaktadır. Bu anlamda sosyal açıdan bir araya getirici bir nitelik taşıdığı söylenebilir. Ayrıca yeşil alanın merkezde konumlanması, çok katlı bloklardan oluşan yerleşimin kütleli etkisinin hafifletilmesine katkı vermektedir.

Mavişehir konut alanı ise, işlevsel ayrışmaya ve farklı konut tiplerine göre yoğunlaşmaya dayalı bölgeleme anlayışı ile planlanmıştır. Denize dik yüksek blokların yer aldığı 1. bölgede, blokların birbirlerine paralel ve yakın konumlandırılması yeşil alan kullanımını pasifize etmiştir. 2. bölgede ise yeşil alanın merkeze alındığı planlamasıyla boşluk etkisinin daha güçlü ve daha aktif bir yeşil alan kullanımı olduğu gözlenir. Ancak 2004 yılında yapılan bir anket çalışmasında site sakinleri; yoğun yapılaşma, olumsuz silüet etkisi, oryantasyon zorlukları, blokların manzara yönelimi, sitenin denizle bağlantısının kopuk olması, kıyı kullanımının sağlanamaması, monoton çevre düzeni nedenleri ile sitenin fiziksel planlamasından hoşnut olmadıklarını ifade etmişlerdir (Sayar, Süer 2004). Rant amacı ile imar planının sağladığı yoğunlukların tümünün kullanılması ile estetik değerlerden uzak beton yığını perspektifler kazanılmıştır.

Üretim Biçimi

Emlak Bankası Karşıyaka-Bostanlı uygulamalarında ilk beş etap dışında ekonomik, hızlı ve seri bir üretim modeli olan kısmen endüstrileşmiş bir yöntemi, tünel kalıbı kullanmıştır. İlk beş etap ise konvansiyonel yöntemle üretilmiştir. Bu yöntemin taşıyıcı sistem üzerinde belirleyiciliğinin olmaması nedeniyle, kullanıcı zaman içinde değişen ihtiyaçlarına göre mekansal organizasyona müdahale edebilmektedir. Ayrıca bu etabın yapı-satıcı mekanizma ile üretilen kent içi konutların mimari dili ile benzerliği kentsel dokunun sürekliliğini sağlamaktadır.

Atakent ve Mavişehir uygulamalarında kullanılan tünel kalıp yönteminde ise yapım sürecinin konvansiyonel yöntemle göre çok daha kısa olması nedeniyle, iş gücü ve paranın uzun süre bağlı kalmaması ve yatırımın çabuk amortismanı sağlanır. Ancak, tünel kalıp yöntemi mimari planlamaya kısıtlamalar getirmektedir. Üretimde standardizasyon ve tipleşme bu yöntem ile tasarımın temel ilkelerindendir. Cephe düzeninde ve mekan boyutlarında tip tekrarı getirdiği monotonluk etkisi çoğu kez bu yaklaşımla üretilen çevrelerin rahatsız edici özelliklerinden biridir. Yukarıda belirtilen ankete (2004) yanıt verenler arasında sitenin mimari anlayışını "doğu bloğu sosyal konutlarına" benzeten ifadeler yer almıştır. Ancak yine aynı sistemle üretilen Atakent uygulamasında kentsel ve mimari ölçekli planlama kararları sonucunda bu monotonluk etkisinin kırıldığı, estetik açıdan daha olumlu özellikler taşıdığı söylenebilir. Ayrıca, tünel kalıp ile oluşturulan mekan kurgularında duvarların taşıyıcı olma özelliği nedeniyle mekanın değişebilirliği/esnekliği kısıtlıdır. Standart kalıp ölçülerinden gelen sınırlamalar farklı büyüklüklerdeki konut tiplerinin oda sayılarına göre belirlenmesine neden olmaktadır. Bu durumda, büyük konut tipi (dört odalı tip) ile küçük konut tipinde (iki odalı tip) aynı boyutlarda

yaşama mekanının-salonun yer alması gibi mekanın işlevselliğini zorlayıcı sorunlar ile karşı karşıya kalmaktadır.

Sosyal İlişkiler

Planlama ve mimari kararlardan kaynaklanan fiziksel ortamın etkileri sosyal ilişkilere de yansımaktadır. Bloklar yükseldikçe komşuluk ilişkilerinin de zayıfladığı gözlenmektedir. Ayrıca blokların plan özellikleri de sosyal ilişkiler açısından belirleyici olmaktadır. İlk beş etaba ait Bostanlı bloklarının bir bölümünde düşey sirkülasyon elemanın/merdivenin galerili bir kova şeklinde tasarlanması katlar arasında görsel bağın kurulmasını ve yapının bir bütün olarak algılanmasını sağlamıştır. Mavişehir konutlarında ise bloklarda düşey sirkülasyonun kapalı bir çekirdek içinde çözülmesi, her katın kendi içinde sınırlı kaldığı ve üstüste yığıldığı bir sonucu ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda Mavişehir'de komşuluk ilişkilerinin daha çok aşinalık ile sınırlı kaldığı, seyrek ve kopuk olduğu, Bostanlı konutlarında ise geleneksel komşuluk ilişkilerinin sürdürüldüğü görülmektedir.

Sonuç olarak, Emlak Bankası'nın Karşıyaka Bostanlı'da 1969 yılında beri sunduğu konut alanları, konut edinmenin yanı sıra çeşitli nedenlerle kent içi konutlarına tercih edilen yaşam alanları olmuşlardır. Ancak bu dokuz etap uygulaması birbiriyle karşılaştırıldığında Emlak Bankasının sosyal konuttan ticari konut üretimine geçiş politikasına bağlı olarak ürettiği yaşam alanlarının da olumlu ve olumsuz boyutlarda farklılaştığı söylenebilir. Alt yapı olanakları, servis imkanları, kültürel ve rekreatif faaliyetler, ortak yaşam alanları gibi kent içi konut alanlarının eksik kaldığı yönleri vaad etmesine rağmen planlama kararlarına bağlı olarak gerçekleştirilen yapı yoğunluğu, blok yükseklikleri, yeşil alan kullanımı ve estetik değerleri ile her noktada yeterli olamamışlardır. □

Kaynaklar:

- Balamir, M., (1994), "Kıra Evinden Kat Evlerine Apartmanlaşma: Bir Ziyiniet Dönüşümü Tarihçesinden Kesitler", Mimarlık 260, ss:29-33
 Bigin, I. (2002), "Türkiye'de Toplu Konut Üretimi ve Mimarlık", www.arkitera.com/forum
 Güvenc, M. & Işık, O. (1999), Emlak Bankası 1926-1998, İstanbul.
 Özçelik, A. (1998), İzmir'deki Toplu Konutların Türkiye Emlak Bankası Uygulamalarında İrdelenmesi, DEÜFBE Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
 Sayar Y., Süer D., (2004) "Küreselleşme Sürecinde Konut Alanlarının Oluşumu ve Kentsel Mekana Etkileri, İzmir-Çiğli Örneği", Mimarlık 319, ss:76-81
 Tekeli, I. (1998), "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Türkiye İş Bankası ve Tarih Vakfı, İstanbul, ss:1-24.

Ebru Çubukçu, Yrd. Doç. Dr.
DEÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Sevgi Akdeniz Girginer, Mimar
DEÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Toplu Konut ve Kent Merkezi Konut Yerleşimlerinde Kullanıcı Memnuniyeti

Amaç

Batı literatüründe 'insan-konut ilişkisi' çoğunlukla barınma yeri olarak görülmekle birlikte öncelikle ekonomik, daha sonra fiziksel sağlık ve toplumsal planlama yönleriyle ele alınmıştır. Bu bakış açısı, konutun kullanıcı ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılayıp karşılayamadığını göz ardı etmektedir. 1960'lı yıllarda çevre psikologlarının katkısı ile insan-mekan ilişkisini anlamada kullanıcı memnuniyetinin belirlenmesinin önemi vurgulanmaya başlamıştır (Tognoloi, 1987; Weidmann ve Anderson, 1985; Bilgin, 1990). Böylece, konut üzerine yapılan araştırmalarda; kullanıcı memnuniyeti göz önüne alınarak mahremiyet, yoğunluk, komşuluk (Pulat, 1995), algısal değerler (İmamoğlu, 1995), kullanım özellikleri ve kolaylıkları (Dülgeroğlu, 1994, 1995), huzur, memnuniyet, ferahlık ve düzen (Aydınlı, 1995) gibi ölçütler de kullanılmaya başlanmıştır.

Kentlerimizde yasal konut arzının bir bölümü, nüfus artışına paralel olarak, kent çeperlerindeki toplu konut gelişimleriyle sağlanmaktadır. Kentsel alanlardaki bu yeni gelişmelerin kentlerin toplumsal ve mekansal yapısı üzerindeki etkileri sıklıkla tartışılmıştır. Ancak kent çeperindeki toplu konut kullanıcısının konutlarından ve mahallelerinden memnuniyeti, nadiren bir araştırma konusu olmuştur. Buna rağmen kent çeperlerinde toplu konut yerleşimleri benzer şekillerde gelişimlerini sürdürmektedir. Hızla yaygınlaşan toplu konut gelişimleri şehir içi geleneksel konut tipine bir alternatiftir ve bu iki konut tipinde ev ve mahalle planları büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Yeni ve farklı bir konut ile mahalle planını benimseyen bu alternatif konut gelişimleri geleneksel konut tipi ile karşılaştırıldığında daha yaşanabilir çevreler sunabiliyor mu? Bu çalışma kent çeperindeki toplu konutlarda ve kent merkezinde oturanların konut ve mahallelerini kullanıcı memnuniyeti açısından değerlendirmelerini karşılaştırmayı amaçlamıştır. Bir başka deyişle bu çalışma toplu konutların kent merkezindeki geleneksel yerleşmelere göre kullanıcıların ihtiyaçlarını ne ölçüde karşıladığı sorusuna cevap aramaktadır. Bu konuda yapılan bir araştırma toplu konutlarda yaşayan insanların yaşadıkları yerleşim çevresiyle ilgili doyumlarının genel olarak farklı yerleşim çevrelerinde yaşayanlardan çok farklı olmadığını bulmuştur (Gökten, 1991). Bu araştırma Gökten (1991) çalışmasını 13 yıl sonra İzmir özelinde tekrar ederek sonuçların geçerliliğini test edebilecektir.

Fotoğraf: Berk Altınışık

Figür 1. Toplu Konut yerleşim alanına örnek çalışma bölgesi EVKA 2, İzmir

Fotoğraf: Berk Altınışık

Yöntem

Bu çalışma kapsamında ev ve mahalle planlarının kullanıcılar üzerinde yarattığı duyguları inceleyebilmek için İzmir’de orta gelir’ grubuna hitap eden iki farklı yerleşim alanı seçilmiştir.

Toplu konut bölgesi olarak seçilen Evka-2 yerleşimi iki katlı müstakil konutları içermektedir (Figür 1). Şehir merkezindeki çalışma bölgesi olarak seçilen Hatay semtindeki konutlar ise 7-8 katlı apartman katlarından oluşmaktadır (Figür 2). Seçilen toplu konut yerleşimi ile kent merkezindeki çalışma bölgesinin fiziksel özellikleri bazı farklılıklar göstermektedir. Örneğin, Evka-2 toplu konut yerleşimi, Hatay semtine oranla daha az katlı konutlara ve daha planlı bir çevre yapısına sahip olduğundan, konut kullanıcısına daha yeşil bir fiziksel çevre ve görsel kirlilik, otopark sorunu vb. sorunlardan uzak bir yaşam alanı sunmaktadır Hatay semti ise; Türkiye kent merkezlerinde neredeyse standartlaşmış olan sorunlara sahip bir yaşam çevresidir.

İki konut bölgesinde seçilen kişilerle anket hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra ankete katılmaları istenmiştir. Evka-2 ve Hatay semtinde 20’şer kişi toplamda 40 kişi ankete katılmıştır. Anket soruları dört bölümden oluşmaktadır: (1) katılımcının özellikleri (yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek, gelir düzeyi, hane halkı büyüklüğü), (2) mekanın ekonomik değeri ve fiziksel özellikleri (kira aralığı, oda sayısı, kapı / pencere doğramalarında değişiklik yapıp yapılmadığı, mekan ayırma / birleştirme tadilatlarının yapıp yapılmadığı ve ısıtma gibi teknik donatı tadilatlarının yapıp yapılmadığı), (3) konutun ve mahallenin tercih nedenleri ve (4) katılımcıların mekan memnuniyetleri (konut ve mahallenin düzen, yönlendiricilik, estetik, aidiyet duygusu, arkadaşlık, güvenlik ve genel duygusal doyum açılarından değerlendirilmeleri).

Sonuçlar

Yapılan anket sonucunda her iki konut bölgesinde katılımcılar yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve hane halkı büyüklüğü özellikleri açısından benzer özellikler göstermişlerdir (Tablo 1). Görüşülen toplam 40 kişi eşit sayıda kadın ve erkekten oluşmakta, genellikle orta yaş ve üstü bir grubu temsil etmektedir. Katılımcıların çoğu üniversite mezunudur ve konutlarında çekirdek aile olarak yaşamaktadırlar. Ortalama hane halkı büyüklüğü üç kişi olarak tespit edilmiştir. İki konut bölgesinde katılımcılar meslek grubu ve gelir düzeyi açısından küçük farklılıklar göstermektedir. Evka-2 konut bölgesinde katılımcıların çoğu serbest iş kolunda (%55) çalışırken, Hatay semtinde katılımcıların çoğu memur (%90) olarak çalışmaktadır. Her iki konut bölgesinde de katılımcılar genellikle orta gelir düzeyini temsil etmektedir. Ancak küçük bir farklılıkla, Evka-2’deki katılımcıların çoğunun (%60) aylık geliri 500-1000YTL arasında iken Hatay semtindeki katılımcıların daha az bir bölümünün aylık geliri bu düzeydedir (%30).

Toplu konutlar ve şehir içi yerleşimdeki geleneksel apartman tipi konutlar, mekanın ekonomik değeri ve fiziksel özellikleri açısından karşılaştırıldığında ekonomik değer açısından benzerlik gösterirken bazı fiziksel özellikler açısından farklılıklar göstermektedir. Ankete katılanların kira bilgileri ve emlakçıların bölgede belirlediği

kira değerleri benzerdir ve aylık 300-350 YTL arasında değişmektedir. Her iki konut tipinde de ortalama oda sayısı benzerdir. Evka-2 toplu konutlarında anket yapılan tüm konutlar 4 odalı (3 oda 1 salon) plana sahipken Hatay semtinde ankete katılanların evlerinde oda sayıları ortalama 3.35 (SD = 0.67)’dir. Ankette konutun fiziksel özelliklerini değerlendirmek amacıyla konutu oluşturan yapı bileşenlerinin kalitesi ve malzemesini

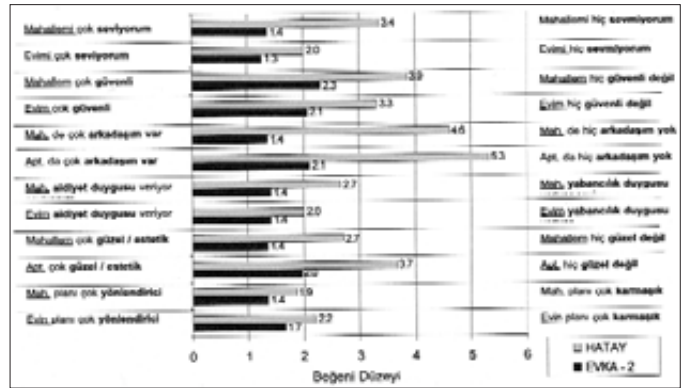
belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur. Katılımcılara konutlarında (1) kapı/pencere doğramalarının değişimi, (2) mekan ayırma/birleştirme tadilatı, (3) teknik donatı tadilatlarından (ısıtma vb.) hangilerini yaptıkları sorulmuştur. Sonuçlar Evka-2'de oturanların %90'ının, Hatay semtinde oturanların ise %70'ninin bu değişikliklerden en az birini yaptıklarını göstermiştir. Evka-2'de oturanların %15'i bu değişikliklerin üçünü birden yaparken Hatay'da oturanların hiçbiri bu üç değişikliği bir arada yapmadıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuçlar Türkiye'de orta gelir grubuna yönelik yapılan toplu konutlarda yapı kalitesine çok özen gösterilmemesine karşın şehir içi konutlarda nispeten daha kaliteli yapı bileşenlerinin kullanıldığına işaret edebilir.

Katılımcıların toplu konutu veya kent merkezi konutu tercih etme sebeplerini araştırmak amacıyla (1) konutlarına hangi yılda taşındıkları ve (2) bu yerleşim bölgesinde yaşamayı neden tercih ettikleri sorulmuştur. Her iki semtte de katılımcılar konutlara uzun süre önce (ortalama 13-17 yıl önce) taşınmışlardır (Evka-2 Ortalama = 1992.3, SD = 4.36; Hatay Ortalama = 1987.5, SD = 13.8). Evka-2'de oturanların çoğu bölgeye taşınma kararlarında kooperatif kararlarının (%55), geri kalanlar ise iş yerine yakınlık, konut fiyatları gibi nedenlerin etkili olduğunu belirtmektedir. Hatay'da oturanların çoğu bölgeye taşınma kararlarında semtin merkezi konumunun (%50), geri kalanlar ise iş yerine yakınlık, aileye yakınlık gibi nedenlerin etkili olduğunu belirtmektedir.

Son olarak toplu konutlarda ve kent merkezindeki konutlarda kullanıcı memnuniyetini belirlemek amacıyla katılımcıların konutlarını ve semtlerini altı farklı kategoride değerlendirmeleri istenmiştir: (1) genel doyum/memnuniyet, (2) güvenlik, (3) arkadaşlık, (4) aidiyet duygusu, (5) estetik ve (6) düzen. Sonuçlar toplu konutlarda oturanların kent merkezinde oturanlara oranla mahallelerinden ve konutlarından genel olarak daha memnun olduklarını göstermiştir (Figür 3). Toplu konutta oturanlar kent merkezinde oturanlara oranla mahallelerini ve konutlarını daha güvenli bulduklarını, mahallelerinde ve apartmanlarında daha çok arkadaş sahibi olduklarını, mahallelerine ve konutlarına kendilerini daha çok ait hissettiklerini, mahallelerinin ve konut planlarının daha düzenli (yönlendirici) olduğunu, mahallerini daha estetik ve güzel bulduklarını belirtmişlerdir. Toplu konut ve kent merkezi konutlarda kullanıcı memnuniyeti farkları; konuttan ve mahalleden genel memnuniyet (konut F = 5.38, df = 1, p < 0.05; mahalle F = 21.99, df = 1, p < 0.01), konutun ve mahallenin güvenilirliği (konut F = 7.14, df = 1, p < 0.05; mahalle

	Evka-2 (n = 20)	Hatay (n = 20)	Toplam (n = 40)
Cinsiyet	Kadın = %55 Erkek = %45	Kadın = %35 Erkek = %55	Kadın = %45 Erkek = %55
Yaş Grubu	15-19 = %0 20-24 = %0 25-29 = %5 30-34 = %10 35-44 = %25 45+ = %60	15-19 = %0 20-24 = %0 25-29 = %10 30-34 = %10 35-44 = %40 45+ = %40	15-19 = %0 20-24 = %0 25-29 = %7.5 30-34 = %10 35-44 = %32.5 45+ = %50
Eğitim Düzeyi	İlköğretim = %20 Lise = %25 Üniversite = %55	İlköğretim = %5 Lise = %35 Üniversite = %60	İlköğretim = %12.5 Lise = %30 Üniversite = %57.5
Meslek Grubu	Ev hanımı = %25 Memur = %20 Serbest = %55	Ev hanımı = %0 Memur = %90 Serbest = %10	Ev hanımı = %12.5 Memur = %55 Serbest = %32.5
Aylık Gelir Düzeyi (YTL)	0-500 = %5 500-1000 = %60 1000-2000 = %35 2000+ = %0	0-500 = %5 500-1000 = %30 1000-2000 = %45 2000+ = %40	0-500 = %5 500-1000 = %45 1000-2000 = %40 2000+ = %10
Hane Halkı Büyüklüğü	Ortalama = 3.25 Standart Sapma = 1.02	Ortalama = 3.15 Standart Sapma = 0.67	Ortalama = 3.20 Standart Sapma = 0.85

Tablo 1 Katılımcıların kişisel özellikleri

Tablo 2. Toplu Konut ve Şehir içi konutlarda kullanıcı memnuniyeti karşılaştırması

Figür 2. Kent Merkezi yerleşim alanına örnek çalışma bölgesi Hatay, İzmir

$F = 19.53$, $df = 1$, $p < 0.01$), konutun ve mahallenin arkadaşlık kurmayı destekleyici bir yapı sunması (konut $F = 25.60$, $df = 1$, $p < 0.01$; mahalle $F = 43.94$, $df = 1$, $p < 0.01$), apartmanın ve mahallenin aidiyet duygusu uyandırması (apartman $F = 4.18$, $df = 1$, $p < 0.05$; mahalle $F = 10.00$, $df = 1$, $p < 0.01$), apartmanın ve mahallenin estetiği (apartman $F = 12.84$, $df = 1$, $p < 0.01$; mahalle $F = 11.79$, $df = 1$, $p < 0.01$), konularında istatistiksel olarak kanıtlanmıştır.

Değerlendirme

Kent çeperlerindeki toplu konutlarda ve kent merkezindeki geleneksel apartman tipi konutların kullanıcılar tarafından kullanımlarının karşılaştırılmasını amaçlayan bu çalışma sonucunda toplanan veriden elde edilen sonuçlar toplu konutlarda kullanıcı memnuniyet düzeyinin, şehir merkezi konutlara oranla daha yüksek olduğunu göstermektedir. Anket sonuçlarına göre kent çeperlerinde gelişen toplu konut bölgeleri şehir merkezindeki geleneksel apartman dokusuna alternatif bir yaşam alanı sun-

duğu gibi geleneksel yaşam alanları ile karşılaştırıldığında daha güvenli yaşam alanları, arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerini daha güçlendirecek sosyal etkileşim alanları, mekana ait olma duygusunu destekleyecek düzenli planlarla daha estetik çevreler sunduğu gözlemlenmektedir.

Bu çalışma İzmir şehir merkezinde ve İzmir kentinde eski bir toplu konut alanında yapılmıştır, sonuçların farklı şehir içi konutlarda ve yeni toplu konut gelişimleri (çok katlı) üzerinde de geçerliliği ancak yeni çalışmalarla test edilebilir. Ayrıca bu çalışma sadece orta gelir grubunu hedef almıştır, gelecekte üretilen yeni çalışmalar benzer metodları kullanarak araştırmayı daha farklı sosyal - ekonomik düzeye sahip gruplar üzerinde tekrarlayabilir. Bu çalışmada kullanıcı memnuniyetini ölçmek için 6 kriter belirlenmiştir daha sonraki çalışmalar bu kriterleri geliştirebilir ve daha geniş kullanıcı grupları üzerinde test edebilir. ■

Dipnotlar

¹ İzmir'de konut olgusunda, üst gelir gruplarına yönelik araştırmalar yapılmasına karşın, bu çalışmalar toplu konut ve şehir içi konut olarak karşılaştırılmamış olup, ayrı ayrı ele alınmıştır. Ayrıca orta gelir grubuna ilişkin farklı konut tipleri üzerinde bir araştırma yapılmamış olduğundan, bu araştırmadaki kişilerin orta gelir grubundan olması amaçlanmıştır.

Kaynaklar

- Aydınlı, S., (1995), "Toplu Konutlarda Kalite Kavramının Fenomenolojik Bir Yaklaşımla Değerlendirilmesi", Konut Araştırmaları Sempozyumu, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, ODTÜ Basım İşliği, 329-338.
- Bilgin, N., (1990), "Fiziksel Mekandan İnsani ya da İnsanlı Mekana", Mimarlık Dergisi, 9013, 62-65.
- Dülgeroğlu, Y., (1995), "Farklı Toplu Konutlarda Blok ve Konut Birimlerinin Mevcut ve Tercih Edilen Mekansal Özelliklerinin Karşılaştırılması", Konut Araştırmaları Sempozyumu, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, ODTÜ Basım İşliği, 289-309.
- Gökten, M., (1991), "Toplu Konutlara İlişkin Tüketici Görüşlerine Yönelik Bir Araştırma", Ege Mimarlık, 1, 27-29.
- İmamoglu, V., (1995), "İnsan, Evi ve Çevresi Araştırma Projesi: Mimari Bazı Gözlemler", Konut Araştırmaları Sempozyumu, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, ODTÜ Basım İşliği, 339-355.
- Pulat, G., (1995), "Toplu Konutlarda Kullanıcı Memnuniyetlerinin Değerlendirilmesi Yerleşmelerde Sosyal Etkileşimin İrdelenmesi", Konut Araştırmaları Sempozyumu, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, ODTÜ Basım İşliği, 269-287.
- Tognoli, J., (1987), "Residential Environments", Handbook of Environmental Psychology, Vol.F., Stokols, D., Altman, I., John Wiley Sons, 655-691.
- Weidmann, S., ve Anderson, J., R., (1985) "A Conceptual Framework for Residential Satisfaction", Home Environments, Altman, I., Werner, C., Plenum Press, 153-178.

Hikmet Sivri Gökmen, Yrd. Doç. Dr.
DEÜ Mimarlık Fakültesi

Konutta “Çocuk” Var mı?

Konut, çocuğun sosyalleşmesinin başladığı yerdir. Konut, aile bireylerinin yaşamlarının büyük bölümünü geçirdiği, etken ve edilgen her türlü etkinliği istedikleri zamanda sürdürebilmelerine olanak tanıyan bir ortamdır. Çocukların sosyal ve kültürel gelişimi, yetişkinlerin huzuru ve topluma katkısı bu çevredeki fiziksel ve sosyal ortamla yakından ilgilidir. Çocukların gelişmesi ve toplumsallaşması sadece bir sosyal çevrede değil; aynı zamanda bir fiziksel çevrede oluşmaktadır.

Kentlerde yaşamak gün geçtikçe zorlaşmaktadır. Bu yaşam çocuklar için bir çok mekansal sorunu da beraberinde getirmektedir. Çünkü, kentlerimizde çocuğun gelişimi için gerekli olan mekansal koşullar hiç gelişmemiştir. Kentler artan nüfus baskısı altında denetimden yoksun bir şekilde biçimlenmektedir. Kentlerin biçimlenmesinde önemli bir yeri olan konut olgusu, bu güne kadar bir çok yönden tartışılıp değerlendirilmesine rağmen, ne yazık ki çocuk kullanıcı açısından çok az çalışmaya konu olmuştur. Kullanıcı planlama aşamasında asla ortada yoktur. Çocuğun çevresini planlamadan önce bir kullanıcı tipi olarak çocuğu ve onun yaşantısını tanımak; onların mekansal beklentilerini ve isteklerini bilmek gerekir. Çocuğa göre yapılan tasarımlarda sağlanması gereken bir özellik; sadece çocuğun gelişmesinin belli bir kesitindeki gereksinmelere cevap vermesi değil, gereksinmelere paralel olarak değişebilmesi olmalıdır. Konut ve yakın çevresi gelişmekte olan bir çocuk için yaşadığı en önemli ortamlardan biridir. Çocukların fiziksel, duygusal, bilişsel, sosyal ve kültürel gelişimleri bu çevrelerde oluşur.

Günümüzde ailelerin çocuğa verdiği önem ve değer göz önüne alındığında; konunun toplumsal, psikolojik ve pedagojik boyutlarının yanı sıra, çocukların mekansal gereksinmelerinin ve isteklerinin belirlenmesi gerekir. Bugün büyük kentlerimizin çoğunda; farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki insanlar, çok farklı fiziksel çevrelerde – apartman, gecekond, toplu konutlar, lüks

siteler, vb. - yaşamaktadırlar. Bu çevrelerin bir çoğu çocukları ve onların gereksinmelerini göz ardı ederek tasarlanmakta ve inşa edilmektedir. Bu ortamlar, bireylere kim oldukları ve bu toplum hakkında çeşitli mesajlar verirler. Zamanla, birey, tasarlanmış ortam ile kendisini özdeşleştirerek belirli bir kimlik kazanır.

Çocuğun davranışlarının çocuğun içinde bulunduğu psiko-sosyal ortam ve mekan tarafından belirlendiği çeşitli araştırmalarla kanıtlanmıştır. Çocukların fiziksel çevreleri genellikle büyükler tarafından tasarlanır, hatta bazen hiç tasarlanmaz, rastlantıyla çocuk o çevreyi kullanır. Çocuklar kendi fiziksel çevrelerinin tasarımına katılamazlar, nasıl bir çevrede yaşamak istediklerini belirtmezler. Tüm çevresel nesnelerin seçiminde kontrol yetişkinlerdedir. Konut ve yakın çevresi, tasarımcı ve planlamacı tarafından tasarlanır, çocukların oyuncaklarının tümü ebeveynleri tarafından seçilir. Çocukların odalarının ve oyun alanlarının düzenlenmesinde seçim hakları ya çok azdır ya da hiç yoktur. Çocuk için tasarlanmış çevreler, yetişkinlerin dünyaya bakış açısından algılanmakta ve bir türlü çocuk gibi olamamaktadır. Oysa, çocukların çevre algısı ve kullanımı yetişkinlerden farklıdır.

Aile yaşamının merkezi olan konut, çocuk yetiştirmek için en uygun ortam olarak düşünülür. Konutta aileye sağlanan davranış serbestliği, ebeveynlerin çocuklarını kendi değerlerine göre yetiştirmelerine olanak sağlar, ve ayrıca aile bireylerinin doğal davranmasına ve birbirlerine karşı duygularını belirtmelerine olanak tanır (Sebba ve Churchman, 1986, 8). Bengtsson’a göre çocuklu bir aile için ideal konut, içle dış arasında sınır olmadan yaratılandır. Çocuk birinden diğerine serbestçe hareket ederek eylem alanını genişletir ve böylece kendine güven duygusu gelişir. (Bengtsson, 1970, 13). Parke’ye (1978) göre konut; çocuğun sosyal ve bilişsel gelişimini aldığı ilk ortamdır. Çocuklar

yalnızca ebeveynlerinin olmadığı; kardeşlerinin, arkadaşlarının, akranlarının, akrabalarının ve diğer yetişkinlerin bulunduğu karmaşık bir çevrede yaşarlar. Tüm bu bireyler çocuğun gelişiminde önemli uyarcı bir rol oynar.

Konutlar yetişkin merkezlidir ve çocukları ikinci plana itmektedir. Onları tek başına ya da kardeşleriyle yatacakları, oynayacakları ve ders çalışacakları bir köşeden yoksun bırakmakta ya da evde arkadaşlarıyla oynama olanağını yok etmektedir. Bir başka deyişle apartman yaşamı, çocuğun oyununu sınırlamış ve kısıtlamıştır. Oysa oyun sırasında çocuklar fiziksel, duygusal, bilişsel, sosyal ve kültürel olarak gelişmektedirler. Oyun bir lüks değil hayatı öğrenmektir. Hiçbir etkinlik oyun kadar zenginlik ve deneyim sağlamaz. Oyun için doğal bir içgüdüye sahip olan çocuklar, olanak olduğu sürece her türlü ortamda oynarlar. Çocuk için çok önemli bir eylem olan oyun çocuklara şunları sunar : fiziksel gelişim için olanaklar, duygusal doygunluk, becerileri deneme ve iyileştirme, kendi yeteneklerini deneme, deneyimlerle yetişkin rollerini öğrenme, sosyal öğrenme (almak kadar vermeyi de öğrenmek), konuşmaya dayalı sosyal becerilerini geliştirmek, yaratıcı düşünce ve sınırsız hayal (Churchman, A., 1980, 107). Bu listeden de anlaşılacağı gibi ayrıcasız tüm çocukların yaş, kültür, sosyal yapı, ekonomik koşullar hatta fiziksel ve zihinsel yetileri ne olursa olsun, oyuna gereksinimleri vardır.

Günümüzün yaşama tarzı olan apartmanlarda çocuk yetiştirmenin güclüğü ortadır. Konutlarda, çocuklara yönelik koşullar göz ardı edilmekte, oyun oynayacağı, merakını gidereceği, deneyler yapabileceği fırsatlar yaratılmamaktadır. Apartmanlarda yaşayan çocukların dış dünya ile ilişkisi de çok zayıftır. Oyun oynayacak alan bulamamak, çocukları evde oturarak ev içi oyunlarına, televizyon seyretmeye, bilgisayar, vb. oyunları oynamaya yönlendirmek, bu durum da çocuğun gelişiminde bazı sorunlara neden olmaktadır.

Kentlerimizde çocuklar için zengin deneyim alanı olan sokaklar da kaybolmuştur. Çok yakın zamana kadar çocuklar sokakta oynayabiliyor ve yaşamı kentle bütünleşerek sokakta öğrenebiliyordu. Ancak, trafiğin artması, sokakları, çocukların güvenle bırakılabileceği bir yer olmaktan çıkarmıştır. Yerini çok katlı bloklara bırakan bahçeli evler de giderek yok olmuş, oyun olanakları sağlayan boş arsalar da hızla azalmıştır. Böylece çocukların emin ve özgür bir ortamda birlikte olma olanakları giderek kaybolmuştur. Bu nedenlerle, evlerinin içinde kalan, yaşantılarıyla etkileşim olanakları kısıtlanan çocukların gelişiminde ve davranışlarında bazı aksamaların görülmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu ortamlarda olmak, dış dünyayla ilgili geniş bilgi kazanmayı sağlar ve Piaget'in deyişiyle çocuklar daha az bencil olurlar.

Çocuk için ev işlevsel bir barınak olmaktan çok eğlenceli ve keyifli bir yerdir. Günümüzde çocuklar yaşadıkları konutlarda karşılaştıkları mekansal sorunlarla acaba hala aynı duyguları paylaşabiliyorlar mı? "Çocuktur fark etmez" demek artık yanlış bir düşüncedir. Kişilik gelişiminde önemli bir yeri olan çocuk-

Fotoğraf: Berk Altınışık

Düzenlenmiş bir oyun alanı

Fotoğraf: Berk Altınışık

Caddede oyun

luk yıllarına ilgi gün geçtikçe artmakta; Batı ülkelerinde bu konu üzerinde yoğun çalışmalar sürdürülmektedir. Ülkemizde çocuğa yönelik araştırmalar, genellikle sosyal bilimciler tarafından yürütülmüş; konunun sosyal, ekonomik, politik ve psikolojik boyutları incelenirken; fiziksel çevre boyutu bu düzeyde ele alınmamıştır.

Çocukların sağlıklı bir ortamda yaşamlarını sürdürecekleri ve büyüyüp gelişecekleri fiziksel çevrenin niteliği büyük önem taşımaktadır. Bu konuya hem Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede hem de Anayasamızda vurgu yapılmaktadır. Günümüzde Türkiye'nin de taraf ülkeler arasında yer aldığı Sözleşme uyarınca çocuğa tanınan temel hakların başında yaşama ve gelişme hakkı devletin güvencesi altındadır. Anayasamızın 17. maddesi uyarınca da herkes yaşama, varlığını koruma ve gelişme hakkına sahiptir. Çocuğun sağlıklı ve güvenli bir

Apartman yakınında oyun

Evde tek başına

Evin içinde oynayan çocuklar

Oyun oynanacak başka yerler

çevrede, herhangi bir ayrıma uğramadan, insanca yaşayabileceği bir kentte gelişmek en temel hakkıdır (Küntay, 2001, 316). Ayrıca aynı bildirgede çocukların eğitim (Md. 28), sağlık (Md. 24) ve oyun oynama, spor yapma, dinlenme, rekreasyon (Md. 31) vb. haklarından bahsedilmektedir. Ancak, günümüzde kentlerde yaşayan çocukların yaşadıkları ortamlarda bu haklara ne kadar sahip oldukları üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. Bildirge, çocuğun fiziksel, duygusal, bilişsel, sosyal ve kültürel yönden sağlıklı gelişimi için elverişli bir ortamda yaşama ve eğitsel amaçlara uygun oyun ve eğlence olanaklarına sahip olma haklarını vurgulamakta ve bu konularda öncelikle anne-babaları ve gerektiğinde kamuyu sorumlu göstermektedir.

Çocukların konut ve yakın çevresindeki alan kullanımları ve mekansal gereksinimlerine yönelik sorunları üç farklı mekansal ortamda ele almakta yarar vardır. Bunlar iç mekan, konut birimindeki çocuklara yönelik mekanlarla (çocuk odası), çocukların kullandıkları diğer mekanları yansıtmaktadır. Ara mekan konut bloğundaki konut-komşu daire ilişkisiyle, çocuğun dış mekanla bağlantısını sağlayan merdivenler, asansörler, girişler ve koridorlar gibi geçiş mekanlarıdır. Dış mekan ise, konut yakın çevresinde çocuğun kullanımına yönelik olan açık mekanlardır. Bu mekanlarda karşılaşılan sorunları ortaya koymak bir gerekliliktir. Sorunlar iyice belirlenmedikçe, üzerinde düşünmek de bir o kadar zorlaşmaktadır. Çocuğun sağlıklı gelişmesi ve topluma olumlu bir birey olarak katılmasını sağlamak açısından, çocukların iç mekan, ara mekan ve dış mekandaki mekansal gereksinimlerine sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel düzey ayrımı yapmadan, çocuğu dikkate alarak bakmak gerekir.

İç Mekanlar

- Konutlarda yetişkin gereksinimleri ile çocuk gereksinimleri birçok noktada çelişmektedir. Sağlıklı yetişkinin, fiziksel özellikleri en önemli ölçüt olmaktadır. Ailelerin, çocukların gereksinimlerine yeterince önem vermemesi ya da konutun mekansal olarak aile için yetersiz kalması gibi nedenlerden dolayı da gereksinimler arasında önemli çelişkiler meydana gelmektedir.

- Konut içinde çocuk özerk, bireysel bir alan olan ve ebeveynler tarafından bağımsızlığı tanınan bir odaya gereksinim duyar. Çocuk odaları konutlardaki en küçük odadır. Bu oda çocuğun gereksinimlerini karşılayacak nitelik ve nicelikte değildir ve çocuklara oyun için minimum bir alan sunar. Çok çocuklu ailelerde, bu odalar mahremiyeti olan bireysel alanlardan çok, aşırı kalabalık yatak odalarına dönüşmektedir. Aynı bir çocuk odası aile için en kolay vazgeçilebilir bir mekan ve en kolay ertelenen istemdir.

- Çocuklar genellikle odalarını birisiyle paylaşmaktadırlar. Bazen gündelik oturma odası olarak kullanılan çocuk odası bazen de anneler tarafından farklı amaçlarla (ütü yapmak, dikiş dikmek, yatılı konuk ağırlamak) da kullanılmaktadır.

• Çocuklar zamanlarının çoğunu evde kendi odalarında ya da salon/oturma odasında geçirmektedirler. Konut içinde çocukların oynamasına, ders çalışmasına, arkadaşlarıyla birlikte olmasına olanak sağlayacak mekanlar ya çok azdır ya da hiç yoktur. Aileler çocukların gürültülü oyunları evde oynamalarını yasaklamaktadırlar. Ayrıca, çocukların evde gürültülü oyunları oynamaları, komşular arasında da bazı sorunlara neden olmaktadır.

• Apartmanlarda üst katlarda yaşayan hem annelerin, hem de çocukların çeşitli şikayetleri vardır. Annelere göre, üst katlarda yaşamak, çocuğun oynadığı dış mekanla görsel ve işitsel ilişkisinin yok olmasına neden olmaktadır. Çocuklarda üst katlarda yaşamayı sakıncalı görmektedirler. Asansörle ya da merdivenle inip çıkmak tehlikeli ve zordur. Ayrıca balkondan ve pencereden düşme korkusu da önemli bir etmendir.

• Konut tipinin çocuğun bedensel ve sosyal gelişiminde önemli rol oynadığı çeşitli araştırmalarla saptanmıştır. Çocuk için birçok yönden sakıncaları olan çok katlı apartmanlar, çocuğun gelişimini de olumsuz yönde etkilemektedir. Apartmanlarda yaşayan çocuklar sürekli bir yetişkin denetiminde oldukları için, arkadaş seçiminde ve oyunlara katılmakta çok çekingen davranmaktadırlar. Apartman yaşamı çocukların sosyal ilişkilerini kısıtlamaktadır.

Ara Mekanlar

• İç mekan ile dış mekan arasındaki bağlantıyı sağlayan, apartman girişleri, koridorlar, merdivenler ve asansörlerde çocuklara yönelik hiçbir düzenleme yoktur. Bu mekanlarda çocuk kullancısının varlığı hiç göz önüne alınmamıştır.

• Özellikle apartmanlarda asansör ve merdivenin çocuk tarafından kullanılması, aileler arasında bazı korkulara (asansörün bozulması, elektriklerin kesilmesi, çocukların saldırıya uğraması, ...) neden olmaktadır. Bu korkulardan ötürü de aileler çocuklarının asansörü ya da merdiveni kullanmasına izin vermemektedirler.

• Çocuklar özellikle kış aylarında apartman girişlerinde, merdivenlerde oyun oynamakta, asansörü de oyun amacıyla kullanmaktadırlar. Bu kullanım komşular arasında sorunlar yaratmaktadır. Çocukların girişteki çeşitli düzenlemelere, posta kutularına ve ayrıca bisiklet gibi tekerlekli oyun araçlarını inip çıkartırken asansörlere ve merdivenlere zarar vermeleri, oyun oynarken apartman girişlerini kirlitmeleri komşuları rahatsız etmektedir.

• Konut içinde ve dışında herhangi bir oyun olanağı olmaması, çocukların merdivenlerde, apartman girişlerinde ve asansörlerde oynamasına yol açmakta, ses yalıtımının yetersizliği nedeniyle de apartmanda oturanlar rahatsız olmaktadır.

Dış Mekanlar

• Kentte yaşayan çocukların oyununun yalnızca oyun alanları ile sınırlı olduğuna inanmak büyük bir yanıltır. Yaşam ve dünya hakkında bir şeyler öğrenmek konusundaki meraklarını gidermek için çocuklar her yeredirler. Hızla artan trafik hareketi, dünyanın her yerinde, kent sokaklarına tehlike getirmiş ve yeni sorunlar ortaya çıkmıştır. Kentlerimizde karşılaşılan en önemli sorun da, çocuklar için özel oyun alanlarının sağlanamamasıdır.

• Konutların yakın çevresinde çocuk oyun alanı olmadığı gibi, boş aralarda kalmamıştır; tek oyun alanı apartmanların önü ve caddelerdir. Konut yakın çevresinde, çocuğun kendi başına veya arkadaşlarıyla oynayabileceği mekanlar yaratmak önemlidir.

Sonuç

Yukarıda sıralanan sorunlar belki de hepimizin bildiği hatta yaşadığı sorunlardır. Gün geçtikçe kentlerde açık alan kullanımları azalan çocuklar, zamanlarının çoğunu evde bilgisayar ve televizyon karşısında geçirmektedir. Akranları ve yetişkinlerle olan sosyal iletişimi azalmakta ve çocuk çok fazla bireyselleşmektedir. Kent sokaklarında artan olaylar – trafik kazaları, kaçak, çocuk kaçırma, uyuşturucu kullanımı – da çocukların dış mekan kullanımını azaltmıştır. Kentlerimizde çocukların kullanımına yönelik mekanlara – oyun ve spor alanları, kütüphaneler, çocuk ve gençlik merkezleri, vb. – rastlamak da mümkün değildir. Olanların bir kısmı ya yeterli değildir ya da bunlara ulaşan çocuk sayısı çok azdır. Ev ile okul arasına sıkışan çocuk, oysa çevrenin gelecekteki belirleyicisidir. Çocukluk yıllarına dönük anılarımıza baktığımızda, bunların içinde dış mekan kullanımının ne kadar çok yer aldığını hepimiz bilmekteyiz. Şimdiki çocuklar için durum nedir? Bunun yanıtını hepimiz biliyoruz. Peki, bu doğrultu da biz tasarımcılar, aynı zamanda ebeveynler ya da yetişkinler olarak neler yapıyoruz? diye kendimize soruyor muyuz. Galiba şimdi sormak ve düşünmek zamanı. Karar alma mekanizmalarında "çocuk haklarına" duyarlı yaklaşımları oluşturabilmek için, karar verme sürecine çocukları da katmanın artık zamanı. ■

Kaynaklar :

- Bengtsson, A. (1970) *Environmental Planning for Children's Play*, Praeger, New York.
- Christensen, P. and M. O'Brien (eds.) (2000) *Children in the City: Home, Neighborhood and Community*, London: Falmer Press.
- Churchman, A. (1980) "Children in Urban Environments: Israeli Experience", *Existents*, n. 281, pp. 105-109.
- Komut, E. M. (der) (1996) *Digerleri'nin Konut Sorunları, Habitat II Ön Konferansı, TMMOB Mimarlar Odası Yayını*, Ankara.
- Küntay, E. (2001) "Çocuk Dostu Kentler" 21.Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan, Yayına Hazırlayan: Firdevs Gümüşoğlu, ss.315-321, Baglam Yayınları, İstanbul, 2001
- Onur, B. (2005) *Türkiye'de Çocukluğun Tarihi, Çocukluğun Sosyo-Kültürel Tarihine Giriş*, Imge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Parke, R. D. (1978) "Children's Home Environments: Social and Cognitive Effects", *Children and Environment*, eds. By Altman; I and J. F. Wohlwill, pp. 33-81, Plenum Press, New York.
- Sebba, R. And A. Churchman (1983) "The Uniqueness of Home" *Architecture and Comportement/ Architecture and Behavior*, vol.3, n.1, pp. 7-24.
- Sivri, H. (1993) *Fiziksel ve Mekansal Çevrenin Çocuk Davranışına ve Gelişimine Etkileri: Çocuk İçin Oluşturulacak Çevrelerde Tasarım Verilerinin Saptanması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, DEÜ. FBE., İzmir.

Şeniz Çıkış, Yrd. Doç. Dr.

İYTE Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Hikmet Sivri Gökmen, Yrd. Doç. Dr.

DEÜ Mimarlık Fakültesi

Kent içi çok katlı konut'lar meslek pratiğimiz ve yapı stoğumuzun önemli bir bölümünü oluşturduğu halde irdelemeyi ihmal ettiğimiz bir konu. Bu nedenle dergimizin bu bölümü meslek hayatını ağırlıklı olarak İzmir'de yürütmüş değerli meslektaşlarımızın bilgi ve deneyimlerini paylaşmak amacı ile oluşturuldu. Bu sayede, İzmir kentine özel konut üretim ve tasarım deneyimlerini, yasa ve yönetmelikler çerçevesinde karşılaştıkları sorunları, mimar ve kullanıcı ilişkilerini anlatabilecekleri bir platform oluşturmayı amaçladık.

Salih Zeki Pekin, Mimar

Konut üretiminde oluşan yasal çerçeveyi, tasarım süreçlerini, kullanıcı ve mimar arası ilişkileri tasarım ve inşai deneyimimi bir kaç sayfada anlatmak oldukça zor. Bu kapsamda bir projemin gerçekleşme sürecini anlatmakla yetinmeyi yeğliyorum.

İzmir, Hatay Semtinde, İnönü Caddesi üzerinde Türkiye İş Bankası A.Ş. Mensupları Emekli Sandığı Vakfı'na ait toplam 7 parselden oluşan 8900 m² arsa üzerinde, yürürlükteki imar durumuna uygun olarak proje yapılması işi Sandık tarafından bize verildiğinde yıl M.S.1983 dü. İmar durumu, İnönü Caddesi üzerinde yer alan yan yana 5 parsel üzerinde bitişik düzende 9'ar katlı, parselin arka cephesinde 170. sokak üzerinde yer alan 4 parsel üzerinde de bitişik düzende 4'er katlı konut blokları (apartman) yapılmasına izin veriyordu. Doğrusu, İnönü Caddesi'nin 1970'lerden buyana hızla şekillenmiş 9'ar katlı bitişik olarak inşa edilmiş yapılarla "Çin Seddi"ne benzer görün-

tüsüne bir taş daha ilave etmeye gönlümüz razı değildi. Üstelik arazi yapısı da sert kayalık ve %30 eğime sahipti. Benzerleri gibi büyük ve zor bir kaya kazısından sonra kayalara arka cephe-lerinden 5'er kat gömülmüş konutları planlamak zorunda kalmak da can sıkıcıydı. İlk etütlerimizden sonra bu zorluk ve dezavantajları mal sahibine anlattığımızda, endişelerimiz anlayışla karşılandı. Gerekli süre tanındı ve imar planında değişiklik yapmak üzere girişime başladık.

Belediye Planlama Müdürlüğü'nü ikna etmek ve gerekli formaliteleri tamamlamak, Belediye Meclislerinden kararların çıkmasını beklemek 19 ayımızı aldı. Sonuçta 1985 yılı sonunda, İnönü Caddesi +63.00 m kabul edilerek, 105.00 m rakımını geçmemek ve eski imar durumuna göre hesaplanan inşaat alanını aşmamak koşulu ile imar durumu elde edildi. Bir bakıma amacımıza ulaştığımız. Arsa üzerinde fazla hafriyat yapmadan, çev-

Fotoğraf: Berk Altınışık

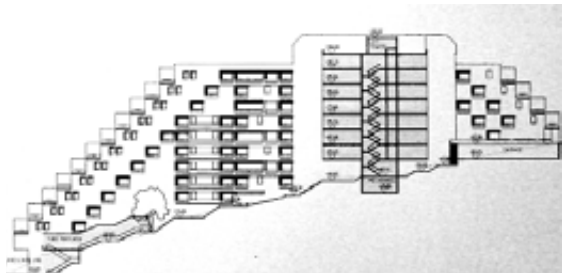

Fotograf: Berk Altınışık

re yapıların imar plan kararlarından kaynaklanan tekdüze blok görünümünün kentin fiziki oluşumuna olumsuz etkisini bir yerde kırabilecek, kente daha değişik silüette bir yapı kazandırabilecek. Ayrıca, tünel kalıp gibi ileri bir teknolojinin kademeli bir yapıda da uygulanabileceği örneğini verecektik.

Bir konu daha gündemimizdeydi. Bir konut blok içerisinde aile ferdi yönünden değişik büyüklükte olmasına karşın, (örn: yeni evli çocuksuz çift ya da yaşlı karı koca) aynı gelir gurubunda, aynı kültür yapısındaki aynı sosyal çevreye sahip ailelere, tek tip (örn: 3 oda + Salon) konut sunulmasının sancılarını hissetmeye başlayan bir topluma dönüşmekteydik. Kentleşmenin getirdiği büyük ailelerin parçalanması ve çekirdek ailelerin bağımsızlaşması sürecinde, aynı konut bloğunda, değişik aile büyüklüklerinin gereksinimine göre, farklı büyüklükte konut birimlerinin yer alması gerektiğine de inanıyorduk. Bunu tasarlayabilecektik.

Bina kütesini, İnönü caddesinden itibaren kademelenerek 14 kat yükselen ve 170.sokağa doğru 5 kat kademelenerek alçalan

iki kanat blok ve bu iki kanadı dikine bölen orta bloktan meydana gelen "H" formunda oluşturduk. Kademelenerek yükselen 2 kanat blokun arasındaki 30.00 m genişliğindeki alan, yine kademelenerek yükselen iç bahçeler, amfi çocuk oyun alanı olarak düzenlendi. Dikine orta blokun zemin katı olabildiğince boşaltılarak şeffaflaştırıldı ve ön ve arka bahçelerin görsel bütünleşmesi sağlanmaya çalışıldı. Arka bahçede, 170.sokağtan ulaşılabilen 1600 m² kapalı otopark üzerinde tenis kortları planlandı.

Dilatasyonlarla 7 ayrı blok olarak tasarlanan yapının tamamında 6.20 m ve 3.10 m olmak üzere 2 boyutta taşıyıcı aks kullandık. Kademelenerek yükselen blokların ön cepheleri 6.00 m lik iki açıklığa bölünmüş ve yarım tünel kalıplar her defasında 3 aks x 3.10 m bir bölümde kullanıldı. Bu derinlikten sonra, yarım tünel kalıplar 6.00 m ve 2.90 m açıklıklarda düşünüldü ve blokların yan cephelerinden sökülecek şekilde tasarlandı. Orta blokta da aynı kalıplar blokun ön ve arka cephelerinden sökülebilmektedir. Dış cepheler ısı yalıtımlı prefabrik panellerle kapatılması öngörüldü. Kat yükseklikleri 2.85 m olarak taşıyıcı perdeler 20 cm, döşeme kalınlıkları ise 16 cm olarak tasarlanmıştır. İnönü Caddesi üzerinde 6.00 m cepheli, asma katlı 8 işyeri planlandı ve imar hattından 5.00 m yerine 9.00-13.00 m geri çekilerek Caddenin bu bölümü yaya dolaşımı için genişletildi. İşyerlerinin arasına tasarlanan merdiven ile caddeden iç bahçeye ulaşılabilir. Arazinin eğimine göre değişik kademelerde 7 bina girişi ve 7 düzey ulaşım çekirdeği ile tüm katlara merdiven ve asansör ulaşımı sağlanmıştır.

Yapıda 96 m² ile 172 m² kullanma alanında değişen 90 adet konut planlandı. Bu konutlardan bazıları dubleks olarak düzenlendi. Kademeli bölümlerde konutlar 3 yönden, diğer konumdaki konutlar ise binanın iki yönünden cephesi olacak şekilde tasarlandı. Toplam 8 değişik büyüklükte kullanma alanında 18 değişik tipte konut planlandı. Konut planlamaları, tünel kalıpla gerçekleştirilen taşıyıcı strüktürde değişiklik gerektirmeyecek şekilde iç bölme duvarlarının ve B.A. perdelerdeki kapı yerlerinin değiştirilmesi ile farklılaştırıldı.

Sonuçta 1983 yılında başlayan proje çalışmalarımız 1988 yılında 120 pafta mimari, 180 pafta statik, 60 pafta elektrik, 80 pafta tesisat projesi çizildikten sonra tamamlandı. Proje bedelinin %50'sini de işin bitiminde aldık. Esas değerinden geçen yıllarla çok yitirmiş bakiye ücretimizi, işin başındaki anlayışını büyük ölçüde değiştirmiş ve sözleşme hükümlerini çok katlı uygulamaya sokmuş mal sahibinin baskısı sonucu, mimarın en doğal hakkı olduğuna inandığımız işin müelliflik hakkından vazgeçtiğimizi söylemek zorunda kalarak tahsil edebildik. İnşaatın mesleki kontrollüğünü bir başka mimar yürüttü. Sandık İnşaat Müdürlüğü bünyesinde "memur mimar" olarak çalışan bu meslektaşımın "meslek ahlak ilkelerine" aykırı bir davranış sergilemiş olması hem bizi üzdü, hem de sorgulanması gereken bir davranış olarak ortaya çıktı. ■

Şükrü Kocagöz, Mimar

Kat mülkiyeti yasası tüm ülkede olduğu gibi İzmir'de de büyük değişikliklere neden oldu. Yasadan önce varlıklı kişiler bütün yapıyı birikimleri ile finanse eder ve yapımını bir mimar aracılığı ile gerçekleştirdi. Bu süreçte yapılan yapıların inşaat kalitesi ve mimarlık değeri yüksek olan yapılardır. Levantenler ile bu kentte başlamış olan, becerikli ustalarla konut yapma geleneği, kat mülkiyeti yasasının çıkışına kadar sürdü ve bu görenek nedeni ile yine bu kentte ülkenin diğer kentlerine göre çok daha fazla mimar "yap-sat" müteahhitliği yaptı. Çünkü arsa sahiplerinin talebi bu görenek doğrultusunda oluştu. Mimarlar müteahhitleşirken inşaat kalitesi geleneğini ve mimari niteliği sistemin kuralları içinde yaşatmağa da gayret gösterdiler. Tıpkı Avrupa Mimarlık pratiğinde olduğu gibi "mal sahibi vekili" olarak (bazen satılmamış dairelerin müstakbel sahipleri adına) binayı yaptıranlar oldu.

Bu nedenle İzmir'de mimarların yaptığı binalar ülke genelinden çok daha "farklı" oldu. İyi de oldu.

Kat Mülkiyet Kanunu'nun kabul edilmesinin ardından, konut üreten mimarların yapı üretimindeki payı çok azaldı. "Yap-sat" müteahhitliği salt ticari faaliyet olarak yasalarda yer aldığı için hiçbir mesleki ehliyet de aranmadı. Yap-sat müteahhitliği ticari bir faaliyet olarak kabul edildiği için hiç bir mesleki uygulama yetkisi aranmadı.

Bunlar çarpık yapılaşma bağlamında tekrar tekrar yazılıp, ko-

nuşulan şeyler. Biz mimarların bu olumsuzluk denizindeki damlaları da önemlidir bence. Pek çok meslektaşımız bu olumsuz bağlam içinde oldukça ciddi ürünler verdi. Yıllarca her bir dairenin sahibi ile ona özel villa yaparcasına ilgilendik. Mesleğimizin başat amacı olan insan mutluluğunu sağlayacak hizmeti onlara sunmak için çabaladık durduk.

Benim bu ilişkilerden en önemli kazancım büyük dostluklar olmuştur. Hayatta alınabilecek en büyük ödül, insanların tasarladığınız mekanlarda mutlu olduklarını söylemeleri.

Konut insanların yaşamla en büyük bağıdır diye düşünüyorum. Kullanıcısı belli olan işlerimde onların isteklerini anlamak ve gerçekleştirmek için çok ciddi çabalar harcadım. Kullanıcısı belli olmayanları mümkün olduğunca esnek tutmaya çalıştım. Sahibi yapım aşamasında belli olanları ise, yapım süreci el verdiğince, gereksinimlerine uydurmaya çalıştım. Apartmanlarda aynı daire için 3 oda, 4 oda, 2 oda çözümlerini daha tasarım sırasında hazırlamışım. Bazen aynı kitle içinde çok değişik büyüklüklerde konutlar tasarladım.

Toplu konut furiasının başladığı bu günlerde kent içi apartman mimarisindeki pek çok olumlu şeyin ihmal edildiğini görüyorum. (Halbuki o apartman mimarisi ki ne çok eleştirilmiştir.) Son zamanlarda yapılan bu konutların niteliksizliğin çuvaldızını biraz da kendimize batıracağım. Elbet şehir plancılarının payını saklı tutarak. □

Nafi Çil, Mimar

Aşağıdaki bu ilkeler doğrultusunda gerçekleşen projelerimden biri bu sayfada resimlerini gördüğünüz Çağlayan Sitesi. Kanımca felsefesi olan mimari tasarımların dışında yer alan mimarilerin, gelip geçici moda akımlardan ve de moda düşüncelerden etkilendiğini gösterir. Bu tip tasarımlar kentlerin tinsel değerler içinde gelişmelerini engeller. Ayrıca; yaratma etkinliği içinde yer almayan, kente, insana saygısız bu çirkinlikler o şehri yaşanmaz kılar. Bir mimar ve ressam olarak bu eğilimlerin karşısında yer alıyor ve bu eğilimleri, bütünlüğü göz ardı ettiği gerekçesiyle yetersiz buluyorum Çünkü mimari yaratma; biyolojik, ontolojik ve estetik bir ilke olan çoklukta birlik-bütünlük ilkesine dayalı bir edimdir. Bu nedenle zorlamaya çalışmalardan, moda akımlardan ve iş kavramlarından ilkece farklı bir etkinliktir. Yaratmanın özgürlük içindeki bir istence bağlı olarak gerçekleşebilir olması onun ön şartıdır.

Mimarlık sanatında; her türlü sanat anlayışının geçerliliğini sürdürdüğü günümüzde, uluslararası alanda belirgin olarak görülen birçok akımlar ve eğilimler vardır.

Bu eğilimler kimi zaman Rasyonel Mimari kavramı içinde yer alırlar ve Rasyonel Mimari, ancak düşünsel ilgiler düzeyinde, salt soyut bir sanat olarak kendine özgü varlığını elde eder. O; duyumlardan kaçan duysal tasarımlar yerine, düşünce süreçlerini soyut kompozisyon öğeleri olarak kullanan bir matematik sanatı olur. Bu sanatın koşulları içinde yer alan harmoni; sayı, ölçü, oran, denge, simetri, ritm gibi kavramları soyut alanda kullanır. Rasyonel Mimari, duysal soğukluk ve katılık örneği olarak ortaya çıkar.

Çağdaş teknolojinin ve endüstrinin verilerinden yararlanarak yenilikler getirmeyi amaçlayan Mimari Sanatlar da bu yenilikleri rasyonel ilkelerle sunarlar.

Bu anlayışta gerçekleşen yapıların sonuçlarına bakıldığında yenilik peşinde koşan mimarinin tinsel ve estetik değerleri göz ardı ettiği görülür. Teknolojik ve endüstriyel çabalar sürekli değişkenlik içinde olduğundan, onların getirdiği yenilikler kalıcı olmaz, çabuk eskir ve köklü tinsel değerlerin gözden kaçmasına ve de yozlaşmanın yaygınlaşmasına yol açar.

Mimarlık Sanatının yurdumuzdaki görüntüsüne bakıldığında, bir yanda evrensel mimari akımların uzantıları, öte yanda bu akımlara karşı tepki olarak ortaya çıkan geleneğe dayalı ulusal mimari oluşturma girişimlerinin yer aldığı görülmektedir.

‘Ulusal Mimari’ girişiminin yandaşı olan mimarlar, çağdaşlıkla gelenekler arasında bağ kurma düşüncesi içindedirler. Çağdaş verilerle yöreselliğin ya da geleneğin uyumunu sağlamak tutarlı gibi gözükmemektedir. Oysa geleneksel mimari günümüzde bircimsel bir düzeyde öykünmecilik içinde ortaya çıkar.

‘Sanatta evrenselliğe yöresellik ve ulusallıkla ulaşılacağı’ anlayışı gibi eskiden gelen yanlış bir inancın bu girişimlerde etkili olduğunu ve bu eğilimlerin Batı kompleksine karşı bir kompansement girişimi ve kolay yandaş bulma alanı olarak da ortaya çıktığını görebiliriz.

Postmodernist eğilimler ve de yöresellik, ulusallık gibi kavramlara değin değerlerin sanat yapıtlarına yansımaları amaçlayan ‘Ulusal Mimari’ girişimleri, bütün çabalarını insan varlığındaki "bireysellik-toplumsallık" ikileminin toplumsallık boyutunda yoğunlaştırırlar.

Mimarlık sanatı bütünleştirmeyi ve bütünlüğü zorunlu kılar. Kanımca buradaki evrensel oluşa onun bütünlüğünü kurmak ereği ile katılma bilinci çağımızı ve yaşamımızı tayin eden nitelikli mimarlıktır. Çünkü mimarlık, uygarlık tarihinin göstergesidir. Çağın ya da çağların ruhudur. Mimarlık, "yaratma eylemi" ile insanın ölüme karşı onurlu direnişidir. □

Aytekın Yazıcı, Mimar

İlk çağlardan beri, insan denen varlığın önde gelen ihtiyacı, bir barınak olduğu için, öncelikli olarak buna çözüm aramış ve ilk barınak (konut) bizzat kullanıcı tarafından yapılmıştır. Bu sebeple, her insanın, kendi yaşayacağı bu barınağın nasıl olması gerektiği konusunda genlerine işlenmiş olan;

İyi veya kötü

Gelişmiş veya ilkel

Samimi veya göstermelik bir fikri, muhakkak vardır.

Konumuz "Konut" olduğu zaman, kullanıcı ile mimar ilişkilerinin temelinde bu ana fikir yatar. Bu dürtü ile ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkların boyutu, toplumun gelişmişlik seviyesi ile ters orantılıdır. İzmir'de de bu ilişkinin (ülkemin tamamına kıyasla daha iyi olduğu bilinse de) çok iyi olduğu söylenemez. Hatta bu ilişkinin, 60'lı yıllara göre daha gerilediği ve çirkinleştiğini söylemek yanlış olmaz.

1960-1990 arasında kullanıcı istekleri mimarlık prensipleri ile çatışmadığı ve mimarın saygın bir meslek erbabı olarak kabul edildiği için üretilen konutlara dikkatle bakıldığında, şimdikilere kıyasla daha özenli ve çağdaş olduğu görülecektir. Sonraları büyük şehirlere doğru başlayan göç, her konuda olduğu gibi, konut tasarımı ve yapımında da büyük bir yozlaşmaya sebep olmuştur. Bunun pek çok nedeni vardır ve her biri ayrı bir inceleme ve makale konusudur ama galiba en önemlisi şehre göçle gelen nüfusun talepleridir. Bu kullanıcı tipi, ya başını sokacağı bir ev ya da cebine koyup geldiği parayla konut ticareti yapmak istemektedir. Her iki gurubunda mimarlık ile çözüm arayacağı estetik sosyal teknik bir kaygısı yoktur.

Konut üretimi bu şartlar altında devam etmektedir ve bugün konut planlaması ve üretilmesi sürecinde konut üreticisi ve kullanıcısının mimar gereksinimi, inşaat ruhsatı almakla sınırlıdır. Bu mesleğimiz adına sonderece onur kırıcı bir durumdur. Bizler bu durumla mücadele etmek mecburiyetindeyiz. Bu mücadeleyi tek başımıza yürütmemiz mümkün olmadığına göre Odamızın çatısı altında toplanmamız gerekmektedir. ■

Fotoğraf: Berk Altınışık

Ahmet Sayar, Mimar

Lisans üstü çalışmamı tamamladığım AA School' un sloganı 'Design with Buity, Build in Truth' dur. Bu 'güzeli tasarla, doğruyu yap' anlamını taşır. Kanımca mimar olarak bizler, bu ilke doğrultusunda çalışırsak ortaya çıkan ürün hem tasarımı hem de kalitesiyle fark edilecek, takdir toplayacak ve kullanıcılarını da memnun edecektir.

Mimar olarak hepimizin mevcut olana (konut, işyeri, eğlence merkezi vb.) daha iyi alternatifler hayal etmek ve üretmek gibi çok önemli bir misyonumuz vardır. Ben, şehir içinde son derece katı imar kısıtlamaları çerçevesinde çalışmak durumunda olsak bile, bu misyonun bilincinde olarak çalışmamız ve üretmemiz gerektiğini düşünüyorum. Yaptığımız konutlarda katı ve tek düze bir tekrardan kaçınmaya çalışıyorum. Benim için her yeni proje üzerinde tekrar düşünülüp geliştirilmesi, gerek tasarım gerekse yapı fiziği olarak yeri ve konumuna göre ele alınması gereken bir çalışmadır. Özellikle kent içi apartman projelerinde mimari proje asla sadece bir ruhsat eki olarak görülmemeli ve bu amaçla hazırlanmamalıdır.

Mevcut imar planları, yönetmelikler ve arsanın rantı, tasarımı ve yaratıcı denemeleri her ne kadar dar bir alanda sınırlandırırsa da, bunlar yoluyla yapmamız gereken hep bize dikte ettiriliyor olsa da, ben çalışmalarımnda bu faktörleri de göz önüne alarak, plan çözümlemesinde optimizasyon, renk ve malzeme kullanımı ile kütle artikülasyonunu ve oranlarını iyi kontrol ederek güzeli ve doğruyu yapmaya çalışıyorum. Aynı zamanda diğer mühendis arkadaşlarımız ile eş zamanlı yaptığımız çalışmalar ile mühendislik projelerinin de mimariye tam uyumunu sağlamaya çalışıyoruz. Bu organizasyonu yapmak ve sorunlara proje aşamasında müdahale etmek, mimar olarak bizim sorumluluğumuzdur.

Kullanıcılar açısından olaya bakılınca, arsanın yeri, bu çevrenin sosyo-ekonomik düzeyi ve eğitim durumu potansiyel kullanıcı (müşteri) portföyünü belirliyor. Bu çevre ve müşteri portföyü binanın kalitesini, standartlarını ve mimarisini etkiliyor. Dolayısıyla işe başlamadan önce yerine ve hatta sokağına göre bu standartları belirlemeniz şart. Bu doğal olarak hem maliyetleri, hem de ürünün değerini doğru tahmin etmenize neden oluyor.

Kent içinde, son zamanlarda arsaların çok değerlenmesi ile kullanıcılar binanın standartlarına ve mimarisine daha çok önem vermeye başladılar. Yeni teknoloji ürünü yapı malzemeleri ve çeşitlilik hem beklentileri, hem de standartları yükseltti. Farklı bir apartmanda yaşamak, çevrede fark edilmek, insanlar için bir ayrıcalığı ifade ediyor. Ancak bence apartmanlarda yaşayanların hala ortak alanlara karşı ilgileri, paylaşım duyguları ve ortak yaşam bilinci tam olarak oluşmadı. Kendi evlerinin bir parçası olduğu apartmanlarının da, evin içi gibi bakıma ihtiyacı olduğunu, ortak alanların ve cephelerin de temiz ve uzun ömürlü olması için düzenli bakımlarının yapılması gerektiğini ve bunun da bir maliyeti olduğunu bilmeleri ve önemsemeleri gerektiğini düşünüyorum. ■

Metin Kozlu, Mimar

Günümüz kentlerinde artan konut ihtiyacına cevap verme sürecinde, makro ve mikro ölçekte toplumun her bireyinin üzerine düşen önemli roller mevcuttur. Bu süreçte yapılanlar sonuç olarak kenti, dolayısıyla bireyi etkileyeceğinden, her kademede aktörlerin üzerlerine düşen rolleri en iyi biçimde yerine getirmelerini beklemek sanırım yanlış olmaz.

Mimar ise bu süreçte görevini en iyi şekilde yerine getirmesi gereken bir baş aktör olarak karşımıza çıkar. Farklı kullanıcı isteklerine cevap vermenin yanında fonksiyonel, estetik, ve nitelikli projelerin yapılması hem de bunların en iyi şekilde uygulanması özen isteyen zor bir aşamalar zinciridir. Bu aşamalarda mimar, en aktif rolü üstlenmelidir. Prosedür olarak da mimara mesleki kontrollük yetkisi verilerek bu yasallaştırılmıştır. Fakat İzmir’de olsun diğer kentlerimiz de olsun artan konut talebini karşılamak artık bir yarış halini almıştır. Bu yarışta amaç mimari bir "eser" yapmaktan öte konut gereksinimini bir an önce karşılamaya dönüşmüştür. Fonksiyonellik ve estetik ikinci plana atılmış kullanıcıya da yapılanın doğru olduğu benimsenilmek istenmiştir. Böylece sıradan, tekdüze, çevresiyle ve kentle bağlantısı bulunmayan planların ve projelerin yapılması ve bunların uygulanması kentlerimizi anlamsız beton yığınları haline getirmiştir.

Bu durumun gencinden yaşlısına toplumun her bireyini rahatsız ettiği ve böyle devam etmesi ile de ileride ciddi sıkıntıları doğuracağı kesindir. Peki ya bunun önüne nasıl geçmeliyiz? Konutlarımızı, çevremizi kentlerimizi nasıl daha güzel yapabiliriz? Bu sorunun cevabı sanırım plancısından ustasına mimarından kullanıcıya kadar herkesin bilinçlenmesi ve duyarlı olması yoluyla olacaktır. □

Hüseyin Egeli, Mimar

En son kent içi konut çalışmamı 1996 yılında gerçekleştirdim. O tarihten sonra, kent dışında villa ya da konut sitesi inşaatlarına yöneldim. Bunun aşağıda sıralayacağım türlü nedenleri var.

Her şeyden önce, kent içi arsalar neredeyse tükendi. Son kalan birkaç parsel ise sorunlu mal sahiplerinin elinde. Bu kişilerin çoğunun normalin üzerinde rant beklentileri var. Bu durumda kat karşılığı inşaat biz mimarlar ya da mütahitler için kârlı bir iş alanı değil.

Kent içinde konut yapmanın bir diğer zorluğu, belediyeden kaynaklanıyor. Bu bölgelerde belediyelerin, denetim ve yaptırımları o kadar yoğun ki olağan iş akışı ve yoğunluğu baş edilmez hale geliyor.

İşler uzuyor, maliyetler artıyor ve bürokrasi karşısında ezilmeye başlıyorsunuz. Sonuncusunu 10 yıl önce gerçekleştirmiş olduğum çok katlı kent içi konutların hepsin de temel bir anlayışım olmuştur. Bu konutların hepsinde de hem cephe hem de plan kurgusunda tek düzelikten bir başka değişik kat ve planların bir birinin ardı sıra tekrar etmesinden kaçınmaya çalıştım. Monotonluğu kırmayı dubleks konutlar tasarlayarak, çatı aralarını değerlendirerek sağlamaya çalıştım. Yaptığım tüm apartmanlarda farklı büyüklük ve plana sahip konutlar tasarladım.

Benim için bir diğer farklılaşma alanı cephede kullanılan malzeme seçimi oldu. Tasarladığım cephelerde farklı, zaman zaman alışılmadık malzemeler kullanmaya çalıştım. Örneğin emprenye ahşap doğal taş ve alışılmadık renklerin kullanımına yöneldim.

Bunların yanı sıra, yaptığım dairelerin çoğunda gerçekten çalışan, 2. katta olsa bile tütmeyen şömineler yaptım. Tasarladığım kimi apartmanlarda ortak kullanıma açık havuz tasarladım. Örneğin kömürlüklerin bulunduğu arka bahçelerde onların yerine havuz olması doğrusu çok mantıklı geldi bana.

Kent içinde inşaat yapmanın kendine özgü sorunları var. Örneğin inşaat aşamasında karşılaştığımız zorluklar eski binanın yıkılması ile başlıyor. Yıkım işlerinin çok özel önlemler alınıp güvenlik sağlandıktan sonra başlatılması gerekli. İzmir de özellikle Alsancak gibi taban suyu seviyesinin oldukça düşük olduğu bölgelerde bodrumlar ve bu bodrumların su yalıtımı üzerinde özellikle durulması gereken bir diğer sorun. Bu sorun bitişik nizam apartmanlarla daha da vahim bir hal alıyor. Bu tür durumlarda bohçalama da yapamadığımız için değişik izolasyon yöntemlerine yöneldik. Örneğin betona enjeksiyon ile gerçekleştirilen, izolasyon sistemleri uyguladık. Bu tarz uygulamalarının İzmir'deki ilk örneğini sanırım biz gerçekleştirdik. Kısaca inşaatlarımızda yeni çıkan malzeme ve teknolojileri cesaretle kullanmaya özen gösterdik.

Tasarım ve inşaatını birlikte yürüttüğümüz konutların sayısı çok fazla değil belki de ama hepside bir çok arayışın ürünü. Çoğu Alsancak semtinde yer alıyor. Alsancak'taki Manolya, Evin, Kardeşler apartmanı, Kahramanlardaki Boztok ve Refika hanım apartmanları Göztepe'deki Zeki Egeli apartmanları bunlar arasında akıma ilk gelenler... □

Fotoğraf: Berk Altınışık

Fotoğraf: Berk Altınışık

Belgin Terim, Y. Mimar
İYTE Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

İzmir’de Çok Katlı Konutlara Dünden Bugüne Bir Bakış

Çoğu kentte olduğu gibi İzmir’de de yapı stoğunun büyük bir bölümü çok katlı konutlardan başka bir deyişle apartmanlardan oluşur. Ancak bu konuyu irdeleyen çalışmalara mimarlık yazınında sık rastlanmamaktadır. Bu durum kısmen nitelikli olarak tanımlayabileceğimiz örneklerin yetersizliğinden, kısmen de söz konusu yapı tipinin mimari kimliğimizi yansıtabileceğini

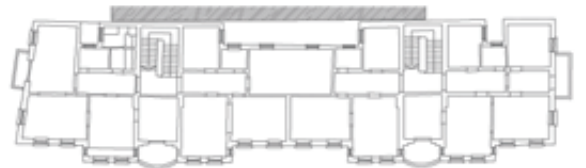
düşünmeyişimizden kaynaklanmaktadır. Oysa meslek pratiğimizin önemli bir bölümünü oluşturan çok katlı konutların tartışmaya açılması, yapılanların paylaşılması büyük katkılar sağlayacaktır. Bu düşünce ile kaleme alınan bu yazı 1900’lü yılların başından itibaren kentimizde uygulanmış olan nitelikli apartman örneklerini bir araya getirmeyi hedeflemiştir.

Fotoğraf: Berk Altınışık

Anadolu Apartmanı, 1905, Mithatpaşa Cad., 76 Sok. No: 907, Göztepe

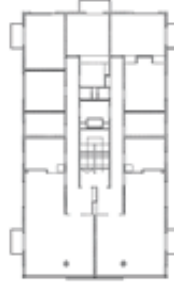
İzmir’de çok katlı konutun geçmişine baktığımızda; 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başında bahçe içindeki 2-3 katlı müstakil evlerin yerini yavaş yavaş 4-5 katlı, birden çok aileyi barındıran apartmanların almaya başladığı görülmektedir. O dönemden günümüze kalmış tek örnek Anadolu apartmanıdır. Göztepe’de günümüzde yıkılmış olan eski Açık hava sinemasının (Gözümöğlü Açık hava) yanında yer alan dört katlı blok Mısırlı bir tüccar tarafından yaptırılmaya başlanmış, daha sonra mal sahibi Mustafa Ragıp Devres tarafından 1905 yılında bitirilmiştir. Daha sonra 4 katlı yapıya ek bir çatı katı da eklenmiştir. İki eş bloktan oluşan apartman toplam on altı daireden oluşmaktadır, yapının temel ve zemin katı yığma sistem ile oluşturulmuştur.

1950'lere kadar tek tük apartman tipine dönüşen konut yapıları, 1950'lerde betonarme teknolojisinin gelişmesi ve çok katlı aile apartmanlarına ilginin artması ile hızlanmıştır. Mimarlar arası rekabetin yüksek olduğu bu dönemde yapılan aile apartmanları, 4-5 katlı, eski bahçeli evlerin parsellerine, bahçe alanını da içine alacak büyüklükte planlanmış, ve mülkiyeti tek kişiye ait yapılarıdır. Apartman sahibi diğer daireleri kiralamakta idi. Dönem apartmanlarından Akad Aptartmanı Vasıf Çınar Bulvarı'nda halen varlığını sürdüren ve şeffaf güneş kırıcıları ile döneminin çok ilerisinde bir yapıdır. 1955 yapımı apartmanın mimarı Emin Canpolat, kat adedi 5'tir. Daha sonra üzerine bir kat daha eklenmiştir. Apartmanın zemin katının üst katlardan taş kaplama cephesi ile farklılaştırılması dönemin önemli özelliklerindendir.

Akad Apartmanı, 1955
Mimar: Emin Canpolat

Vasıf Çınar Bulvarı, No:5,
Alsancak

Ulusal mimari stilden evrensel modern ve soyut bir mimariye geçişin keskin çizgisinin fark edildiği dönemden verilebilecek bir başka önemli örnek ise Mimar Melih Pekel'in kendi için tasarladığı ve hala varislerinin dairelerinin bulunduğu Pekel, Melih apartmanıdır. 1956 yılında tamamlanan yapı çatı katı hariç 5 katlı bir yapıdır. Ters çatı kullanılmış geniş teraslar ile çevrelenen çatı katı adeta yapının üzerinde ayrı bir kat gibi binadan ayrılmaktadır, tıpkı yine taş kaplama cephesi ile ayrılan zemin kat gibi. Dönemin evrensel modern görüşünde yer alan Le Corbusier'nin ortaya koyduğu, yapıyı zemin gövde çatı olarak üç bölüm olarak tasarlama fikrinin İzmir'deki mimari izleri 50'li ve 60'lı yıllarda bu şekilde kendini göstermektedir.

Pekel Melih Apartmanı,
1956, Mimar: Melih Pekel

Kızılay Cad., No: 6,
Alsancak

1960'lara gelindiğinde Kat Mülkiyeti Kanunu (1965) ve devamında gelen çeşitli yönetmelik değişiklikleri ile mülkiyet durumunda ve kat adetlerinde artış görülmektedir. Bu kanuna göre, apartman yapısı artık tek kişinin yaptırdığı ve sahiplendiği bir yapı olmaktan çıkıp tüm daire sahiplerinin mülkiyetlerinin olduğu bir bina olmaya başlamıştır. Ayrıca kent içindeki parsellerin, artan talepler doğrultusunda değerlerinin artması, kat adetlerindeki artışa sebep olmuştur.

1962 yılında Mimar Emin Balin tarafından Kordon'da yapılmış olan Eğinli Apartmanı 8 katlı bir yapıdır. İzmir'de sahil boyunca uzanan bitişik nizamlı yapı tipinin ilk örneklerinden olan apartman, bilindik plan şeması ile diğer apartman yapılarına örnek teşkil etmiştir. Balin, Cevahir Apartmanı'nda kullandığı dairesel kütle formu yerine, eğrisel balkonlar tasarlamıştır. Tadilat projesi ile geniş balkonları daha sonra küçültülerek, iç mekanlara dahil edilmiştir. Düzen geometrisine karşın eğrilerle süslenen cephesi, mozaik kaplı dairesel kolonu ile döneminin İzmir'i için tipik bir apartman morfolojisine sahiptir.

Eğinli Apartmanı, 1962,
Mimar: Emin Balin

Atatürk Caddesi,
No:286, Alsancak

Fuar (Alber Kohen)
Apartmanı, 1965,
Mimar: Fahri Nişli

Şair Eşref Bulvarı,
No: 37, Alsancak

1965 yılında dönemin önemli isimlerinden Mimar Fahri Nişli tarafından yapılan Fuar (Alber Kohen) apartmanı bahsettiğimiz kat artışını gördüğümüz çatı katı hariç 7 katlı bir yapıdır. Apartman çevresindeki diğer yapılara göre yüksek olması ve evrensel mimari ile uyum göstermesi nedeni ile dönemin en çarpıcı konut yapılarındandır. İlk yapıldığı hali ile yine zemin, gövde ve teraslı çatı katının birbirinden ayrıştığı yapı, orijinalinde bulunan sürme güneş kırıcıları, farklı cephe geometrisi ve kütle hareketleri ile dönemin tek mimarlık dergisi Arkitekt'e İzmir'den girmiş ilk konut yapısıdır. Bu yapı, İzmir apartman tipolojisinin öncü örneklerindendir.

1970'lere gelindiğinde artık yasa ve yönetmeliklerin daha çok konut üretmek adına değişikliklere uğradığı, ve basmakalıp plan tiplerinin arttığı bir dönem başlamıştır.

Atav Apartmanı, 1970,
Mimar: Sadi Tugay

Cumhuriyet Bulvarı,
No: 2, Alsancak

Aynı yıl yapımı tamamlanmış olan Atav Apartmanı, yine yüksek kat adedi (9 kat) ile öne çıkan, çeşitli özellikleri ile de dönemin diğer yapılarından dönem yapılarından farklılaşan önemli bir örnektir. Alsancak'ta Cumhuriyet Bulvarı üzerinde bulunan apartman yapısının mimarı Sadi Tugay'dır. Cephede kütsel bütünlüğün olduğu, zemin katta daha önceleri vurgulanan farklılaşmanın görülmediği ilk örneklerdendir. Zemin katın görsel ve fiziksel transparan görüntüsü ortadan kalkmıştır. Apartman yamuk bir parselde oturtulmuş her katta iki dairenin bulunduğu bir yapıdır. Dairelerinin birinin dubleks olması ve bunun cephedeki kot farkları ve bantlar ile de ifade edilmesi yapıyı döneminde öncü kılan önemli bir özelliktir. Yapıyı çepçevre saran beyaz bantlar ve ön cephede kullanılan renk bütünlüğü yapının modern çizgisini vurgulamaktadır.

Gürel Apartmanı, 1986,
Mimar: Emine Dişli

1379 Sokak, No: 29, Alsancak

1970'li ve 80'li yıllarda üretilen apartman yapıları birbirleri ile mekansal organizasyon, kütle ve cephe tasarımı anlayışında ortak özellikler sergilemektedir. 1986 yılında inşa edilen Gürel Apartmanı bu dönemde yapılan sıradışı örneklerden biridir. Mimar Emine Dişli tarafından tasarlanan yapı, dünyada özellikle 1970'lerde kendini gösteren brütalist mimari akımın İzmir'deki örneklerindendir. Alsancak, Gül Sokak'ta yer alan bitişik nizam 7 katlı apartman yapısı, İzmir'in geniş cam cepheli, balkon ve teras gibi yarı açık ve açık mekanlardan oluşan yerleşik apartman cephe tipolojisini reddederek, dolu cepheleri ile diğerlerinden ayrılmaktadır. Brütalist anlayışın bu yapıda kendini ifade etmesi, manzaraya ve dışarıya kapalı yatak odası duvarlarının kütlede vurgulanması ile gerçekleşmiştir. Plan şemasında, dönem özelliklerinin aksine, geniş bir giriş boşluğu, çamaşır odası ile bununla bağlantılı ayrı bir servis girişi, ve minimum dolaşım alanları tasarlanmıştır.

1990'lı yıllara gelindiğinde konut tasarımlarında mimari tasarımın önemi tekrar anlaşılmaya başlanmıştır. Bu dönemde yapılan kent içi çok katlı konut yapılarında farklılığı ile öne çıkan bir örnekte Özgörkey Apartmanıdır. Mimar Ömer Demirçiftçi tarafından tasarlanan apartman dönemin yap-sat usulü tasarlanmış çok katlı konut yapılarından farklı bir biçimde sipariş edilmiştir. 1993 yılında tamamlanan yapı iki ayrı dubleks daireden oluşmaktadır. Özel mülk olarak tasarlanan yapının zemin katında bir giriş holü ve bekleme salonu da bulunmaktadır. Bu yapıda tipik koridor düzeninden beslenen aynı katta düzenlenmiş iç mekanlar yerine farklı kotlarda birleşen odalar, galeri boşlukları ile zenginleştirilmiş iç mekanlar düzenlenmiştir. Cephesinde modern yalın çizgilerin hakim olduğu yapı Alsancak 1388 sokakta bulunmaktadır.

Özgörkey Apartmanı, 1993,
Mimar: Ömer Demirçiftçi

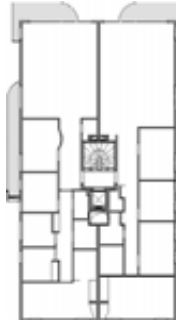
1388 Sokak, No:7, Alsancak

1993 yılında yapılan bir diğer dikkat çekici çok katlı konut bloğu ise Venüs apartmanıdır. Mimar Erbil Coşkun ve Sedef Tunçağ tarafından tasarlanan yapı, Mustafa Kemal Sahil Bulvarı üzerinde yer alan zemin kat hariç 7 katlı konut bloğu, kot farkı kullanılarak sahil tarafında iki kat yüksekliğinde oluşturulmuş cam giydirme cephe ile giydirilmiş bir mağaza üzerinde yükselmiştir. Konut bloğunun ilk 4 katında simetrik iki adet dairenin bulunduğu apartmanın 6 ve 7inci katları tam katta çözülmüş birer daire şeklindedir. Yapıyı dönemi içinde farklı ve önemli kılan özelliği ise plan organizasyonundaki farklılıktan çok malzeme seçimi ve renk kullanımı ile farklılaşan cephesi, diğer sahil bulvarı apartmanlarından değişik bir şekilde tasarlanmış geniş saçaklı çatı yapısı ve sahil cephesindeki eğri balkonlarıdır. Venüs apartmanı, İzmir'de 1970'li yıllardan sonra eğri yüzeylerin tekrar kullanılmaya başlandığı ilk çok katlı kent içi konut yapılarından biridir.

Venüs Apartmanı, 1993,
Mimarlar: Erbil Coşkun
ve Sedef Tunçağ

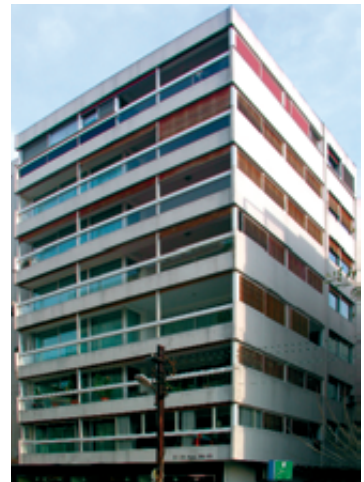
Mithatpaşa Caddesi,
No: 790, Küçükyalı

Yine 1993 yılında yapımı tamamlanmış olan İris apartmanı İzmir'de süre gelen çok katlı konut yapı geleneğinin tipik bir örneğini oluşturması açısından ele alınmıştır. Mimar Hakan Esen tarafından Alsancak'ta tasarlanmış olan 8 katlı konut yapısı zemin katı dükkan, üst katları tipik planlanmış konut, bol cam cepheli ahşap panjurlu cephe yapısı ile modern apartman geleneğinin tipik bir örneğidir.

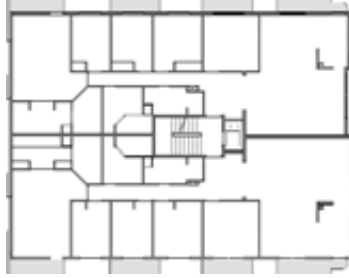
İris Apartmanı, 1993,
Mimar: Hakan Esen

1383 Sokak,
No: 13, Alsancak

Sırrı Bey Apartmanı, 1994, **Mimar: Merih Dönmez**
Talatpaşa Bulvarı, No: 11, Alsancak

Alsancak'ta 1994 te tamamlanmış olan 8 katlı Sırrı Bey apartmanı da cephe tasarım arayışı ve saçaklı çatısı ile İzmir çok katlı konutları arasında farklı bir örnektir. Mimar Merih Dönmez tarafından tasarlanmış Sırrı Bey Apartmanı'da renkli tasarlanmış cephe düzeni ve geniş saçaklı çatısı ile diğer apartman yapılarından ayrıışan bir görüntü çizmektedir.

Fotoğraf: Berk Altınışık

Boyalı Apartmanı, 1995, **Mimar: Hüseyin Terzioğlu**
1381 Sokak, No: 4, Alsancak

Alsancak 1381 sokak üzerindeki bir parselde bulunan Boyalı Apartmanı da dar sokaktan algılanması güç bir bina olmasına karşın cephe etkisi ile postmodern öğeler taşıyan bazı dönem apartmanlarına örnek oluşturmaları açısından önem taşımaktadır. Tek katta tek daire olarak planlanmış ayırık nizam apartman yapısı konut alanlarındaki genişleme talebini dikkate alan özenli tasarımı ile de örnek teşkil etmektedir. 7 katlı yapının mimarı Hüseyin Terzioğlu'dur.

Manolya Apartmanı
Mimar: Şükrü Kocagöz
Alsancak
(yapımı sürmekte)

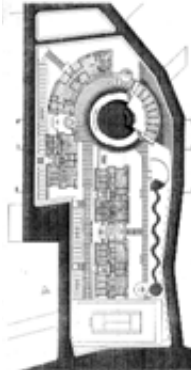
Şu an yapımı süren yapılardan bahsetmek gerekir ise kent içi çok katlı konutun ilginç örneklerinden biri dile getirilebilir.

Alsancak bölgesinde yapımı tamamlanmak üzere olan Mimar Şükrü Kocagöz'ün tasarladığı çok katlı konut yapısı da başka bir çok katlı konut yapısının yıkıldığı parsel üzerinde yükselmektedir. Apartman, yerinde daha önce bulunan yapıdan sadece iki kat fazla kat adedine sahiptir. Kent içi parsellerin neredeyse tükendiği günümüzde lüks konut talebi de göz önüne alınarak eski yapıların yerine yenileri tasarlanmaya başlanmıştır. Yapı saçaklı çatısı, düşey güneş kırıcı cephe elemanları ve renk ile hareketlendirilmiştir. Bu tür örneklerden İzmir'deki çok katlı konut yapı stokunun yenilenme sürecine girmeye başladığı görülmektedir. Yeni apartmanların cephelerinde daha çok renk kullanıldığı ve farklı malzemelerin bir arada kullanımı ile çeşitlilik yaratıldığı gözlemlenebilir.

Günümüzde kent içi çok katlı konut üretiminde azalma gözlenmektedir. Kent içindeki konut stoku maksimum kat adedine göre biçimlendiğinden, yıkılarak dönüştürülebilecek yapı veya boş parsel sayısı azalmıştır. 1990'lardaki lüks konut talebinin, kent merkezindeki sınırlı alanlar ile karşılanamaması nedeniyle çok katlı konut üretimi kent çeperlerine kaymıştır. Özellikle, lüks konut talebinin yoğunlaştığı Bostanlı, Bornova ve Narlıdere semtlerinde, nitelikli apartmanlara ve benzer blokların aynı alan içinde tasarlandığı, çok katlı konut sitelerine rastlanmaktadır. Yeni apartmanların yapıldığı Narlıdere'de, çevrenin dönüşümü henüz tamamlanmadığı için, çok katlı konut siteleri güvenlik sistemleri ile korunmaktadır. Bu tip yapılaşmanın ilk örneklerinden olan Çağlayan Sitesi 9 katlı üç bloktan oluşur. Mimar Nafi Çil'in 1995'te tasarladığı site, eğri yüzeyler içeren kütle tasarımı dışında, çevre düzenlemesi ile de nitelikli bir tasarım örneğidir. Yalın beyaz cepheleri ve bant balkon tasarımları ile, İzmir'deki tipik apartman cephe tasarımlarının çağdaş bir uygulaması olarak değerlendirilebilir.

Çağlayan Sitesi, 1995,
Mimar: Nafi Çil

Vural Caddesi,
İlca Mevkii, Narlıdere

Bu çalışma sonucunda kentimizde üretilen çok katlı konut yapıları hakkında elde edilen saptamalar kısaca şunlardır; İzmir'de apartmanlaşma, tek evlerin yıkıldığı parsellerin dönüştürülmesi ile oluştuğu için yoğun bir kent dokusu oluşmasına neden olmuştur. Ani kararlar ile dönüştürülen parseller, ada bazında tekrar planlanmamıştır ve kent içinde otopark, geçit ve yeşil alan azlığı gibi sorunlar ortaya çıkmıştır.

Plan tiplerinin değerlendirilmesi sonucu elde edilen saptamalar;

- 1950'li ve 1960'lı yıllarda tasarlanan konutlarda ortalama dört oda bulunmaktadır. Apartman girişleri ve daire girişleri geniş tutulan konutların, teras ve balkon boyutları da sonraki dönemlere kıyasla geniştir.
- 1960'ların sonu ve 1970'li yıllarda üç oda-bir salon olarak adlandırılan konutlar rağbet görmeye başlamıştır. Bir odası ışıklığa bakan tipik bitişik nizam apartman tipi ile daha çok daire içeren kat tipleri oluşmaya başlamıştır. 1970'lerin sonlarında apartman girişleri ve apartman merdivenleri daralmaya başlamış, 100-120 m² net alanlı daireler planlanmaya başlanmıştır. Çamaşır makinesi teknolojisinin evlere girmesi banyo adedini azaltmıştır. Çekirdek aile yaşamının yaygınlaştığı İzmir konutları küçülmeye başlamıştır. Bu küçülmenin başka bir nedeni de küçük parsellerde maksimum sayıda daire tasarlama çabasıdır.
- 1980'li yıllarda yapılan apartman planlarında ise 1970'lerin

sonunda görülen konutlarda ve apartman ortak alanlarındaki küçülme artarak devam etmiştir. Plansal benzerliklerin arttığı, tip projelerin uygulandığı dönemde cephe tasarımlarında da basitleşme görülmektedir.

- 1990'lı yıllarda düşük m²'li konutların yetersizliği ve lüks konut taleplerinin baş göstermesi ile kent çeperlerinde daha büyük parseller ve alanlar çok katlı konut uygulamalarına yer oluşturmaya başlamıştır. Yine dört odalı çözümler tercih edilmeye başlanmış, ayırık nizam yapılaşmanın uygulandığı yeni alanlarda dört cepheli aydınlık konut uygulamaları yapılmıştır.
- 2000'li yıllara geldiğimizde Türkiye ekonomisindeki toparlanma ile konut talebindeki artış İzmir'de de kendini göstermiş 1990'larda başlayan daha büyük m²'li (130-200 m²) çok katlı konut uygulamaları artarak ve plansal olarak büyüyerek uygulanmaya devam etmektedir.

Apartman girişlerinin tekrar tasarımlarında farklı malzeme renk ve kütle arayışlarının büyüdüğü planlarda, konutlarda da oda m²'lerinde büyüme görülmektedir.

Kent içi kavramının deforme olduğu, kent sınırlarının şekil değiştirdiği bugün, kent merkezi olarak tanımladığımız Konak, Alsancak gibi bölgelerde ise 20 kat ve üzeri yeni konut bloklarının yükselmeye başladığı görülmektedir, tıpkı Türkiye'deki diğer benzer büyük kent örneklerinde görüldüğü gibi. ■

Not: Bu çalışmadaki apartman örnekleri sayısı ile sınırlı kalmış, incelenen bazı apartmanlara yer verilememiştir.

Referanslar

- 1) İzmir Kent Rehberi 2005, Editör: Deniz Güner, İzmir Mimarlar Odası, İzmir, 2005
- 2) "Küreselleşme Sürecinde Konut Alanlarının Oluşumu ve Kentsel Mekâna Etkileri: İZMİR-ÇİĞLİ ÖRNEĞİ", Yrd. Doç. Dr. Yasemin Sayar (DEÜ, Mimarlık), Yrd. Doç. Dr. Dürin Süer (DEÜ, Mimarlık), Mimarlık 319 -Kentsel Mekan-, Mimarlar Odası Eylül-Ekim 2004.
- 3) "Yeni Tasarlanacak Apartman Tipi Konutlar İçin Planlama Kriterlerinin Belirlenmesi (İzmir Örneğinde Bu Kriterlerin Tespiti)", Osman Baran Uyan, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Bina Bilgisi Yüksek Lisans Tezi, Kasım 2004
- 4) İzmir Mimarlar Odası Arşivi
- 5) İzmir Konak Belediyesi İmar Müdürlüğü Arşivi
- 6) Arkitekt dergisi

Emel Kayın, Yrd. Doç. Dr.
DEÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Dönüşüm Sürecindeki Alsancak İçin Öneriler

Dönüşümün sadece tarihi bölgelerin ya da gecekonduların bir sorunu olmadığı, aynı zamanda modern kent merkezlerini de ilgilendiren bir sorun olduğu gerçeğiyle yüzleşmek, gelecek zamanlar için kaçınılmaz görünmektedir. Tüketim mekanizmalarının irkiltici bir hızla işlediği, en küçük objeden yeni yerleşim alanlarına kadar her şeyin hızla piyasaya sürüldüğü bir çağda fiziksel eskimesi henüz gerçekleşmemiş mekanların bile demode statüsüne girmesi, terkedilmeyi ve çöküntüyü hızlandırmaktadır. Çağın gelişim hızı içerisinde kendisini yenileyemeyen, güncelleştiremeyen ya da iyileştiremeyen her bölgenin bir zaman sonra dönüşüm tartışmasının konusu olacağını öne sürmek, hiç de radikal bir iddia olmayacaktır. Ülkemizde 20. yüzyılın ortasından sonra yaşanan kentleşmenin, kentli bireyin mekana ilişkin "sağlık, huzur, güven" vb. temelli ihtiyaçlarını geri plana atarak, yoğunluk arttırmayı öne çıkaran bir tutum izlemesi ve süreç içinde "kentsel mekanı iyileştirmeye çalışmak" yerine "yoğunluğu daha da arttırmak için mekanı uç boyutlarda zorlaması" günümüzde modern merkezlerde ciddi sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sorunların karmaşıklaştığı ve çözüm için uzun vadeli çalışmaların gerektiği noktalar da ise terkedilme ve çöküntü başlamaktadır.

Küresel ölçekte ve ülke düzeyinde tanımlanan bu olguların İzmir'deki en çarpıcı göstergelerinden biri de Alsancak bölgesidir. İzmir kenti "Kemeraltı Kentsel-Arkeolojik Siti, Gürçeşme, Uzundere, Limontepe gibi çeper yerleşimler ve Liman Arkası Bölgesi" gibi alanlar üzerinden kültürel miras ya da gecekondular temelli dönüşüm olgularını tartışırken, pek de hazırlıklı olmadığı bir şekilde "modern merkez Alsancak'ın dönüşümü" sorunu ile yüzyüze gelmiştir. "Modern kent şeması- yapıları-yaşantısı" ile sunduğu statüye bağlı olarak, Erken Cumhuriyet döneminde beri İzmir'in köklü ailelerini tarihi bölgelerden kendisine

çeken Alsancak, günümüzde yaşadığı sorunlar yüzünden Narlıdere, Zeytinalevi gibi uzak merkezlere göç vermektedir. Eğer müdahale edilmezse, tarihi bölgelerin terkedilme sonucu yaşadığı geçiş dönemi sorunları ve çöküntü, Alsancak'da da şimdikiinden daha güçlü bir biçimde yaşanacaktır. Bu makale, dönüşüm sürecindeki Alsancak'ın kimliğini, karakteristiklerini, tarihsel geçmişi ile ilişkilendirerek çözümlemeyi, bölgenin iyileştirilmesi konusunda gündemde olan önerileri tartışmayı ve farklı kesimlerin kentsel mekan üzerindeki haklarını dikkate alan öneriler geliştirmeyi deneyecektir.

Alsancak İçin Sınır Tarifleri ve Bölgenin Mekansal-Yaşamsal Karakteristikleri

Alsancak'ın dönüşümü tartışmasında öncelikle ele alınması gereken konular, Alsancak'ın "neresi olduğu" ve "nasıl bir yer olduğu"dur. Yere ilişkin ilk sorunun yanıtı Alsancak'ın idari sınırlarının ötesinde kent halkının imgelemindeki sınırlarını kapsamaktadır. Kimliğe ilişkin olan ikinci sorunun yanıtı ise, bölgenin geçmişinden evrilerek gelen ve "Alsancak'ı Alsancak yapan" karakteristiklerin neler olduğuna ilişkindir. Alsancak'ın geleceği konusundaki öneriler ancak "yer" ve "kimlik" konusundaki bu belirlemelerin ardından geliştirilebilecektir.

Alsancak'ın "neresi olduğu" sorusunun kapsamında ilk vurgulanabilecek olan, "Alsancak" tanımının, içerisinde kültür – eğlence – ticaret - konut işlevlerinin bulunduğu, kentin en renkli, hareketli çekim merkezlerinden biri olan ve günümüzde çeşitli sorunlarıyla gündeme gelen Alsancak Mahallesi'nden çok daha geniş bir alanı kapsadığıdır. İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan kent rehberindeki haritalarda Alsancak Mahallesi'nin sınırları, kentin Cumhuriyet öncesi yapılanması

barındıran tarihi sokaklarla, geçmişten bugüne en yoğun arterlerden birini oluşturan Kıbrıs Şehitleri Caddesi'ni kapsayan alan sınırları içerisinde tariflenmektedir (İzmir Şehir Rehberi, 1998, s.63). Kent halkının imgeleminde ise kentin prestij mekanı Alsancak, "Pasaport-Alsancak Garı-Kültürpark" arasında kalan ve "Alsancak, Kültür, İsmet Kaptan, Akdeniz, Mimar Sinan" Mahalleleri'nin sınırlarına giren alanlar olarak belirginleşmektedir. Bu algı, özel bir kuruluş tarafından hazırlanan bir kent rehberinde de izlenebilmektedir. "Mıntıka" ve "semt" tariflerine yer verilen bu rehberde Alsancak Mıntıkası "Akdeniz, Alsancak, Çınarlı, Ege, İsmet Kaptan, Kahramanlar, Kültür, Umurbey, Mimar Sinan, 27 Mayıs" Mahalleleri olarak belirlenmektedir (Guide To İzmir-İzmir Rehberi, 1992, s.202-203, 211-212). Bu sınır tanımlamaları şu nedenle büyük önem taşımaktadır. İfade edilen sınır tanımlamaları, Alsancak'ın dönüşümü tartışılırken bütünlük içinde ele alınması gereken alanın kapsamını işaret etmektedir.

Alsancak'ın "nasıl bir yer olduğu" tartışmasında ise, öncelikle bölgenin tarihsel süreçte evrilerek biçimlenen karakteristikleri ve bunların kentlilerin imgelemindeki yeri belirlenmelidir. Bölgedeki yaşantıya ve mekana ilişkin tarihsel temelli karakteristikler şu şekilde saptanabilmektedir:

-Statü: Bölge geçmişinden bugüne değin mekansal ve yaşamsal parametreler açısından yüksek prestijli bir mekan olarak algılanmaktadır.

-İşlevler: Ticaret, iş, eğlence, kültür, konut aktiviteleri bölgede geçmişten bugüne içiçe geçmektedir.

- Önemli bir ticaret ve iş merkezidir.
- Kentin eğlence ve kültürel yaşantısında belirgin bir rol üstlenmektedir.
- Yüksek statüsü ve merkezin sunduğu olanaklar dolayısıyla konut alanı olarak tercih edilmektedir.

-Sosyal Örüntü: Farklı sosyal kesimlerin biraraya geldiği, çok kimlikli bir sosyal örüntüye sahiptir.

Yukarıda sıralanan karakteristikler, geçmişten bugüne bazı dönüşümler geçirmekle birlikte, Alsancak'da varlıklarını dominant biçimde sürdürmekte ve herbiri diğerini etkileyerek bölgenin kent bütünündeki öznel imgesini ya da kimliğini yaratmaktadır. Bu noktada öncelikle vurgulanması gereken, Alsancak'ın sahip olduğu yüksek statüyü büyük oranda, mekandaki "hareketli sosyo-kültürel yaşantı"ya ve "modern-öncü yapılanmalar"a borçlu olduğudur.

Bölgenin Cumhuriyet öncesi mekansal ve sosyal yapılanması, liman faktörüne paralel biçimde karmaşık ve hareketli bir örüntü göstermektedir. İzmir'in 17. yüzyılda başlayan ve 19. yüzyılda tümüyle belirginleşen ticari yükselişi paralelinde gelişen kozmopolit sosyal doku, varlığını bu bölgede, Avrupa kökenli tüccarlar ve gayrimüslim azınlıklarla ortaya koymuştur. Tarihsel kaynaklar ve mekansal izler, her etnik topluluğun kendi mahallesinde, kendi inanç, gelenek ve tercihleri doğrultusunda yaşadığı bir kentsel yapılanma içinde, Türkler ve Museviler'in kentin yukarı kısımlarına, Frenkler'in kıyı bandına, Ermeniler'in Basmahane ve Kahramanlar'a, Rumlar'ın da Alsancak Garı ile

Ermeni Mahallesi arasında kalan alana yerleştiklerini ortaya koymaktadır (Bruyn, 1725, s.83-84, 108-110; Pockocke, 1773, s.19; Georgiades, 1885, s.93). Özellikle bu dönem kentinde dış ticareti ve buna bağlı kapitali ellerinde bulunduran Avrupalı tüccarlar, ülkelerindeki yaşam biçimini ve yapı türlerini yaşadıkları bölgeye taşıyarak yüksek statülü bir mekan yaratmışlardır. Bir başka deyişle Osmanlı İmparatorluğu'nda 18 yüzyıla temellenen, ancak varlığını 19. yüzyılda somutlaştıran "modern" unsurlar, İzmir'de kıyı bölgesinde ortaya çıkmıştır.

Alsancak'da yoğun yüksek yapı dokusu

Alsancak bölgesi, Osmanlı döneminde çok kimlikli-çok kültürlü bir yapı sergilemektedir. Etnik bölgesel ayrılmalar, ticaret – konut – eğlence - kültür işlevlerinin kentsel mekandaki birliğliğini ve yoğunluğu getirmiştir. Bölgenin en yoğun arteri olan ve bir bölümü sonraki Mesudiye - Kıbrıs Şehitleri Caddesi'ne karşılık gelebilecek konumdaki Frenk Sokağı, İtalyanca, Fransızca, İngilizce, Hollanda dilleriyle konuşulan, farklı mezheplerden rahiplerin dolaştığı, çeşitli ulusal bayramların kutlandığı, bütün gün ve gece açık kabarelerde yenilip içilip dansedilen "yabancı ülke görünümünde" bir sokak olarak tanımlanmakta-

dır (Tournefort, 1717, s.374-375). 19. yüzyılda İzmir ticaretinin dışı eklemelenmesi belirgin hale gelirken, yaşantıdaki ve mekandaki gelişmeler de bunu izlemiş, kıyı-liman bölgesinin statüsü artmıştır. 1856'da İzmir-Aydın demiryolu ve 1867'de rih-tım için verilen imtiyazlarla (Rougon, 1892, s.145-149; Georgi-ades, 1885, s.154-163) girişilen büyük imar hareketinin yanı-sıra, gelişen kentin iletişim, yönetim ve hizmet ihtiyaçlarını kar-şılayacak yeni yapıların inşası, kentsel mekanı dönüştürmüştür. Rih-tımın yapılmasıyla birlikte, eskiden küçük sahil yolu Marina ile sınırlanan kıyı yaşantısı genişlemiş, eğlence ve kültür aktivi-teleri, ticaret ve hizmet aktiviteleri ile birlikte Kordonboyu'nda yerlerini almıştır. Bu dönemde Frenk Sokağı da denizin doldu-rulması ile elde edilen verhaneler ve çevresinde genişlemiş, Frenk Çarşısı olarak anılan Batı tarzı ticari merkez oluşmuştur.

Rih-tımın inşasıyla birlikte, kıyı boyunca uzanan kafeler, biraha-neler, kulüpler, tiyatrolar, oteller, eğlence ve kültür hayatında yerlerini almış ve hareketlilik değişen oranlarda tüm bölgeye

Gazi İlköğretim Okulu

yayılmıştır. Costi, Eden, Alhambra, Corinne, Posseidon kafeleri, Strasbourg, Viennoise birahaneleri, Euterpe, Cammarano, Eksa-risteron, Paradisos tiyatroları, Theatre des Quais, Theatre du Jar-din de l'Eden tiyatro-kafeleri, Sporting Kulüp, dönem kaynak-larında adı geçen tesislerden bazılarıdır. Kaynaklarda, Fransız, İtalyan, Yunan opera-operet kumpanyalarının kente gelip gitti-ğinden, kafelerde çeşitli dillerden şarkılar söylendiğinden, Paris kafe gösterilerinin ardından ilk gösterilerin buralarda sunuldu-ğundan, limanda donanma bulunduğu zaman balolar düzen-lendiğinden söz edilmektedir (Cuinet, 1894, s.464-465, 467-468; Akçura, 1985, s.4-5; Sevinçli, 1994, s.15-16). Dini bay-

ramlarda ellerinde gümüş buhurdanlıklar ve ikonalar taşıyan papazlar eşliğinde ilahiler söyleyen Rumlar, "Mardi Gras" sıra-sında müzisyenlerin eşlik ettiği maskeli bir topluluk olarak do-laşan Katolikler, yabancı milletlerin ulusal bayramları sırasında süslenen Frenk Sokağı ve Rih-tım, düzenlenen renkli davetler, metinlerde karşılaşılan yaşamsal ve mekansal tasvirlerdir (Cu-inet, 1894, s.465-466; Housepian Dobkin, 1988, s.105; Politis, 1994, s.71, 288). İşgal yıllarına ilişkin anlatılarda bile, bölge-deki eğlence hayatının canlı olduğu, Kraemer Palas Oteli'nde danslı partilerin düzenlendiği, yabancı opera topluluklarının kente gelip gittiği, bazı tiyatroların çalışmayı sürdürdüğü ve ka-felerde iyi giyimli kişilerin oturduğu gibi, notlar aktarılmaktadır (Housepian Dobkin, 1988, s.107; Toprak, 1992, s.234). Bölge-deki renkli sosyal yaşam ve mekan, 1922 yangını ile güçlü bir kırılmaya uğrasa da, kent kısa sürede toparlanmış ve yeni bir çizgi üzerinde gelişimini sürdürmüştür.

1922 yangını, Alsancak bölgesinin Cumhuriyet öncesini belge-leyen yapı stoğunun önemli bir bölümünü enkaz haline getir-miş olsa da, İzmir, bu enkaz üzerinde Cumhuriyet ideolojisine paralel "yeni-modern" bir kentsel mekan kurmayı ve aynı doğ-rultuda bir yaşantı yaratmayı başaramıştır. Danger-Prost pla-nının önermeleri doğrultusunda gelişen "ışın-sal bulvarlar-mey-danlar" şeması, yeni kentsel örüntüyü belirlerken, "modern" konutlar da yeni yaşam biçiminin mekanlarını oluşturmıştır. Az katlı, ama her dairesinde farklı ailelerin oturduğu "kübik ev-ler" apartmanların öncülleri olarak değerlendirilebilir. Kamusal yapılarda "ulusal dil arayışları" kadar "modernist üslubun yansı-maları" da mevcuttur. 1936'da açılan Kültürpark ise, çağdaş bir kentin ihtiyacı olan yeşil alanı sağlamanın yanı sıra, bünyesinde barındırdığı sosyo-kültürel donanımlarla modern yaşam biçimi-ni kentlilere benimsetmeyi hedefleyen bir mekan konumunda-dır. Bu dönemde Alsancak bölgesi 19. yüzyıla göre daha sakin ve tanımlı bir yapı göstermekte olsa da, eğlence-kültür aktivite-leri bu alandaki varlığını sürdürmüştür. Belediye Şehir Gazino-su, alafanga müzik dinlenebilen Zühre Gazinosu, dansetmek olanağı bulunan Yıldız ve Turkuvaz barları ile İzmir Palas Ote-li'nin dansingi, bölgedeki eğlence mekanları olarak öne çıkar-ken; Birinci Kordon'daki Tayyare Sineması ise, sahip olduğu sahne düzeni dolayısıyla, gerektiğinde operet ve varyete temsil-lerine olanak sağlayan bir tesis olarak adını duyurmaktadır (İz-mir Rehberi, 1934, s.215). İzmir Enternasyonal Fuarı ve Kültür-parkı içerisinde gelişen kültür ve eğlence aktiviteleri de, niteli-ği değişerek de olsa, Cumhuriyet Dönemi boyunca varlığını sürdürmüştür.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde "düşük yoğunluklu" ve "mo-dern" donanımlara sahip bir bölge olarak nitelenebilecek Al-sancak'ın gelişimi yüzyıl ortasından sonra yön değiştirmiş; bir taraftan Büyük Efes Oteli gibi uluslararası stilde tasarlanan ve kentin modernleşme iddiasını güçlü bir şekilde somutlaştıran yapılar inşa edilirken, çok katlı yapılaşma da artmıştır. Özellikle 1965 tarihli Kat Mülkiyeti Kanunu'nun ardından apartmanlar çoğalmış ve 1980 sonrasında az katlı modern konutların son örnekleri de yokedilmiştir. Sekiz katlı apartmanların bir set

oluşturacak biçimde kıyıyı kapladıkları bu süreçte, alt yapı, ulaşım, otopark, körfezin kirlenmesi gibi sorunlar ortaya çıkmış; 1990'lı yıllarda ulaşım sorununu çözmek için, 19. yüzyıl rıhtımını yokederek deniz dolgusu üzerinde geniş-hızlı yol yapma düşüncesi ortaya atılmıştır. Büyük tepki toplayan tasarı, uygulamaya başlandıktan sonra durdurulmuş ve 2000 yılında dolgu alan üzerinde rekreatif - kamusal bir alan düzenlemesi gerçekleştirilmiştir. Günümüzde yeme-içme, eğlence aktivitesi kıyı bölgesi ve ona açılan tarihi sokaklar üzerinde yoğunlaşırken, Kıbrıs Şehitleri Caddesi ve ilişkili arterlerde, eğlenceye kültürel aktiviteler katılmakta, değişen oranlardaki alışveriş de yoğunlaşmayı arttırmaktadır.

Alsancak'ın Dönüşümüne Yönelik Öneriler

Alsancak, şu an itibarıyla hem "dönüştürücü mekansal gelişmelere" hem de "içeriği tüm farklı sosyal kesimlerin ihtiyaçlarını kapsayacak biçimde kurgulanmış bir sosyo-ekonomik / sosyo-kültürel projeye" ihtiyaç duymaktadır. Dönüşümün alt yapısı, kentsel mekanın geçmişten bugüne evrilerek gelen karakteristikleri üzerinden kurulmalıdır. "Alsancak'ı Alsancak" yapan karakteristikleri yoketmek yerine, bu karakteristiklerin vurgulu hale getirilmesi, sağlıklılaştırılması ve çağa uyumlanması gerekmektedir. Mekan ve insan üzerinde ayrıntılı analizler paralelinde ve interdisipliner katkılarla hazırlanması gereken bir dönüşüm stratejisini ilgilendirebilecek bazı öneriler aşağıda sunulmaktadır.

1. Alsancak kültür, eğlence ve alışveriş aktivitelerinin odaklandığı bir merkez olması itibarıyla, yalnızca burada yaşayanların değil, farklı bölgelerde yaşayan kentlilerin de yoğun ilgi alanında olan bir kentsel mekandır. Alsancak'ta geçmişten bugüne varlığını sürdüren bu kimlik korunmalı ve bölgedeki kültür-eğlence aktivitesi sağlıklılaştırılarak geliştirilmelidir.

Son dönemde kültür ve eğlence aktivitelerini barındıran hemen her metropol merkezinde karşılaşılabilen marjinal gruplar ile diğer gruplar arasındaki çatışmaların artması paralelinde, Alsancak'ın kimliğini radikal biçimde değiştirebilecek öneriler gündeme gelmeye başlamıştır. Bu kapsamda ortaya atılan görüşlerden biri, daha ziyade Kordonboyu ile tarihi sokaklara yayılan eğlence sektörünün Alsancak'dan taşınması ve marjinal grupların buradan gönderilmesidir. Eğlence sektörünün taşınması önerilen alanlar arasında geleneksel çarşı Kemeralı'nın da adı geçmektedir. Bölge halkının bir kısmı tarafından kolay bir çözüm olarak benimsenen bu düşünce, içerisinde mekansal kimlik dejenerasyonu, kentli haklarının ihlali gibi ciddi tehlikelerle, yeni çözümsüzlükleri barındırmaktadır. Bu noktada öncelikle ifade edilmesi gereken, bir metropol merkezinin rahatsızlık duyulan herşeyin dışarıya atılıp, kent dışı konut sitelerine özgü bir sterilizasyonun sağlanabileceği bir alan olmadığıdır. Metropol merkezleri, farklı grupların birarada yer aldığı, üzerinde her kesimin hakları bulunan, anlaşmaların ve çatışmaların yaşandığı, dinamik, karmaşık, asla düzensiz değil, ama kaotik yerlerdir. Bu yerleri bir çekim merkezi haline getiren de, kendilerine özgü yapılanmalarıdır. Üstelik metropollerin karmaşık ve

kozmopolit örüntüsü, çoğu kere sanatsal-kültürel üretimlerin gerçekleştiği ve onları besleyen ortamların hayat bulduğu yerlerdir. Merkezin cazip olanaklarının, konut siteleri ölçeğindeki bir sterilizasyon ile bütünleşmesini istemek, aslında paradoksal bir taleptir.

Sokaklara yayılan yeme, içme, eğlenme aktiviteleri ile mekandaki hareketliliği, geçmişten bugüne önemli bir karakteristik olarak bünyesinde barındıran Alsancak'dan bu işlevlerin taşınması, bölgenin kimliğini zedeleyeceği gibi; taşınması istenen aktiviteler Kemeralı'nın geleneksel yapısı ile de uyum sağlamayacaktır. Ege-Akdeniz coğrafyasında yer alan bir kentteki kıyıliman bölgesinin tarih içinde evrilerek gelişen yaşamsal formlarının, bölgeden sert müdahalelerle koparılmasının kentsel mekanın içini boşaltacağı açıktır. Böyle bir uygulamada yaşantıdaki renkliliğin kaybolmasının yanı sıra, eğlence sektörünün yerleştiği tarihi yapıların boşaltılmasından doğacak yeni sorunların ortaya çıkması söz konusu olacaktır. Konut olarak kullanı-

Sevinç Pastanesi karşısındaki son kentsel boşluk; Fransız hastanesi ve Şapel-Lojman binası

mı artık tercih edilmeyen tarihi yapıların, ani bir boşaltma durumunda, hem yıkılma tehlikesiyle karşılaşması, hem de yasa dışı aktiviteleri çekmesi olasıdır. Mekanı boşaltmayı düşünmek yerine, eğlence yerlerinin çalışma saatları ve çalışma biçimleri konusunda öneriler ya da gürültüye yönelik fiziksel tedbirler geliştirmek daha doğrudur. Marjinallerin gönderilmesi düşüncesi ise, bu yüzyılda asla dile getirilmemesi gereken hak ihlallerini kapsamaktadır. Bir bölgede sorun yaratan gruplar varsa, onları başka bir bölgeye yönlendirmeyi düşünmek yerine, sorunların kökenine inen stratejiler üretmek gibi daha zor, ancak daha kalıcı çözümler üzerinde çalışılmalıdır. "Farklı gruplar arasında birbirlerinin yaşamsal tercihlerine karşı hoşgörü geliş-

tirmek, evsizler için barınak oluşturmak, yasadışı sektörlerde çalışanlar için rehabilitasyon ve iş edindirme programları hazırlamak, güvenliği artırarak yaşayanların zarar görmesini engellemek" bu tür stratejilerin başlıklarından bazıları olabilir.

2. Alsancak'ın yaşadığı sorunların en önemli nedenleri arasında, mekanın fiziksel olarak yıpranması gelmektedir. Mekanın iyileştirilmesi, yalnızca "tarihi binalar"ı değil, "yeni binalar"ı ve "kentsel boşluklar"ı kapsayıcı bir süreci içermek durumundadır. Oysa Alsancak'da, 20. yüzyılın büyük bir bölümünde, tarihi yapılar yıkılmaya bırakılmış, yeni yapıların uygar bir kente ulaşan bakım ve iyileştirmeleri sözkonusu olmamış, kentsel boşluklar ise aralıksız yokedilmiştir.

1930'lardan kübik ev, Nebahat Dolman yaşlı barındırma merkezi

Özellikle 20. yüzyılın ortasından sonra, Alsancak'da çözümler, "zor ama uzun vadede nitelikli sonuçlar getirebilecek öneriler" üzerinden değil, "kolay ama uzun vadede sorun getirmesi kaçınılmaz öneriler" üzerinden geliştirilmiştir. Örneğin Kat Mülkiyeti Kanunu'nun çıktığı 1965'den sonra kentin konut ihtiyacını karşılamak için alternatif alanlar aramak ve belki de bugün kent çeperlerindeki dönüşüm sorununun bu kadar kronik hale gelmesini önleyebilecek yeni merkezler oluşturmak yerine; Alsancak'da Cumhuriyet öncesi ve Erken Cumhuriyet Dönemi mekansal birikimi yokedilmiştir. Yıkılan tarihin yerine inşa edilen ve kentsel mekanı soluksuz bırakan yüksek bloklar ise, ulaşım, otopark, yeşil alan, hizmet vb. ihtiyaçlar açısından bugün içinde bulunulan çözümsüzlüğün ve bunun sonucu olan terk edilmenin alt yapısını hazırlamıştır. Bir diğer örnek, yoğunlaşan yapılaşma sonucunda artan kanalizasyon sorununun, kolay yoldan atıkların körfeze verilmesi ile çözülmesi yüzünden uzun

vadede denizin yitirilmesi ve yeniden kazanılabilmesi için büyük çabalar gösterilmesinin gerekmesidir. Neredeyse tüm kentliler bu sonuçlardan yakındıkları halde, geçmişten ders alınmamış ve kolay çözüm önerilerinden vazgeçilmemiştir. Öyle ki çok yakın bir geçmişte, bu kentte ve kentin en modern yeri olan Alsancak'da, ulaşım sorununu çözebilmek için geliştirilen çözüm, toplu ulaşım ağırlık vermek ya da çevresel ulaşım ağları üzerinde öneriler geliştirmek değil; yalnızca "Alsancak'ı Alsancak yapan" değil, "İzmir'i İzmir yapan" en önemli unsurlarından biri olan "Kordonboyu"nu yokedip yerine kentlilerin denizle ilişkilerini kesecek geniş-yüksek-hızlı bir yolun yapılmasıdır. Bu girişim şimdilik büyük çabalarla geçirilmiş olsa da, halen kentte dile getirilebilmekte ve basında yer bulabilmektedir. Alsancak'a ilişkin en güncel kolay çözüm önerilerinden biri de, hastane ihtiyacına ilişkindir. Bölgenin yoğunlaşan sağlık ihtiyacını karşılayabilmek konusunda geliştirilen öneri, bu işlev için Alsancak Mahallesi'ni çevreleyen ve makalenin birinci bölümünde "Alsancak Mıntıkası" olarak belirlenen alanlarda sakin-kolay hizmet alınabilir yeni bir yer araştırmak yerine; kentliler için Sevinç Pastanesi ile özdeşleşen bir toplanma noktasını teşkil eden, eğlence-kültür aksının başlangıcını oluşturan, rekreatif temsiliyeti güçlü bir alanda yüksek bir hastane bloğu inşa edilmesidir. Üstelik bu bina Alsancak'da Cumhuriyet'in erken modern kentinden geride kalan son iki anıtsal binadan birisini yıkarak ve bölgede nadiren kalmış olan kentsel boşluklardan birini daha yokederek yapılacaktır. Henüz uygulanma fırsatı bulamamış olan bu önerinin gerçekleştirilmesi durumunda, kentsel mekanın yeni yoğunluklarla yüklenecek olmasının yanı sıra, "Alsancak'ın geçmişinden bugüne taşıdığı kimlikleri vurgulayarak dönüştürülebilmesine yönelik bir başlangıç" fırsatını içinde barındıran bir alanın kaybedilmesi de sözkonusu olacaktır.

Alsancak, kentin yalnızca "18. ve 19. yüzyıllardaki modern yüzü" değil, aynı zamanda "Erken Cumhuriyet dönemindeki modern yüzü" olarak görülmelidir. Cumhuriyet ideolojisinin mekansal temsili olarak Alsancak mıntıkasını kapsayan alanlarda şekillenen modern kentin izleri, 20. yüzyılın ortasından itibaren yokedilmiştir ve geride kalan sınırlı iz de yokedilmeye çalışılmaktadır. Kentsel ölçekte caddeler, sokaklar ve "Kültürpark-Fuar" ile temsil edilebilecek Cumhuriyet'in erken modern ruhu, yapısal ölçekte "Gazi İlkokulu" ile "18. yüzyıl Fransız Hastanesi" parselinde yer alan ve bir şapel ile bütünleşen lojman binası" ve "Nebahat Dolman Yaşlı Barınma Merkezi" gibi sınırlı yapılar ile somutlanmaktadır.

Yukarıda açıklanan ve "modernleşme" üzerinden kurulan kimlikler dolayısıyla, kentliler için halen önemli bir merkezi oluşturan ve Sevinç Pastanesi ile simgeleşen meydan ile çevresi, Alsancak için kurgulanabilecek bir dönüşüm hareketi için son derece önemli bir noktayı teşkil etmektedir. Bu alan "Cumhuriyet öncesi İzmir'i ile Cumhuriyet'in erken modern İzmir'i arasında bir kesişme noktası"dır. İçinde bulunduğu karmaşa dolayısıyla meydanlaşamayan bu alan, bir tarafından Kıbrıs Şehitleri Caddesi ve çevresindeki 18-19. yüzyıl konutlarını barındıran tarihi sokaklara, diğer yandan ise Kültürpark'a uzanan modern bul-

varlara geçiş vermekte; ayrıca ilişkilendiği bulvarın bir ucunda Alsancak Gar ve demiryolu üniteleri, diğer ucunda ise kentin mimarlık serüveninde bir kırılma noktasını temsil eden Büyük Efes Oteli ile Cumhuriyet Meydanı yer almaktadır. Kent ve yaşıntısında böylesine özel bir konum üstlenen bir alan için, üstelik de Alsancak'ın dönüşüm sorunu ile yüzleşmenin kaçınılmaz olduğu bir dönemde, ortaya atılabilecek en yaratıcı düşünce, bu alana cephe veren bir parselde yeni-yüksek bir hastane bloğu inşa etmek mi olmalıdır? Elbette hiç kimse hastane inşasına karşı değildir. Ancak İzmir kenti, özellikle de Alsancak, konut ihtiyacı için Cumhuriyet öncesi ve Erken Cumhuriyet dönemi sivil dokusunu yoketmesinin, kanalizasyon ihtiyacını körfezden karşılamasının, ulaşım ihtiyacı için ise 19. yüzyıl Kordon'unu yoketmeye kalkmasının bedellerini ödemiştir ve halen de ödemektedir. Yıkıp yapmaya dayalı anlayış, çeperde kamusal arazi yaratmanın daha kolay olduğu yıllarda bile, hastane işlevini taşımayı ve 18. yüzyıl -Erken Cumhuriyet Dönemi arasında oluşan mekanı koruyarak dönüştürmeyi düşünmemiş; onun yerine, mevcut yapıların bir bölümünü yıkarak yerine çok katlı bir blok getirmiştir. Şimdi, ihtiyaç bir kez daha karşılanmadığı için, Cumhuriyet'in erken modern İzmir'i ile 18. yüzyılın öykülerini bütünleştiren şapel - lojman binasının yıkılması gerekmektedir. Peki sıra bir süre sonra 18. yüzyıl hastanesine mi gelecektir? Kent, ihtiyaçlarını, kültürel birikimini ve doğal potansiyellerini yoketmeden karşılaması gerektiğini artık kabul etmek durumundadır. Aksi takdirde Alsancak'ın da, başka merkezlerin de terkedilme ve çöküntü tehlikesiyle yüzyüze gelmeleri kaçınılmaz olacaktır. Ne kadar paradoksal ki, Cumhuriyet dönemi boyunca yokedilmeye uğraşılan kültürel ve doğal potansiyellerden geride kalanlar, hem kentsel mekan için farklı öyküler barındırdıkları, hem de düşük yoğunlukları ile mekanı rahatlatıcıları için, bu bölgelerin yeni değerler üstlenmelerinde büyük önem taşıyacaktır. Alsancak için bu kapsamdaki son kentsel sığınaklar, koruma altındaki sokaklar ile Cumhuriyet'in erken modern İzmir'inden günümüze ulaşan birkaç yapı, Kordonboyu ve Kültürpark ile sınırlıdır.

Alsancak'ın dönüşüm projesi, koruma altındaki tarihi sokakların sadece yüzeysel değil kapsamlı uygulamalarla sağlıklılaştırılması ve Cumhuriyet'in erken modern kentinden geride kalanların mekanda okunabilir hale getirilmesi çalışmalarının yanı sıra; yeni ama fiziksel olarak yıpranmış binaların iyileştirilmesine yönelik çalışmaları da kapsamalıdır. Pek çok dönüşüm uygulamasının radikal kararları içermesi kaçınılmazdır. Kentsel mekana yeni bir soluk getirebilecek çağdaş yapıların tesis edilebileceği alanların neresi olabileceği konusu üzerinde çalışmalar yapılmalı, Alsancak Mahallesi'nin tıkanıklığını aşabilmek için, bazı hizmetlerin uzun vadede Alsancak Mıntıkası kapsamındaki kalan arka bölgelerde yaratılacak kamusal alanlara taşınması olasılığı düşünülmelidir. Bu mıntıka içerisinde, Kahramanlar-Şehitler Caddesi-Ege Mahallesi üçgenindeki arka bölgelerde örneklenebileceği gibi, bir bölümü henüz gevşek bir örüntü gösteren kentsel mekanlar bulunmaktadır.

Sevinç Pastanesi ile simgeleşen meydan ve çevresi, Alsancak'ın dönüşüm çalışmaları için bir başlangıç oluşturma potansiyelini

taşımaktadır. Gazi İlkokulu, Fransız Hastanesi parselindeki şapel-lojman bloğu ve Nebahat Dolman Yaşlı Barınma Merkezi'ni kapsayan aks, Cumhuriyet'in erken modern İzmir'ini temsil eden bir "mimari park" olarak düzenlenmek suretiyle vurgulu hale getirilmeli; hastanenin yoğunlaştırılması yerine, bu işlevin uzun vadede Alsancak Mıntıkası çeperlerinde belirlenecek yeni merkeze aşamalı biçimde taşınması planlanmalıdır. Önerilen mimari park kapsamındaki yapılar, İzmir mimarlığının o döneminde varolan "ulusalcı" ve "modernist" üsluplardan yansımaları örneklemektedir. 1934 tarihli ve dönemin önemli mimarlarından Necmettin Emre tarafından projelendirilen Gazi İlkokulu, "streamlined moderne" olarak adlandırılan eğilimi ifade ederken; 1930'lara tarihlenen Nebahat Dolman Yaşlı Barınma Merkezi "kübik ev" modelinin yerel bir denemesini oluşturmakta, Fransız Hastanesi bahçesinde yer alan ve 1940 öncesi kadastral paftalarda görülen şapel-lojman bloğu ise, dönemin kamu yapılarındaki genel eğilimler ile yer yer "ulusalcı öykünmeler" yansıtmaktadır.

Dönüşümün ilk aşamasında hastane işlevi mevcut yüksek blokla sınırlandırılarak, "18. yüzyıl Fransız Hastanesi ve onunla ilişkili şapel -lojman binası ile Gazi İlkokulu"nu kapsayan ve kentin "18. yüzyıldan Erken Cumhuriyet'e uzanan modernleşme öyküsünü yansıtan" mekansal oluşum, Alsancak'a yeni bir soluk getirecek kültürel-rekreatif kullanıma açılmalıdır. Gazi İlkokulu salonunu kentsel kullanıma açmak bu kapsamdaki önemli bir harekettir. Uzun vadede ise, hastane işlevinin tümüyle taşınması gerçekleştirilerek bu alanda "İzmir kentinin kültürel birikimini koruduğunu ve Cumhuriyet ruhunu unuttuğunu temsil edebilecek çağdaş bir mekan" yaratılmalıdır. Bu mekan, "tarihsel olan"ın doğru ve yaratıcı müdahalelerle ele alındığında "çağdaş hale" getirilebileceğini ortaya koyabilecek tasarım yaklaşımlarıyla oluşturulmalıdır. Kıbrıs Şehitleri Caddesi ise, tarihi ve yeni yapılarıyla birlikte ele alınarak sağlıklılaştırılmalı, bazı parsellerde yenileme uygulamasına girilmelidir. Bu arter üzerine yerleştirilecek bilgilendirme panolarıyla Eski Frenk Çarşısı'na referanslar verilmeli, kentin tarihinde "Doğu-Batı, geleneksel-modern" gibi kimliklerle somutlanan ikili merkez oluşumu kentlilere hatırlatılmalıdır. Tarihi sokaklardaki kültür ve eğlence aktivitesi sağlıklılaştırılarak geliştirilmeli, yapılarındaki onarımlar kapsamlı hale getirilmelidir. Özetle Alsancak, kentsel mekanda yüzyıllardır sürdürdüğü modern-öncü konumunu, tarihe ait olanın korunması ve çağdaş mimarlığın geliştirilmesi yönündeki çalışmalarla sürdürmelidir.

Bölgedeki aşırı yoğunlaşmanın getirdiği mevcut sorunlar çözümlenemezken, yeni yoğunlaşmalar yaratmak yerine, kentsel boşluklar üzerinde çalışılmalıdır. Boşluk kavramı, yalnızca yapılaşmamış parseller anlamında değil, az katlı-bahçeli yapılaşmaların bulunduğu düşük yoğunluklu parselleri de kapsayacak bir içerikle kullanılmalıdır. Alsancak mıntıkasında son dönemde sayıları artan ve gabarisi mevcut dokunun iki katından fazla olan yüksek blokların, belirli bir kentsel stratejinin parçasını teşkil etmemesi, üzerinde önemle durulması gereken bir hususdur. Bu yapılar, nefes almaya ihtiyaç duyan Alsancak'ı daha da sıkışık hale getirmenin ötesinde, kentsel

silueti radikal bir biçimde dönüştürmektedir. Bütün kıyı kentleri gibi İzmir kenti de, deniz cephesine sahip olduğundan, yapısal ayrıcalıklar, kentsel silueti - Kordonboyu'nu ilgilendirmektedir. Yapılaşmanın az katlı olduğu dönemde de, sekiz katlı olduğu dönemde de, arka plandaki tepelerin belirlediği kentsel topoğrafya ile bütünleşen yatay kıyı yapılaşması, artık rastgele yükselen yeni blokların gabarisinin tepelerin üzerine çıkması sonucunda dönüşmekte ve iki katlı bir görünüme kavuşmaktadır. İzmir kentinde, elbette şimdikinden daha yüksek binalar yapılabilecektir ve yapılmalıdır. Ancak bu yapıların konumları, hem "kentsel siluetin dönüşümüne ilişkin" tartışmalar, hem de yüksek yapılaşmanın kent bütününde nerede olabileceğine" ilişkin mutabakatlar sonucunda belirlenmelidir. Bu kapsamdaki gelişmelerin, Liman Arkası bölgesi için geliştirilen stratejilerle ilişkisi kurulmalıdır.

En az yarım yüzyıla dayanan ve geleceği gözetmemiş olan uygulamalar yüzünden sorunlar yumağı haline getirilmiş bir kentsel merkezi iyileştirmenin, büyük bedellerinin olacağı açıktır. Çok sayıda farklı yaşam biçiminin ve çıkar mekanizmasının birlikte yer aldığı merkezdeki dönüşüm sürecinin destekleyicileri olduğu kadar, karşı çıkanları da olacaktır. Ancak metropol merkezlerinde gerçekleştirilen etkili dönüşüm çalışmalarının neredeyse tümünün, mekan üzerinde uzun soluklu çalışmaları ve kolay sonuç alınamadığı için de cesaret gerektiren kararları içerdiği unutulmamalıdır. Tüm toplumsal ve kentsel tarihler gibi, İzmir'in tarihi de, gelecek "bugün" olduğu zaman, kent için doğru üretimler yapmış olanları, ötekilerinden ayıracaktır.

Sonuç

Yakın geçmişte sadece Basmane'nin, Kadifekale'nin, Gürçeşme'nin, Uzundere'nin sorunu gibi görülen "dönüşüm" sorunu

ile modern kent merkezi Alsancak'ın da karşılaşması, gerek Cumhuriyet dönemi içerisindeki kentsel gelişmelere yönelik bir özelleştirmeyi gerçekleştirmek, gerekse tüm kentin gelecekteki gelişimi için sağlıklı vizyonlar üretebilmek için bir fırsat olarak değerlendirilmelidir. Bir zamanlar Alsancak'ın modern apartmanlarında oturmak için tarihi bölgeyi boşaltarak yerlerini göçle gelenlere bırakan kentliler, şimdi de onlara çağın yaşam biçimini sunduğu vaadiyle gündemde olan kent dışı konut sitelerine yönelmektedir. Terkediş, tüketim odaklı bu tür dayatmaların yanı sıra, yüksek rant talebiyle zorlanmış bir mekanın sağlıksız örüntüsü içinde yaşanamadığı için de gerçekleştirmekte, boşluklar marjinaler tarafından doldurulmakta ve süreç içinde geride kalanlar da gidişe zorlanmaktadır. Peki suçlu kimdir? Yüksek statü vaatleriyle sunulan yeni yaşam modellerine dahil olabilmek için bölgeyi terkedip kent dışı konut alanlarına gidenler mi? Onların bıraktıkları boşlukları dolduran marjinaler mi? En az yarım yüzyıldır bu kentsel mekanı yaşamaz hale getiren ve terkedilmenin alt yapısını hazırlayan sorunlu yapılaşma için kararlar alan kent yöneticileri mi? Bir metropolde, hele de bir metropol merkezinde, herkes suçlu ve herkes haklıdır. Ancak Alsancak'ın başına gelenler için suçlu aramak yerine, gelecek tasarımlarına ve bu bölgede yaşananlar üzerinden kentin başına gelebilecekler üzerine yoğunlaşılmalıdır. Alsancak gerçekten çoktığında, bu bölgenin kent bütününde üstlendiği rolden dolayı, çökmüş olan sadece bir bölge değil, kentin ta kendisi olacaktır. Dönüşüm sürecindeki Alsancak için geliştirilecek olan sosyo-kültürel ve mekansal stratejilerin, yaşantı ve mekanda iyileştirmeler sağlaması gerektiği kadar, küresel ölçekteki dinamiklerle biçimlenen ve kent merkezinin içini boşaltmaya yönelik dayatmalar getiren tüketim mekanizmaları ile rekabet edebilecek güçte ve tutarlılıkta olması gerektiği unutulmamalıdır. ■

Kaynaklar

- G.Akçura, İzmir Şehir Tiyatrosu I, Devlet Tiyatroları, Ankara, 1985.
C. le Bruyn, Voyage au Levant I, Jean Baptiste, Claude Bauche, Paris, 1725.
V.Cuinet, La Turquie d'Asie III, Librairie Felix Alcan, Paris, 1894.
D.Georgiades, Smyrne et L'Asie Mineure, Imprimerie et Librairie Centrales des Chemins de Fer, Paris, 1885.
Guide To İzmir-İzmir Rehberi, Ed.M.İlgüner, İlgüner, Y.Aksoy, ADR Reklam Hizmetleri A.Ş., İzmir, 1992.
M.Housepan Dobkin, Smyrna 1922: The Destruction of a City, State University Press, Kent, 1988.
İzmir Şehir Rehberi, Harita Genel Komutanlığı -İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı, İzmir, 1998
R.Pockocke, Voyages de Richard Pockocke V, Societe Typographique, Neuchantel, 1773.
K.Politiss, Yitik Kentin Kırk Yılı, Belge Uluslararası Yayıncılık, İstanbul, 1994.
F.Rougon, Smyrne, Berger- Levrault et Cie, Paris, 1892.
E.Sevinçli, İzmir'de Tiyatro, Ege Yayıncılık, İzmir, 1994.
Z.Toprak, Yayınlanmamış Bir Monografiden İzmir 1920-1921, Üç İzmir, Yapı Kredi Yayınları Ltd.Şti., İstanbul, 1992, s.227-235.
M.P. de Tournefort, Relation d'un Voyage du Levant III, Anisson et Posuel, Lyon, 1717.